

**Die slotel van dat secreet des nachtmaels, onses Heren Jesu
Christi, welcke omsluyt dat rechte verstant, dat daer
verborgen iss**

<https://hdl.handle.net/1874/425992>

3

De Die Slotel

Van dat Secret des Nachtmals / dat
des Heren Jesu Christi / welke onsluyt dat rechte
verstant / dat daer verborzen is. Geschreeuen
door den Henrick Kol / om des Geloofs wille /
anno 1536. verbrant tot Mästricht. Al nu vers
betert en grondelick wederom gesiekt na
die eerste waerheyt / also der Leser
lichtelick kan bevinden. Ende
is gedeylet in dry stucken.

¶ Deerste handet van dat recht verstant der
woorden des N. Amals.

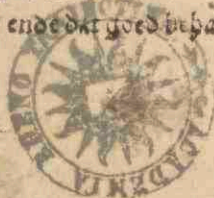
¶ Dat tweede handelt / wat gerechticheyt men
daer haelt / ende van vergeffnisse der sonden.

¶ Dat derde leert / van den gassen / hoe sy moes
ten gestelt sijn / die dat ontfangen sullen.

¶ Item eyne rechte bedünckung / hoe dat hooch
weerdich lichäm Christi / van onsen onweerdig
gen lichäm / tho vnderfcheyden is.

I. THESSAL. V

Pröuet al / ende dat goed behaldt.

An den Christelicken Leser.

Angesien die grote tweedracht die vnder den Christen alle dage meer ende meer in allen plaetsen wert opgerecht / dár dó: dat hoichwerdige Euangelium Jesu Christi werdt belastert / So byn ick wt Christelicker liefden bewegen na die genade die my van den hemelschen Vader is gegeven / van desen hoichwerdigen Nachtmael mynen geyst te openbaren / niet twyselende ende seker wetende dó: die getuychnisse des geysts / dz daer vrucht onder den frommen Christenen sall afkommen / die wt rechter herten na die waerhz dorstich sijn. So biddick allen Christen Lesers / dat sy mit neerslichz willen angrypen den geyst die hier werdt gedreuen / ende oft dár yet mocht wesen dat so geheel volkommen niet waer gesicht na die letter / dat sy daer in niet verargert en worden / már dat sy hem laten genougen an dat gene dattet leuen mach voorderen / dat in allen Gods delicken Schriften moet gesocht worden / want die alleyne andienen den geyst en nuz dat vleysch. Dit blijkt klar an onsen Here en syne Apostolen hoe sy hem hebben gehad / als sy die authoryteren der Schriften hebben geallegiert / dat sy nuz curioes hebben geweist / om de woirden perfect of onperfect te allegieren / maer hebben alleyn den geist gesocht.

En dat ick hier voo: an vertelle de verscheiden
opinionen van veel geleerden / dz en doe ick n: / dat
ick jemant verwerpe of verachte / want sy hebbe
al wt eynen goeden geyst die Christenheit willen
dienen en niet hem seluen : sy hebben na haren
geyst geaerbeyt / ick na mynen geyst timmer daer
vp / dattet huys des heren ten leisten mach vol-
bracht worden. Ephes. 4. Een jegelick heift sijn
gane van Gode. Rom. 12. I. Cor. 12.

Phase of Paesschen is so veel geseyt als een
vorbyganck of doorganck / daarom als ick die vor-
byganck noem / so meyn ick Paesschen . Daarom
dat Paeschlam / dat is dat lam des vorbigancks.
Gods woort noem ick / dz God selfs spreickt.
Dat Geesten woort / dat die geyst do: die mens-
schen spreickt.

IOAN. VI.

Die worden die ick spreke sijn Geyst en leuen :
maer dar sijn sommige onder v / die niet gelouē.

I. COR. X.

Sy hebben al eynerley spysse gegeten / en heb-
ben al eynerley geystelicken drancf gedroncken.

Dat eerste deel des Boucks traectert van dat
rechte verstant der woorden des Nachtmals
hoe sy te verstaen sijn: als die Here
sprickt. Dat is mijn Lijf dat
voor v vort gegeuē.

Doet dat tot myner gedachtenisse. Des
Kelc ist nieuue Testament in mijn
bloed, vvelc vvt gegoten vort
voor v. Luc. 22.

Genade en vrede van onsen gemeynen Vader /
door Jesum Christum onsen Heere / in alle
openbarunge des waerheytz. Amen.

Bulus leert ons 1. Cor. 2. dat God toe
handen maect alle wijshez des weerdz
op dat wy op geen menschen rusten sol
len / maer alleyn vp die leerijng des Heyligen
Geysts / want den geyst is alleyn dat Ampt gege
uen te leeren / daerom seyt Christus. Matt. 23.
Wilt niet Rabbi oft meyster genoemt worden /
mer een is r Myster.

Om tot een klaer verstant te kommen van de
sen so moeten wy hier eerst vertellen die verschey
den opinien en willeggingen van den verschey
den geleerden mannen die nu sijn / hoe sy hebben
geaerbeyt om dat verstant te openbaren / van no

See Eeren woerden des Quentmaele / en hebben
veel ghemist.

Die eerste sijn die Papisten / die mit eyn vleys
sel elick verstant dese worden hebben misbruycke
dat sy hier dōz van God sijn geweken in alle Afs
godery tegen God.

Als dese anmercken dat woordt dat Christus
spræckt / Dat is mijn Lief / en hebben verstant dz
het eyn wesen / dat ander nōz mach wesen / en heb
ben gesien / dat broot is broet bleuen / so hebben
sy eyn gedrongen verstant dār vp gevonden / dz
broot niet meer broot seude sijn / hoe wel datter
alle gedante van broot is bleuen / en alle cor di
nen van broot / so hebben sy dat genōmt Trans
substantiatie / dat is eyn veranderinge der sub
stantien ofte materien / en hebben al de weerelt
hier mit gedwongen tegen alle reden ende sel tū
hier te geloouen / te wesen warachtich vleysch
en bloed mit al sijn eygendom / alst van Maria
is geboort. Aldus is komen dat God den goeiden
kenden wysen / die mit haer vernuft dat Ampt
des Heyligen Geests hebben hem willen eygen
maken / tot sulcke narheit heist laten komen / dat
ter geyn Klatie onder de sonne en is geweest / die
van God verder is verdwaelt / als de wysen van
der Christenheit na dat sy mit der Phylosophie /

In der scholen Gortz secreten hebben willen ons
derfoucken / dat doch God alleyn synen vermer-
koren kindereren wil openbaren mit synen Geyst.
Als hy seyt. Ioan. 15. Jck en sal u niet noemen
knechten / want eyn knecht en weet niet wat sijn
Heer doet / mer jck heb u gendmt vrienden / was
al dat jck van mynen Vader hebbe gehoort / dat
heb jck v bekent gemaeckt. Wat mach dar meer
der narheit sijn dan van broot sijn God te maken
en dat alle Gortzdienst an te doen? Also sijn sy al
verblind / en dat heift hem al gegaen als den blind-
den / waer men die meer keerffen onsteeckt / waer
sy min sien / en desen is die Schrift tot meerder
blindheit geweest / die nochtans dat licht is daer
dör ons alle waerheit geopenbaert werdt / Als
David seyt in die C. xvij. Psal. Bere v woerde
is eyn licht mijnre voeten. Hier ist mit den onsen
gegān alst mit den Phariseen gūckel by Christus
syden. Nochtans hier mede en hebben sy die
Schrift niet mogen genouch doen / angesien dat
Paulus dat Sacramentelick broot altyt brood
noemt / en niet vleysch en bloed / waer dat broot
verandert / so moeste mede die naem verandert
worden. En Christus Marc. 14. spreickt van dē
kelck. Dit is mijn Blōd des Nieuwen Testamēts
dat voor veel werdt vergoten. Jck seg v verwaer
dat

dat ick hier na niet meer van de vrucht van desen
wijnstock sal drincken tot dien dach toe / dat ick
dat niet wil drincken sal in dat rijcke mijns Vaders.
Hier so noemt dat Christus eyn vrucht van eyn
wijnstock / dat is / wijn / dat hy te rooren sijn
Bloed noemt.

Die anderen hebben wel angemerkt dat dit
also niet wesen mocht / wāt dat broit blijft broot.
So hebben sy hier mit haer verstant / eyn ander
vont gestelt / seggende / dattet broot blijft broot
en dat nochtans in dat broot solde sijn warachtich
vleysch ende bloed / gelijk als vier is in yser / als
wijn is in de kanne / en als vleysch in eyn pasteye
onder tbroot verborghen ligt. En hebben hier wat
naerder tot die waerheyt genaecte / dat sy bekent
hebben dat men dit geyn Goddelicke eere noch
dienst an doen solde / om dattet Christus geeft om
te eten en te drincken. Mer sy hebben geseelt dā
an / dat sy niet en hebben gemerkt / dat Christus
niet en seyt / in dat broot is mijn Lief / mer dat is
mijn Lief / opt broot wysende.

Die derden hebben recht geleert en vromelick
an die warheit gekomen des Geests / dat sy wel
mercken / dat dit het verstant niet en mocht we-
sen / dat Christus vleysch en bloed hier wesent-
lick mocht wesen / maer nochtans en hebben sy

niet geweten hoe sy de woorden mochten roek
kinnen / Dat is mijn lijf, So hebben sy ge
mevnt te ontkommen / dat sy dat woordesken / is
roek beduyt / hebben geset. Als / roek: Dat is
mijn lijf, roek / dat beduyt mijn lijf / ende also
moesten sy dat woord Gode mit een glase wrich
ten. Seer hebben die wederseggers een oesaecke
wet genomen dese waarheyt te wederstaen / die na
de leiter alle dijnckoordeyle / hoe wel dat ein Chri
sten genoech dor dese leerars onderricht wort.

Die vierden hebben dat ontkommen willen
mer dat woordesken / dat / als dat Christus wees
ep sijn eygen lijf / als hy seyt / Dat is mijn lijf.
Dese groote mannen hebben willen mit haer ver
standt dit secrete oft gesloten woerde ontsluyten
en hebben die Geyst Gode in sijn Ampt gewelt
gedaen / om dat sy dat en hem niet en hebben ge
tocht / die alleyn de Schrift ontsluyt na sijn rech
te verstandt. Dese versd eyden opinien sullen be
kort worden in onsen schryuen / waer / en hoe sy
hebben gemist.

En laffen so komt hier nu een ander / en vint
eynen vordt / dat hy al dese andere opinien om
sloet / en laet de woorden Christi staen sonder als
te glosen: Dat is mijn lijf dat vor v vort ge
geuen, en laet hem duncken dat hy de waerheyt
alleyn

alleyn heift by hem geverden / en spreickt / dat dit
het rechte verstandt is van desen woorden / Dat
is mijn lijf, dat voor v voort gegeven, Dat
hier eyn warachtich Lijf is van Christus / niet na
turlic noch wesentlic / mer eyn Sacramentelich
lijf / en een benamelic lijf / dō: de benaminge
Gez. om dat God wilspreickt - Dat is mijn lijf
daer blijft broot / broot / en verrijcht dār neffens
noch eyn ander naem / ende is waerlic dat den
naem beduyt mer niet lid amelic / en beuestich
dit mit gewyde risse des Geysz Gez / als of dat
des Gees verstant eygentlic waer / oick mit ex
empelen. En neemt voort eerste dat de Geyst dō
Paulum spreickt tot den Rom. 4. God neemt
dijngen die niet en sijn effen gelijck als dijngen
die sijn. Mit exempel. Als eyn kindt dat ges
doopt is / dat komt voort mit sijn natuerlic wesen
en heift nochtans eyn ander naem en sargen /
en wordt genoemt eyn kindt Gez / dat nochtans
van naturen dat niet en is / mer alleyn dō: die be
naminge. Ende seyt dat dit Lichaem die selfde
virtuten en mach heift / welck dat natuerlic lijf
hadde als na sal verklart wordē. En aldus meint
dese dat gantsche verstant ontstoten te hebben /
en dat dit de warachtige leerrijge is / en den H.
Geyst gelijck / wiens Ampt alleyn is / den Ge

Gorz te openbaren van sijn woirden / daer geyn
vernust noch Philosophie mach toekommen.
Mer dese en mercke niet dat hy bouen all valt /
want hy hier dor van Christus warachtige Lijff
afwijcke / dat eyn naturlick lijf is / en schrijft hem
toe eyn Sacramentelick ofte eyn benamelick lijff
nochtans eyn warachtich lijf / om Gorz woords
wille dat luyt / Dat is mijn Lijf, Nu als Chri-
stus seyt in dat Nachtmal / Dat is mijn lijf,
dat dar dor Gorz noemijnghe dat warachtige Lijf
Christi soude sijn dat broot / so volchde dan dat
Christus warachtige vleysch ende Bloed / dat hy
van Maria heeft ontfangen / niet voor ons is
gegeuen / en also volcht / dat wy noch niet ver-
lost en sijn / mar dat wy noch staen onder Gods
vervlouckinghe / angesien dat die vlouck dor A-
brahams saet moet wech worden genomen / wat
in Abrahams saet heift God alleyn die benedic-
tie toegeseyt. Ende ons geloof is / dat dit het
saet is dat van Maria geboren is. Nu dat selfde
Lijf dat hy synen Discipulen gaf in dat Nachts-
mael / dat worde vor hen vn gecruyst / en vor
ons gegeuen / als die woorden luden / Dat is
mijn lijf, dat voor v vwordt gegeuen. Hy en
seyt niet / dat v / mer dat voc: v wordt gegeuen.
Is hier dan den Apostolen eyn benaemlick Lijff
gegeuen

gegeuen in dat Nachtmāl / so moet oock vor haer
en ons een benaemlicke lijf gecruyst sijn / en nz eyn
natuerlicke lijf .

Ten anderen als hy nu dit wil bewisen mit dz
woordt des Geysts / so is noch veel vremder / dat
hy hier wil geloofst hebben. Nu als dit woordt /
(God noemt d'ingen die niet en sijn / als d'ingen
die sijn) van hem werdt genoert / en Goz woirt
moet blyuen en waer sijn : want wat hy noemt
dat is also. Nu als hy d'ingen noemt die niet en
sijn in hem selfst / so sijn sy nochtans by hem also
en moeten also ewich by hem blyuen / en moet ten
laisten by ons mede waer worden / als wy dat ge
loouen / en dit gaet an Goz toeseggingen / die
moeten volbracht worden. God noemde Abrah
ham eyn Vader van veel mensche / eer dattet was
en dat en scheen niet mogelijk te wesen na der na
tuer / want Abraham oudt was / en sijn wijf was
ouer haren tijt. En hy heeft gehoopt / dar niet te
hopen en was / om dat hy eyn Vader soude wor
den van veel menschen. God noemde Abraham
dat hy nz en was voor hem / nochtans was voor
God also / by wien alle d'inget is tegenwoordich /
en dat geloofde Abraham / daerom kende hy hem
voor eyn vader van veel menschen / dor Goz toes
segginge / en daarom moest dat noch warachtich

worden mit der daed in Abraham bevonden / dy
hy voor God was mit sijn toesegginge. En also
oick die God einen naem sijns sonheits geists / die
sijn oock voor hem sijn kinder / dōz sijn toeseggin
ge / en moeten in der ewicheit sijn kinder blyuen
en sy bekennen hem dār vōz in den geloof tegen
allen schijn / hoe wel dat sy nochtans na der na
turen Adams kinder blyuen / en mit eyn sondis
ge nature geaert / en dit moet noch in hen vol
bracht werden / niet naturlick / mer dōz heylich
makinge sijns geysts. Mer wat komt dit ouereyn
mit Christus woordt te verklaren? Nu als Chris
tus seyt / Dat is mijn lijf / ist dat dit het vers
stant is / dat hy van dat broot eyn benamelick lijf
maect / so moet volgen dat dit voor God eyn
warachtich lijf is / en dattet in der ewicheit eyn
lijf moet blyuen / en in der waerheyt noch alsoo
moet bevonden worden / dat dit het lichaem Chri
sti is / dat van Maria is geboren / oft eyn ander
warachtich lichaem / gelijck als Abraham na eyn
warachtich vader is geworden vor hem / en mit
der daed. Soo moeste dat volgen dat Christus
noch so veel lichamen moeste hebben / wesentlick
en naturelick / als hy nu in der tijt heift Sacra
mentelick lichamen / en so veel als dār nu van Pa
pen conſacreert werden. Nu Christus en seyt nō
dat

dat sijn mijn lichaem die voor v gegeneen wor-
den / mer dat is mijn lijf dat voor v gegeneen wert
van eyn lijf sprekende . So moeste noch voor ons
eyn Sacramentelick lijf gecruyst sijn / mer dat en
geschiede niet / dan dat natuerlick lijf werdt ges-
cruyst / daerom wert eyn benaemlick lijf dat by
sijn Apostolen gaf / so meer dat noch voor vns ge-
geuen worden sienlick / en dattet natuerlick wert
de en gecruyst .

Van desen meer te seggen / so soude volgen
dat Petrus die Apostel voor God niet meer eyn
mensch waer / dan eyn Duuel / in dien dat die
Heere hem Satban noemt . Oec Judas eyn
Duuel en niet eyn mensch . Ende want dit in die
benaminge werdt genoemt / so moet dat in der
waerheyt voor God alsoo sijn / en wy moeten Pe-
trum en Judam den duuel gelouen te wesen / en
also den Duuel mede salich worden . Item als
die Geyst Christus die sonde neemt / so moet hy
flaerlick die sonde sijn voor God / en niet die soen
Gatz / en Gatz viandt eewich blyuen / want God
en mach die sonde niet lief hebben / deser gelijck
ijffer veel in de Schrift .

U moet dese toelaten / dese benaminge is
gelijck te wesen de Schrift / noch dattet mach na
verstant des H. Geyses bewesen werden mit ey

ntge Schrift / dat dese woorden dit verstande
souden by brengen / als Christus seyt / Dat is
mijn Lijf / dat dit anders niet en is te verstaen
dan naemlick / hy seyt altyt / Dat is mijn Lijf /
en heift och maer eyn lijf. En moet hier dat Lijf
Christi in dat broot sijn / so moet daer eyn natura-
lick lijf sijn / angesien dat hy maer eyn natuerlick
lijf en heift.

Ten anderen tot desen solden dese woorden
in dit broot gesteecken worden / so moeste dat Lijf
altyt weder gecruyst werde vor vns / so dick mál
als dese worden ouer dat broot gesproken wor-
den / want sy luyden / dat vor v gegeuen werde
niet v / mer voor v.

Ten derden so en mocht dat noch niet gendoch
sijn als man dat simpellick sall verstaen / want
Christus seyt Ioan. 6. Ten sy sake dat ghy mijn
Vleysch eet en mijn Bloed drinckt / ghy en sult
geyn leuen in v hebben. Nu dat noemlick Lijf
en heeft vleysch noch Bloed / so moesten wy sijn
vleysch eten / en sijn bloed drincken lichamelick /
dat niet mogelick en is.

Ten vierden so is klarlick dat God in de schrift
yet wat noemt tweederley. Ender manier ndmt
hy wat dor eyn maniere van toefegginge / als
Abraham en veel anderen / en dese gact den men-
schen

ſchen an / en moet ten laetſten den menſchen geſchieden alſt breeet geſeyt iſt / daer af ſpreickt God Eſa. 45. By my ſelfs heb jck geſworen / wt mynen mont ſal gaen eyn woort des gerechticheits / en dat en ſal niet wederk ommen ledich. Ten anderen ſo noemt God wat / als eyn woort des daeds / en dat geſchiet alijt ſonder vertrack. En want Gods wercken volkomen ſijn / ſo moeten ſy alſo ſijn ende alſo openbaren / als die woorden luyden / Gelijck doe God ſprack / dat licht werde terſtont moeſtet hem onderdanich weſen / en dat licht was / en openbaerde hem oock ſienlick / als die woerden luyden / Als hy ſeyde / die arde brenge vrucht voort / eyn jegelick na ſijn geſlacht / terſtont waſt de eerde vol vrucht / en dat openbaerde onſe Here Jeſus als hy von water wijn maecte / terſtont waſt wijn / mit ſmaeck en verwe. Ioã 2. Als hy die menſchen geſont maecte / dz wort terſtont alſo ondervonden.

Wil deſe nu / dat deſe woorden / Dat is mijn Lijf / na de erſte maniere verſlaen ſullen werden ſo moet dat alſo vor God weſen / en dat moet ten laetſten in dat broot werden / als in Abraham / en moet vor God eewich alſo blyuen. Wil hy dz na de ander maniere verſlaen / dat is na die woerden deſ daetz / ſo moet terſtont naturalick vleyſchlick

schelt dat lijf sijn en openbaren sienlick dat lichaem te sijn / als die woorden luyden / anderß en waren sijn wercken niet volkom en. En dit sloot mede die twee eerste opinien onder de voet. Die derde maniere van noemen / als dat hy eyn dānck noemt met eyn ander naem / en behaut nochtans sijn naturlick wesen / ende wart nochtans dattet gendemt werde / dat en mogē wy eygentlick mit geyn Schrifte betuyghen.

Dit heb jck mit weynich bewysjnge geschreven dat alle Christen mogen vermaent sijn / ende sien mogen / hoe sorglick dattet is op menschen opinien te timmeren / want dat hoech schijnt vor die weerlt / dat is afgryselick vor God Luc. 16. Dārom laet God de groote mannen menichmāl also dwaalen en vallen / die den heyligen Geyst sijn Ampt vermeten willen / en dat tot haer toetrecken / op dat wy den Geyst sijn Ampt sullen laten vry blyuen / en leeren sot en onwijs in ons werden en in allen menschen / en alsoo scholiers worden van den H. Geyst / want als die Heere seyt. Den wy en die begriep hy in haer tuysse rye. Esa. 29. 1. Corinth. 1.

Als wy dan gesien hebben / dat des mensche vernuft / mit al Aristoteles Sophistery / die mysterien Gods niet mach onsluyten / maer dattet

Van dat verstant des Nachtsmaels.

altijt meer en meer wert verduystert / so moeten wy soucken an God / dat hy dat dō: sijn geyst wil openbaren wat dit verstant is / als hy seyt / Dat is mijn lijf, dat voor v gegeuen vwordt. Van desen o spreken / so mōtman hier die nature van Gōz woordt ansien / hoe dat hy spreickt. Nu seyt Paulus 1. Cor. 2. Niemand en bekent de dingen die Gode angān / dan die geyst Gōz die wt God is. Item dō: den Propheet Esa. 55. Mijn gedachten en sijn niet als die gedachten der menschen / mer als die hemel verscheyden is van der ārde / so sijn mijn gedachten verde van die gedachten der menschen. Al dat God dan spreickt woterlick / dat en is van geyn menschen mogelijk te begrypen. Rom. 11. Wie hadde bekent den sin des Heren? Item Psal. 13. 52. Daer en is niemant verstandich. Dan dat Ampt om te leeren en bekent te makē den wille Gōz / dat moest den geyst alleyn geeeygent sijn / welke die Vader geist die gebroken sijn van geyst en die tot niet sijn gekomen. En daerom den vermerelen gōidunckenden geysten die verstoort hy mit de gedachten haer herten / als Maria sijnge Luc. 1. Daerom seyt Christus Ioan. 6. Sy sullen al van God geleert sijn. Ende al diet van den Vader heist gehoort en

Van dat verstandt

geleert / die komt tot my.

Nu spreickt God selfst tot Abraham. Gen. 17. Mijn verbont sal in v vleysch sijn. Dit is nu eyn verduystert woordt den verstande der menschen. Nu en moestmen hier niet sien die maniere van noemijngē alst is geseyt. Hier voor dit woordt staet. Gen. 15. Dat God sijn verbont maecte mit Abraham / dat hy hem eyn eewich God solde sijn en gunst tot hem toedragē / en dz Abraham God daer voor holden solde mit eyn vast gelooue. Nu spreickt hier God / dat die Besnydenisse dat verbont is in sijn vleysch / Wil nu menschen verstat dit beduden / so salt tot schande worden / als Paulus seyt. 1. Cor. 2. Niemant en weet wat God is / dan de Geyst Gods. En Rom. 11. Wie heeft geweten den Sinne Gods / offte wie heeft sijn raetsman geweist? Aldus kōt dit / dz hier so veel mannen tot schande worden / dat sy dō haer wjsheit hem vermeten hebben wt te rechten dz ampt des Geysts Gods. God en heift niet wterlick gesproken in de Schrift / sonderlinge dat vnse salicheit angaet / oft die geyst Gods heift dat vp eyn ander plaetse verclaert / als wy dat vinden fonsien. Mer hoe wel dattet al verclaert is / so is de mensche noch so blindt / dat hy dat klaer verstant

des Nachmaels.

n3 vinden mach / ten sy dattet die geyst hem selfs
 wyse / waer dattet staet daer dat woort Gort mit
 den woort des Geysts is wtgeleyt. Nu wijsst ons
 God in de Schrift tot den H. geyst. Dese geyst
 heist Christus sijn gelouigen verskeret te geuen /
 als hy seyt. Ioan. 16. Als die geyst des waers
 heyt sal komen / de sal v in alle waerheit leyden.
 Item Ioan 14. Die sal v alle dyncel leeren / ende
 ingeuen al dat iek v gheseyt hebbe. Hier spreickt
 die Apostel 1. Cor. 2. Die geyst ondersouckt alle
 dyncel / oock die heymlicheit Gort. Na kompt die
 geyst en grijpt an sijn Ampt in Moysen ende in
 Paulo / en verklaert die sin Gort sonderlinge tot
 den Rom. 4. seggende. Abraham ontfynck dat
 teycken der besnydinge eyn besegelinge van der
 Gerechtheit des Beloofs / en allen den anderen
 van Abrahams saet na den Gelooue. Siet hier
 sijn alle Doctoren en meysteren wtgestooten / en
 is klaer do: den geyst ons onsloten / dit secreet en
 behoeft hier geyn Aristotelsche sophisterie te sou
 cken / om van dwoirt Gort verstant te halen. Het
 is hier war dat woort Dauids Psalm. 35. Here
 in v licht sullen wy licht sien. Item / also noemt
 God dien Tabernaculum dat verbont / de Arcke
 de getuyghnisse / dat is die geboden. Exo. 30. 38

Van dat verstant

Dese spruecken sijn al de Schrift vol/ die in haet
selfs verduystert sijn. Maer wy moeten dat ver-
stant van den woorden Gotz an des geystz wtleg-
gen soucken / want de Geyst en laet de woorden
Goz also duyster niet blyuen / hy neimt Moysen
an en Paulum en beduytse. Als nu Moyses den
Tabernakel noemt en de Arcke / so socht hy de Ta-
bernakel des verbontz en de Arcke des getuychnis-
se / want de tafelen mit de thien geboden waren
in de Arcke / en God hadde hem verbonden / dat
hy in den Tabernakel solde dat volck andwoorde
genen. Siet / dz God duyster noemt / dat spreickt
die geyst dor Moysen mit eyn recht verstant wt /
En Paulus tot den Hebr. 9. verduytz dese wor-
den flaerlick / en verklaert die sin Goz. Dese ma-
niere moet man in die Schrift leeren holden :
want sy helpt eyn mensch in veel dïngen te ver-
staen.

Laet ons nu wat naerder komen tot onser ma-
terien / om die Sluetel te soucken / dār wy Chri-
stus woordt mede mogen open vinden. So staet
geschreuen Exod. 12. Dat God sprack tot Moy-
sen seggen : Den thienden dach der jrster maent
sult gy nemen eyn jegelick huysgesin eyn lam dat
sonder vleckes is , etc. Aldus sult ghy dat eren /
Ghy

des Nachtmals.

Ghy sult v nieren omgorden / en sult schoen an v
voeten hebben / stocken in v handen / en eten dat
mit der haest / dat is dan Phase / dat is die voor-
byganck des Heren . Meirecht neirslich hier . Nu
dit wordi was vnbegrypelic alle den wysen des
weereltz / en hadden hier op ein expositie moeten
maken en eyn glose / en moesten dese worden ges-
broken hebben / want hoe macht rymen / dat lam
is die vorbyganck ? Als nu dat wordet in / is / in
sijn wesen blijft sonder glose / wat verstant blijft
dan daer ? Hier komt de heylige geyst / en neemt
sijn ampt an in Moysen / en verklaert dese woord-
den mit eyn klaer verstant / seggen tot den volcke
en auderlijngen van Israel . Gaet henē / en neemt
eyn dier / eyn jegelic in sijn familie / en offert de
vorbyganck . An der middernacht sal die Heere
dōz Aegypten gaen / en slaen Aegyptē / als hy nu
siet dat Bloed voor v dueren en an de stylen van
der dueren / so sal hy voir by gaen etc . als den
text verflārt . Oz sal v ein ewige memorie oft ge-
denckenisse wesen / en uwer kinder . Als ghy dan
ingegaen sijt in dat landt dat de Heere v God v
sal geuen / so sult ghy desen heiligen dienst of me-
morie holden . En als v kinderen sullen vragen /
Wat is dese heylige dienst of Religie ? so sult gy

Van dat verstande

seggen. Dit is de offerande van den voorbygack
des Heren/wāneit hy vorbygijck de husen der
kinderen van Israel in Aegypten/slaen den Aeg
gyptenaren. En dat volck heift hem den Here is
geneicht/en hebben hem angebeden. Dit moes
ten wy neestig ansien/want dit is mei heel in al
len dīngen mit onsen Duontrael dat wy eten/
en dat de Apostolen hebben gegeten/hier macht
flaerlic mit gulden letteren slaen/dat Paulus
seyt Rom. 4. God die noemt dīngen die niet en
sijn/als dīngen die sijn. Merck nu hier dat ges
sielt van Israel in Aegypten. Ten hadde noyt so
qualick mit him geslaen/als nu dede. Sy sagen
dat Moyses groote teykenen dede/en liet vele
plagen over dat volck kēmen/om dat de konijck
dat volck soude laten trecken/mer het werd alijt
erger mit Pharao/en wert alijt meer verweckt
om dat volck te verderuen. Alst nu al verloren
scheen te wesen/om dat God alleyn de eere heb
ben soude/en dat hy warachtich solde worden
ghevonden/soo beual God dat sy cyn groote
werschap effie Hoohijst souden bereyden/ende
verblyden hem voor dat aenschijn Gods/ende
offeren hem sacrificie/ende dancken hem mit lof
en prijs/ende bedryuen blīschap. Dit was cyn

des Nachtsmaels.

narren oft sots werck in hem seluen / dat sy niet
 vor ogen en hadden dan droufheyt en die dood /
 en dat sy nochtans blyfchap soudē bedryuen.
 Mer de Beere tooch haer wt allen schijn op sijn
 woordi dat sy hem geloofden / seggen. Morgen
 an den seluen dag sal ick v wt Egypten verlossen.
 Dit was nu den Israelyten eyn saecke van bly
 fchap / dat sy waren verskert van God dat sy ver
 lost solden worden / hoe vremde dattet luydde.
 Doen sy dat wort Gots geloofden / doen was in
 haer herten niet meer droufheyt / want de ver
 lossinge leefde in haer herten. Wt dese versker
 heit waude God dat sy wtwendich dese voorby
 ganck en verlossinge mit danckseggen soudē be
 wysen / en sielde hem dese religie tot eyn ewige
 memorie / en also beual hy de voorbyganck te offe
 ren en hem te verbliden mit den anderen / merck
 nu hier dat werck Gots / hy beueelt hē eyn hoch
 tijt te houden des voorbygancks en verlossinge /
 eer dattet geschiet was / Sy verblyden hem dien
 auont mit groter blyfchap / alst is gelooflick / dat
 de Egyptenaers hem verwondert hebbē / dattet
 bedruckte volck sulcken blyfchap hadden . Dat sy
 nu dus vrolyck waren / dat en doet dat lam niet
 want dat en konst geyn blyfchap in dat hert ges

Van dat verstande

men / Mer dat woordt leesde in haer herten ende
 dat maecte die blyfchap / Eyn vrolyck hert is all
 vernieut. En als sy nu die weldaet Godz vor hem
 hadden / so ontspronck haer herte mit danckseg-
 ginge sijnder goetheit. Als hem nu jemant had
 geuraegt die sake haerder hoochtijt / sy souden
 hebben gefeyt : wy eten de vorbyganck. Moyses
 feyt / ghy sult seggē / die offerande vanden vorbi-
 ganck des herē / Offerade in de Schrift vā Moy-
 see / heet danckseggen / louen God / en memorie
 handē / als dit nu was geschiet dz sy in dat lande
 van belosten woinden / so beual God dz sy dit tot
 ein memorie soudenhouden / als Deu 16. faet /
 dz God seit. Ghy sult an den auont byder Sonnē
 vnderganck offeren den vorbyganck / als ghy ge-
 gaen sāt wt Egypten / ghy sullet koocken en eten
 in die plaetse die de Here sal hebben wtuerkoren.
 Item / Deut. 15. In die tegenwoordichz des he-
 ren sult ghy dat eten. Item als die Heere beual
 dat sy hem van den jrlien fruchten offeren soude
 so seyt hy. Gy sult hoochtijt houden in dat aens-
 schijn des Heren mit al v huysgesin. Hier siet gy
 nu / datiet jaerlicks Lam de selfde naem hadde /
 en is anders niet dan dat sy in Egypten hadden /
 gegetē / en bracht den gelowigē de selue blyfchap
 de sy in Egyptē hadde / wāt hare herē ontsprōgē

des Nachtmæls.

in hē seluen / als sy hē kende van der gemeinschap
 te wesen die sulckē God haddē / die hār sulckē wel
 dat hadde gedaen. Sy vonden hem midde in das
 landt van belofen / dat sy van God hadden ont
 fangen mit so wonderliche wercken. Sy mochten
 seggen : Nu eten wy de voerbyganck / wy verbly
 den vns in vnsen God / om sijn weldaden die hy
 ons heift bewesen. Aldus lesen wy. 2. Par. 30.
 Dat die Conijnc Ezechias de altaren van den af
 goden wtworp ende bereyde eyn groote hoichtijt
 des vorbygancks / en sande dōr al Israel boden /
 dat sy komē solden tot den hoichtijt in Jerusalē en
 hebbe dē vorbigāck geoffert en hoichtijt gehouden
 seuen dagen mit groiter blyschap / louende ende
 prysende God. Item Josias de konijnc van Ju
 da gaf dat volck tot haren hoichtijt lammeren en
 jonge bocken en ander beesten dertich dusent / en
 dry dusent ossen. 2. Par. 35. In dese Religie en
 hadde God geyn behagen / als hy seyt door den
 Propheet Jeremiam / int vij. Mer hy hadde
 welgevallen daer an / dattet volck hem voor een
 God kenden / en dat sy in sijn weldaden verbly
 den in sijn anschijn / want God en behouft vns
 niet / mer tis hem eyn lust / dat hy eyn volck had
 de die hy weldoen mochte / die dat bekenden dōr
 Belouue / als die Propheet seyt. Psal. 30. Mij

Van dat verstandt

Sijn alle die beesten der bosschen / ist sake dat ick
honger hebbe ick en salt v n3 seggen. Offert god
eyn offerande des lofs. Item als God spreickt/
Die offerande des lofs en prijs sal my eeren/
Wat mach ein arm mensch God geuen/mer god
wil bekent sijn dat hijt al geest. Hier om wast den
vromen eyn grote begeerte geweest/dat sy in die
gemeinschap mochten komen in der hoichijt/dz
sy vnder die Gemeynthe Gods haren God mocht
zen louen en prysen. Als Dauid seyt Psalm. 31.
Ick hebbe my verblijt in dat my geseyt is/wy si l
len in dat huys des heren gaen etc. Ick sal tot u
wen tempel bidden/en ick sal uwen nam belyden
Psalm. 21. In dat middel uwer ghemeynschap
sal ick v prysen. So verblyden hem Dauid voo:
den Arck des Heren/en om dattet volck mit hem
solde verblyden/so gaff hy den volck broot ende
wijn / om dattet hem eyn lust was / dattet volck
mit hem den Heere mocht groot maken. En sijn
herte dat smeltede in viericheit van die Liefde
Gods/dat hy hem sach grootmaken/ende hadde
wel gewilt dat alle die werlt mit hem den Heere
hadde geloft en gepresen. Nu sietmen wel dat de
navolgende hochtyden de selfste vruede inbrach
ten/gelijck als die ieste in Egypten/den mensche
die

des Nachmaels.

die dat geloeue hadden in God / want hier ende daer aen sy euen wel den vorbyganck. So is dit die vorbyganck genemt : want het was die heich tijt des gedachtenis van die vorbyganck des heren.

Als dit verstaen is / so mogen wy an onsen Auontmael komen te verstaen / want efen gelijck moetet mit onsen Auontmael toegden in der Christen gemeynthe. Gelijck de kinder van Israel ghesuangen saten onder Pharao / also saten wy vnder dz gewelt des duuels eygen gemaecht onder de sunde. Wy waren beladen onder dat gheset / daer wy al dōz schuldich waren den ewigen doot en ons en was geyn macht te vntvlien / wy moesten vnder Godes gramschē ap blyuen in der doot / en God kēnt en geist sinen enigen Eoien vorvns en helpt ons wt al vnser noit wt syn barmertichz.

Om dat ick den vngelēirden schrijf te goede so wil ick dit duytsch elick setten / dattet elck mach begrypen / en Christum hier inne na volgen / die dat gemein volck al in gelijckenisse leerde en sprac om dat sij so veel te beter seuden begrypen. Neemt dan hier eyn exempel. Daer is eyn misdadige die heift isavontz ontfangen die sententie des dootz / dat hy an den morgen moet steruen / en is gesloten in den kercker / dar man niemantz

Van dat verstande

influyt dan die verwesen is ter doot / waer nu de
se vmsiet / so vermanet hem al tot der doot / dat
hy siet. Hy ligget in dat doothuys / hy bevint dat
bessoten / dat hy daer niet wt komen en mach / en
hy en verwacht n3 dan eyn wtganck tot der dood
te betalen / wat blütschap mach die mensche nu
hebben? wat spysse of dranc mach hem vermaeken
wat hoichtijt en weerschap mach hy handen? die
gelegen is / wt gantzer herten vrolyck to wesen
Hy mach wel eten en drincken / mer dat herte en
mach hem niet verblyden / want dat is mit der
doot bevangen. Nu heift die Rechter eyn eynich
Sone / die bidt den Vader / dat hy den aermen
misdader wil genade doen. En de vader antwort
O soon mijn sententie moet voldaeen sijn. Die
Sone andwort / Vader / ick biddu / dat ghy an
hem v goetheit wilt bewysen en bekent make / ick
wilt voir hem betalen / vp dat v vianden de möt
gestlopt werde. En ick bidde dat ghy dese misda
der in mijn plaetse wilt nemen / ende my in sijn
plaetse laten treden. Als nu de Vader hier mede
te vreden is / Soo verandert de Vader sijn herte
tot den misdadiger en neemt hem in sijn hert an
vör sijn soon / en sijn thorne verandert in liefde /
dör anmerclinge sijns Soons / die hem selfs hier

des Nachmaels.

vór gaf. Als nu dese bofschap in den kercker come
 tot den misdader / en als hy dit seker weet / wat
 meynt ghy dat dese mensche ommerangt : moet
 sijn hert niet wt der doit vpspringen in blyfchap :
 dór die grote genade / die hy hoirt hem verklaré :
 mór daer niet eyn wonder in sijn herte sijn / als
 hy dit begrúpt : En tot eyn teycken so sendt hem
 de Rechter die spysen sinder tafelen / dat niemant
 en etet / dan die hy vor sijn kint haut. En sent hem
 den Beecker dár niemant wt en drúnckte dan die
 hy vor sijn Soon haut. Sal dese misdader niet
 vrolyck sijn als hy dese dýngen ontfanckt : Hier
 sal hy nu verandert worden / en al dat by hem is.
 Die kercker des doort die sal nu eyn huys des le-
 uens wesen / en die slutinge sal hem eyn bewa-
 ringe tot den leuen wesen / sal hem eyn nieuwe
 dranck sijn / niet dat die spysen ofte dranck anders
 is / mer dór dat woort dat hy in dat herte heeft /
 dat hem verblút / dat dór hem die spysen mit bly-
 fchap eten / dat anders die spysen geyn macht en
 hadde / eer hy die blyde bofschap hadde ontfan-
 gen / mach hy niet wel seggen als hy den beecker
 in sijn handt neemt. Gebenedýt moet wesen des-
 sen beecker / dat ick hem mach drúncken / en gebes-
 nedýt is die spysen / Gebenedýt moet hy sijn die

Van dat verstande

my vdr̄ sijn Soon heift willen bekennen.

Aldus ist mit vnsen Vader vñ mit Christo. Wy waren onder de sententie des dootz al gesworpen / en̄ besloten in den kercker / welcke gesenckenisse die sonde is / daer wy also in lagen gesvangen / dat wy dār niet en mochten wifomen. Als Paulus seyt tot den Gal. 3. God heiftet all vnder de sunde besloten. E i so lange als wy in die sunde bleuen / so bleue wy verwachtende den ewigen doot / want dat solt van der sunde iß die doot. Rom. 6. Nu heift Christus dit voor vns angenomen / en̄ is in onse person getreden / ende heift ons sijn gerechticheit ouergedaen / dat wy dieliefste Soen Gortz sijn / alß daer staet. 2. Cor. 5. By is vor vns die sunde geworden om dat wy in hem die gerechticheit souden sijn / dat is / hy moet onse schult betalen / en̄ wy sijn in Gortz anschijn alß hy was / eer hy vdr̄ vns minsche wiert. Alß dit geloue daer iß / wat mogen de sunden de menschen bedröuen? want sy en houden hem nu niet gevangen tot der doit / mer hy sitt daer in / en̄ iß seker / dat hy tot het leuen gevangen sit / en̄ sal wt die sunde gaen tot het leuen. Want by welcken syne siele in dat Lichaem Christi iß / dār iß warasich dat lichaem der sunden doot / ddr̄ dat

des Nachtmals.

syne lusten en begeerten gecruziget sijn. En wan
hy bevindet dat Christus in hem is / soo is syne
siele van dat lichaem der sunden gereyniget ende
vrygemaect / gelijk dar geschreven staet / Is dat
Christus in v is / so is dat lichaem doot om der
sunden wil / mar die geyst is dat leuen / om der
gerechtigheit wille. Rom. 6. 8. O wat eyn vns
begrypelicke blijschap is dat hert vol / die dit mit
den geloue begrypt? Gein sonde en mach hem tot
der doot verschrieken / want het leuen is in sijn
herte / en die doot is alweg geweken / midden in
der gefencnisse der sonden so verbljdt hy hem
oft hy niet gevangen en waer. Als Paulus seyt
tot den Rom. 8. Wy verwachten de verlossinge
van onsen lichaem. Item in dat rijfde. Wy vers
blyden ons / wy glorzieren in de hope der glorien
en prijß der kinder Gots / wy sijn staut ons te ver
meten en te verheffen in dat / welck allein die kin
der Gots toebehoert / naemlick / dat wy wt gantzer
herten seggen / wy sijn die lieffte kinder Gots.
Dit neemt nu vör v / dat die jongeren saten ende
aten en waren bedröft van sijn lichamelick affschei
den. Nu sit Christus mit hem an der tafel / ende
heffet an te spreken / Ick heb mit groter begeerte
begeert dit Paeschlam of desen vorbyganck mit

Van dat verstande

v te eten vdz dat jck lyde. Luc. 22. Het was hem
eyn grote begeirte dat hy sijn jongeren mocht ver-
segelen haer verlossinge / ende dat hy ein blyde
hoichtijt mocht maken in haren herten / dat / so
als dat sy tot dier tijt toe hoichtijt gehauden had-
den van den vorbyganck en verlossinge wt Egip-
ten / dat sy nu van die tijt voirt hoichtijt hauden
solden van haer verlossinge wt sduuels handen
en verdomnisse / dz Christus doot. En dit heift
sijn rechte aert mit dat Paeschelam. Sy hielden
hoochtijt en offerden Gode eer dat die verlossin-
ge geschiet was mit der daet / mer dz gelooue.
Also hier alst al mit vns was verlor / so kat Chri-
stus in dat Vuontmael en neemt dat broet in sijn
handt / en als hy sijn Vader hadde gedanck / so
heift hy dat broot gebroken en sijn jongeren ge-
geuen / en heift geseyt / Neemt ende etet, dat
is mijn Lijf dat vor v verdt gegeuen, doet
dat tot mijner gedachtenisse. Desgelijck den
felck / als hy sijn Vader hadde gedanck / seggende
Drinck daer vvr al, desen kelc ist nieuwe
testament in mynen bloede, veelc voor v
vergoten vvert in vergeffenisse der sunden
doet dat in mijner gedachtenisse. Dit is nu
dat woordt Gods / daer af weynich menschen dz

des Nachtsmaels.

verstant hebben mogen frygen in diser tijt / ende
sijn al veel tot die wege gevallen / en hebben hier
gemist / en also die ganze ghebeele Christenheyt
in Afgoderye gebracht.

Om dat dit so verduyftert is / so moetmē mit
veel wegen dit ondersetten dattet so veel te klar
der mach bekent worden. So ist van nooden en ist
to verklaren hoe men in dese schrift handelē moet
in duysteren plaetzen om dese groote dwalingen
voor by te gaen.

Dat woordt **Gotz** is al duyster en vnbegrype
lick euen als **God** selue is / daerom en is dat wort
Gotz niet volchbaer na sijn wtwendig geluyt in
allen plātsen : mer dat wordt des **Geysts** is volch
baer / want het leerbaer is / en die woorden des
geysts / sijn allein eygenslick tot leeren bequaem /
want dat ampt te leeren alleyn den geyst geey-
gent is / en dese geeft alleyn dat verstant van dat
woordt dat **God** van buten spreickt. **God** spreickt
dat niemant en kan verstaen / en sijn woorden sijn
al parabolē den menschen die in haer vernufft
sijn verlaten / en moeten hem aldaer an stooten /
daerom seyt **God** tot den Propheet **Isaiam** int
vi. Gaet en verblindt dat volck haer herten etc.
en dat de woorden **Gotz** alleyn den wtwerkoren

Van dat verstande

sijn gegeuen tottet leuen in eyn recht verstande.
Daerom seyt Christus. Matth. 13. V is gegeuen te verstaen de mysterien oft verborghentheden des rijcks Gort / mer den anderen in parabolen / dat sy siende niet en sullen sien etc. Mer sijn kinderen wil hy dō: synen geyslleeren / en die went hy aff van allen menschen leeren en betrouwen / en maect hem bekant dattet al ydelheit is buyten hem. So gebruyckt de Geyst sijn ampt / en openbaert hen die mysterien Gort / dat sy Gort sin verstaen / en die hebben dan macht van Gort woorde te spreken / want sy hebben den meyster van binnen / die leyt hen in alle waerheyt. Ioann, 16. Daerom / eer Christus sijn jongeren sant dat Euangelium te predicken / so blicf hy hen an / en seyt / Ontsanct den heyligen geyst etc. Ioan. 20. So ist dan klaer / dat de geyst allein leert / want dat sijn Ampt is. Nu gebruyckt eyn Christen die woorden Gort klaer in hem seluen / als God diet hadde wtgesproken / want hy verstaet die wt den Geyst. Mer dese woorden en mach hy niet tot synen naesten gebruycken / so als sy van God sijn wtgesproken / want sy dan toegesegelt sijn / mer wy moeten de woerden des geysts tot vnsen naesten handelen / want dese verklaren den sin van Gort
woorde

Des Nachtmals.

Woerde/ en wat God in sijn wordt meynt. I. Cor.
13. Ick wil lieuer vñf worden spreken mit verstant
en sijn/ dan thien dusent mit tongen.

Hier is nu dz woirt **God**/ Dat is mijn lijf dat
vor v vort gegeuen, dat is nu ganz en geheel
bedeckt/ mer ein Christe die van de geist is geleert
de verstat dz/ nochtas en mach hy dz tot sijn naeste
nz handelen. Nu komt de **H. geist** dor den Apostel
Paulu/ en leyt dit wt mit eyn klaer verstat. I. Cor,
10. Dat broot dat wy breken/ is dat nz de gemein
schap des lijfs Christi? Die kelck des benedijnghe
die wy gebenedien/ is dz nz de gemeenschap des
Bloets Christi? Hier is dat rechte verstant / lecht
nu **God** woirt vdr v/ ende meirck wat dat nu is.
Neimt die woorden des Psalms by dese woirden
so suldy klar vinden/ datse ein verstant hebben en
eynen sin/ elck in dat syne/ en rymen gelijck op ein
ander. Nu siet, God die spreickt eirst/ dat sy offer
ren en foocken seuden ein lam/ en eten dat tot eyn
offerade. Exo. 12. 29. hier en was nz dz verblyden
mochte/ noch dit en mochte gein hoicheit make in
haer bedröfde herte / en mochte hebbe geleyt: O
heer en hebbe wy nz lamere genoeg gegete/ wat
mag ein lam helpe/ ons is de last des doits op den
hals/ dar na geist god dz leue in sijn woirt en sat

Van dat verstande

Dat lam is de vorbyganck/ ende van den selfden nacht sal ick v wet Pharaos handen verlossen.
Siet/ hier werdet eyn leuende hoichtijt/ die mit dit lam verciert wert. Die geyst seyt / dat is die offerande van den vorbyganck. Nu neemt Christus woort in desen selfden geist hier toe. Jesus heift dat broot in sijn hant genomen/ en̄ als hy sinen Vader hadde gedanck / so gaf hy dat synen jongeren seggende. Neemt ende eet, dit is noch eyn doot werck den jongeren en̄ allen bedrucken conscientiē/ dat sy van Christo niet anders en horen/ dan dat hy schijnt hem mit eten te versmaken / die mit doot anxtē sitten beladen.
Sy mochten hebben gheseyt/ weit ghy ons anders niet te troosten / dan mit eten / maer als hy hier de memorie van den gebruyck hadde beuolen van den broot en̄ wijn/ soo komt hy voort mit dat geen/ dat dat hoichtijt maect/ seggende Dat is mijn lijf dat voor v gegeuen vverdt doet dat tot mijnder gedachtenisse / Dat lam is de vorbyganck/ dat broot is mijn lijf dat voor v gegeuen vvordt, Die geyst seyt dōr Moysen dat lam is de offerande des vorbyganckes / Christus seyde / Dat broot is mijn lijf, dat voor v gegeuen vverdt, is nu dat broot niet de offerande oft gedenckoffer van dat lijf Christi / dat

des Nachmaels.

voor ons gegeven is? Christus is voor ons die
sunde geworden. 2. Cor. 5. die geyst seyt. Heb.
10. de offerande vór de sunde / so is dit eten eyn
memorie houden / verblyden en hoichtijt houden
in dat anschijn Gods / dór Christus lijf. Dit eten
is geschiet eer dattet werck was volbracht / want
wat God seyt / dat is vor hem al volbracht / want
hier ludet dat wordi Pauli / God noemt diingen
die n3 en sijn als dingen die sijn. Rom. 4. En die
dat geloof die is so vrolyck oft geschiet waer.
Daerom schryft Luc. 17. Van thien melaetsche
mensen / dat Christus seyde gaet heen en ver
toont v den Priesteren / Sy geloifden gesonthe3 /
dat sy noch niet en hadden / Mer dat woort dóre
geloue verbeelde hen gesontheyt in haer herten /
dat sy anders geloifden / dan sy in haer selfs wa
ren / want sy waren doe noch vnreyn : mer dat
herte hadde ontfangen gesontheit dór dat geloue
en doen sy henen traden vpt gelouue / doe werdet
in haer vleysch volbracht .

Vn dat lam in hem selfs en is die vorbyganck
niet / mer de hoochtijt oft vrolycke versamelinge
om te samen te eten in gedachtenisse des voirby
gancks. En dese vrolycke triumphelicke maeltijs
heist haren naem van dat gene gehadt dat prins

Van dat verstant

eipalick de hoochtijt maect. De hoochtijt en was niet dat lam eten verwendich / want dz en mocht niet vroyllick maken om in God te verblyden / mer dat sy vór heim hadden de gawe Gods / dat God hē vorbygānc / en dat hy hen verlost hadde / dat was groit in haer herten / en dat was de sake haerder vrueden in dat Paeschlam eten / en dat maect hen lustig in Gods gawe te verblyden ende God te dancken / En daerum hiet dit eten de vorbygānc / want sy aten meer den vórbygānc / dan sy dz lam eten / want dat eyn mensche meyst vermaect / dat eet hy meist / als Ioan. 4. staet / dat Christus seyde, Ick hebbe eyn ander spysse te eten die ghy niet en weet / Mijn spysse is dat ick volbringe den wille van die my gesondē heift. Also eten wy Christus als wy den wille onsen hemelschen Vaders volbringen / welck anders niet is dan der sunden siewen / so dat wy niet meer leuen / mer Christus in vns. Gal. 2. En wy also ingeplant mit gelijcken doot in Christo / werden in der waerheit vry van sunden / en deylhaffig sūnder verrijsenissen / en nieuwe creaturen. Roman. 6. 8. Ioan. 8. 2: Corinth. 5,

Dat broot en is dat liff Christi niet / mer dat hiet dat Liff Christi / om dat wy meer dat Liff Christi

Des Nachtmals.

Christi eten dan broot / want dat Lijff Christi
voor ons geoffert is / dat die Hoochtijt in vns
herte maecte / ende dat verbljdt ons ende maecte
vns lustich om Gode te dancken / als wy memo-
rie holden / dat Christus ons is ant Cruys ge-
uen voor onse sunden / dat is dat hochtijt / ende
dese hochtijt des herten heift hy mit broot ende
wijn ons nagelaten te handen / om hier mede te
versamelen / om den doot Christi te verkondigen
ende dit broot ende desen wijn hebben den naem
van dat Lijf ende dat Bloed Christi / om dat die
hochtijt ende vroylicheit in dat Lijf ende Bloed
Christi voor vns gegeven / meer is gelegen / dan
in dat eten van broot ende wijn drijncken / ende
daerom eten dat Lijf Christi alleyn de Geloou-
gen / ende de vngeloouigen en eten niet anders
dan brood .

Nu is dit dan eyn gedenckmaelicht dat wy ges-
dencken / dat hy voor vns sijn Lijf en sijn Bloeds
heift gegeven / welck Lijf vor vns wert geslagen
als de Vader seyt . Esa. 53. Om de sunden mijns
volcks heb ic hem geslagen . Hier worden onse
conscientien vry / door Bloed daer onse herten nu
besprenges sijn / tot eyn reucken dat wy vry sijn
van den slager en van alle vianden.

Van dat verstande

Nu is hier soo groot vnderscheyd tusschen de Christen hoochtijt en menschen broederschap / als dar vnderscheyd is tusschen vleysch en Gots geyst want menschen hoochtijt is gelegen in vleysche llike en werellicke blyschap / Christen hoochtijt in geystelike blyschap / die Gots geyst daer in den gelouigen maect. Nu seyt Paulus. 1. Cor. 5. Wy hebben oock een Paeschlam of eyn voorbyganck / dat is Christus vor vns geoffert / daerom laet ons hoochtijt houden. Siet gy dat Christus vnse vorbygack heet. Als wy nu seggen / wy willen dat Lijf Christi eten / dat vor vns gegeuen is: dat is so veel geseyt / als / ick wil dat Auontmael Christi eten tot sijnre gedachtenisse / ick wil my in de gemeynte / in mijns Heren goeden verblyden en vermaken / want hier is geyst / soo moet daer oock geystelike vermakelichz wesen / en dz Lijff Christi wert warlick dar gesmaect / en sijn bloed werdt waerlick gedroncken / dor andienen des geysts Gots / en die geest wert klaerlick geuoert in de wijnkelder des Heren.

Alsmen nu siet dat Gots wordt is ghesloten / als eyn toegegeelt boeck / Apoc. 5. en niemant mach begrypen / dan diet den heyligen geyst opsluyt / die nu de sin Gots heist / die mach dit wort

des Nachmaels.

In hem seluen wel gebruycken by God / mer niet
voor sijn naesten / want gy en moecht mit de sim
pele woorden dat verstant niet leeren / want dat
ist ampt des geysts. Laet ons nu voornemen die
stotel wt S. Paulo. 1. Cor. 10. Dan suldy mogen
leeren den genen die van God sijn wterkoren.
Broeders spreickt hy / de felck der gebenedidynge
die wy gebenedyen / is dat niet de gemeynschap
des bloetz Christi / dat broot dat wy bresen is dz
niet de gemeynschap des Lijfs Christi / want ein
broot ein lijf sijn wy vele / want wy van een broot
eten en van eyn felck dryncken / Paulus seyt hier
dryerley gemeynschap of lichamen.

¹ Dat en ste dit gemeynschap der Duellen / n3
dat sy de duellen aten / maer sy geloofden en bes
trauden an den afgod ofre Duuel als haer God /
en al die van den gelooue waren die hadden haer
ceremonien daer sy haer gemeynschap in hadden
en dancten gelijck haren God / mit de hochtijt
die sy hielden. Sy hadden haer hochtijt dat sy
haer spysen brachten vor den afgod / en offerden
daer schapen en ander beesten / ende bewesen mit
den offer den Duuel goddelicke eere. En sy aten
niet malkander en de offerande mit dancksegginge
ge haers Gots / en waren also eyn lichaem of ein

Van dat verstande

gemeynſchap deſſ Duuels / die ſy mit dat offer-
eten / bewezen .

Dat ander lichaem of gemeynſchap / dat wa-
ren die Joden / die waren die gemeynſchap deſſ
altaerſ / niet dat ſy dat altaer aten / oft mit den
altaer gemeynſchap hadden / mer ſy hadden haer
hoichtyden na Moyses geſet / en offerden offeran-
den Gode / en aten die vór den Altaer / waer op
de offerande gekoocht was / en toonden daer mede
ein lijf te wesen of eyn gemeynſchap / van eyn ge-
looue vnder Moyses geſet / daer bewezen ſy mede
dat ſy waren die gemeynſchap te wesen / die God
wt Egypten verlost hadde / vñ hielden ein denck
maelijt vor den Altaer .

Dat derde lichaem ofte gemeynſchap noemt
Paulus de Chriſten / die haer gemeynſchap heb-
ben in dat Bloed Chriſti / dat ſy geloouen dattet
Bloed Chriſti vór haer is vergoten in vergeffenis-
ſſe der ſunden / en eyndrachtig daer op verlaten-
En dese Chriſten hebbē haer Ceremonien en hoich-
tijt / daer mede ſy van allen menſchen ſijn verſchei-
den in ein lichaem / dat mit ein geiſt ouergoten is
die in haer bemycht geliĳckelick / Chriſtum alleyn
den prijs hōrs ſalicheit en alles goet toe te ſchry-
uen / en anders gein greden / dan Chriſtum den

des Nachmaels.

Salichmaker vdr den Vader ddr sijn Vleysch ende
Bloed. Dit eten sy dan tot gedachtenisse / dat wy
gedachtenisse hauden van sijn doot.

Nu straft Paulus de Corinthen dat sy hem
mede vnder de gemeynschap gauen / om der Afz
goden spyse te eten / want sy lieten hen duncken
dat sy vry waren / en wisten wel dat die spyse die
den Afgoden geoffert was / niet anders en was
dan ander spyse / daerom meynden sy / dat sy dat
wel vry mochten doen. Mer sy en verstonden niet
dat die gemeynschap der Duelen daer versaems
de / niet om te eten / mer om haren Afgod daer
dhr te dancken ende te eeren / als haren eynigen
God / daer sy hen ganz vp betrauden / en alle die
daer in de gemeynschap quamen / die betuychden
dat sy ein gemeinschap mit den anderen hadden /
in ein Geloue vp den Afgod. Nu straft hy de Co
rinthen dat sy mit haren eten betuychden van bus
ten dat sy van den lichaem des Duuels waren / en
dat sy hen in den Afgod verblyden / en bewesen
hem Godlicke eere / en seyde aldus : Ick will niet
dat gy sult sijn in die gemeinschap der duelen /
ghy en mocht niet gelijck drincken die kelck der du
uelen / en die kelck des Heren / gy en mocht rz deil
achtig sijn des heren tafel / en de tafel der duuel.

Van dat verstande

Als is hier te verstaen / dat dit eten en drincken /
wat meer is dan gemeyn eten en drincken / an-
ders mochten sy wel des Heren kelck drincken de
eynen dach / en den anderen dach den kelck der du-
velen . Mer het is eyn eten en drincken daer sy in
berugen die allein haren God te wesen / wiens
kelck dat sy drincken / en bewysen hem eere mit dē
eten en drinckē . Aldus die hem in Christus bloet
en vleysch betraut vor God en geloof / ende God
dār af danck / die mach dār neffen niet mede den
afgoden betrauwen / als of hem daer salicheyt af
mocht komen / en also in den Afgod hem verbly-
den en dien dancken / en also en mach hy Christus
kelck niet drincken en de kelck der afgoden . Daer
seyt Paulus . Die afgoden sijn niet / oft die spys-
en is niet in hem seluen / mer dat de Heydenen
offeren / dat offeren sy den Duuelen / en nē God
dat is / daer mede louen sy den afgod / en bewys-
sen hem goddelicke eere / en holdē sijn gedachtes-
nisse / dat verde moet sijn van eyn Christen men-
sche / die bekent Christum allein die Salichmaker
te sijn vor sijn Vader . Daerom so seyt die Geest
dō Paulum . I. Cor. 10. Die kelck der benedy-
dunge welck wy gebenedyen of groit maken / is
dat niet die gemeynschap des Bloeds Christi

des Nachtmals.

Hier noemt hy den menschen die gemeynschap
ofs dat lichaem te sijn vant Bloed Christi / dat is
de vergaderinge die in Christus Bloed betrauen
wen en hem dar in verblyden en hochtijt holden
die desen kelck drincken mit blyschap / en daerum
vergaderen sy om desen kelck te drincken tot God
te dancken / en tot eyn memorie dat wy dor Christus
stus Bloed verlost sijn / en allein ons bewyfen ver
lossinge in sijn bloed te hebben / al die van desen
kelck drincken / daerum maecten dese eyn groot
dijnt van dese kelck te drincken / dat Paulus ges
benedyen heet / daer ander menschen mede spore
ten. So is dan eyn lustich dijnt / en alle dancks
sagginge weerd / dat wy bekennen dat wy de ge
meynschap sijn die desen kelck mogen drincken /
de gedroncken wert van die allein / die bekenden dat
sy dor bloet Jesu Christi verlost sijn. Die desen
kelck drincken / die sijn die gemeinsch ap des bly
Jesu Christi / en hebben haer gemeinsch ap in dat
bloed / dat in desen kelck drincken bewesen wort
Als Petrus seyt. 1. Petr. 1. Ghy en sijt niet ver
lost mit vergencklike dingen / als mit siluer oft
golt van uwen ydelen conuersatien / die ghy wt
den vaderlicken gesette hadt ontfangen / mer wt
dat dierbaer Bloed als eyns onderlecken Latins
Jesu

Van dat verstande

Jesu Christi. Item / Apoc. 1. Hy heeft ons lief
gehadt en heeft ons gewasschen van onsen sunden
in sijn bloede oick 1. Ioan. 1. Dat Bloed Jesu Chri
sti wasschet ons van al onsen sunden. Nu en will
Paulus hier niet seggen / dat wy hier wdeylen
dat Bloed Christi / mer wy die desen kelck drin
cken / bewyfen dat wy de gemeynschap des bloets
Christi sijn / dat is in dat bloed Christi verblyden
en betrouwen. Als de Heyden de ghemenschap
des duuels sijn / dat is / die op den duuel haer be
trouwen setten. So seit Paulus voort an. O z broet
dat wy brenken ja dat niet de gemeenschap des lijfs
Christi? Dit verklaert hier Paulus duyschelic /
als hy seit : want ein broot / ein lijf / dat is / ein ge
meenschap van ein geloue sijn wy vele / want alle
eten wy van ein broot. Dat is of hy seggen wol
de / In dien dat wy van ein broot eten in ein ge
meenschap / so moeten wy van ein geloue wesen /
van ein geist / van ein sin sijn / en so cyn lichaem en
ein leuen / en so moeten wy ein gemeenschap heb
ben / als veel leden in ein lichaem. So ist dan dit
dat wy die by ein komen in desen Anontmael / ein
lijf sijn / dor ein geist ingelijft in ein gemeenschap
die in ein broot al gelijck haer vermaken hebben /
en in ein spyse gelijck haer lust versadet werde / en
ges

des Nachtmals.

gelijck verblyden / alß in eyn natuerlick lijf al die leden / gelijck van ein spysse vermaectt werden / en in ein spysse al versadet worden / en al gelijck mit malkanderen genieten sy dese spysse. Also is dese gemeenschap ein lijf / die mit ein in dit Auontmael vergaderen / en al euen gelijck verblijdt werden / als sy dit eten in den gelooue / dat sy gedaech rich sijn / en dat sy daer verkondigen die door Jesu Christi / en die hem daer bewysen allein te verblyden in dat vleysch en Bloed / dat sy gelouen / dz dat vor haer sunden is gegenen. So sijn sy die gemeenschap des Bloets en des lijfs Christi / die hær allein gelouen verlost te wesen en genade te hebbe by God / dz Christus bloet en lijf / en daer op verslaten sy hen allein en op gein dñel anders. Die Joden dan sijn ein gemeenschap / die versamelen in ein geloof / in dz lam / dat is de vorbygack te ete mit welcke sy hare God danckē. Die Heiden in den afgoden / wy in dat broot en keel des Auontmals Jesu Christi / daer wy vergaderen mit ein geloue Gode te dancken van sijn genade / die wy gelouen by hem te hebben dzit Lijf en Bloet sijns Soins Jesu Christi. Hier moet God lof hebben dz: sijn genade / die ons klar openbaert dat rechte verstat van deser misserien / dz: synen geyst. Amen.

Van dat verstande

Ten laetsten dan so mogen wy de flaer woorden den Gortz in ons selfs herte en mont wel wetspreken en gebriycken so als sy luyden / en mit allen die God dat verstant heise geopenbart mit sijn geyst / want dan so weren sy den sin en meynung daer af. Gelyck als Moyses verstonde wel wat dat wolde / als hy seyde : dat Lam ja de voorbyganck. Exod. 12 So ist hier mede / de verstantigen die en verstaen de woorden niet na menschen verstant alijt en na wtwendich luyden / elst gantsche Capittel Ioan 6. bewijst / Mer na dat verstandt en sin des geystz Gortz / na de geyst dat meynt. So mach ick wel seggen tot den verlichten menschen : Ick hebt lijf Christi gegeten / en ick hebt Bloed Christi gedroncken. Mer dor dat volck die ick leeren wil / so en mach ick die niet also gebriycken / want so soude haer vernuft terstont dar eyn afgod af make. Mer hier mot ick dz noemen en gebriycken na des geystz woort. Des geystz woort / noem ick dat de geyst dor de menschen spreickt. En Gortz woort noem ick / dz God selfs spreickt / niet dor enige middel. So als Christus nu seyt / Dat is mijn lijf, en tot die Belck / Dit is mijn Bloed, doet dat tot mijnre gedachtenisse, Also noemt die geyst dat anders.

Des Nachtsmaels.

Eerst so noemt hij dat Avontmael eten. I. Cor. 10
Ten anderen / gemeinschap houden / als. I. Co. 10
en God te danken / of Christus doot te gedencke.
Ten derden noemt die geyst dat / broot breken /
So werdet genoemd in dat werck der Apostolen /
int ij. en int xx. Daar staet aldus. Op ein van den
Sabboth dagen als de Jongeren te samen gekom
men waren om dat broot te breken / dat heet hier
broot breken / dat by ons heet / hoochtijt houden /
dat Sacrament te ontfangen.

Vu als wy die woerden Christi noemen wil
len / Dat is mijn lijf, so moetmen dese ander na
volgende woerden / dat vor vgegeuen vverdt,
hier niet afscheyden / mer men moet die mit cyn
ander gelijck spreken / want die laetsten die geuen
dat gantsche verstant van den eirsten / en daerom
en komter niet veel tot het verstant : want sy al
lein op de eirste woerden achten en laten de ander
achter / daer tverstant her komt / en sy en brengen
gein verstant / solange als man die wil van cyn
ander setten.

Dit sy dan van den eirsten deil / als van tver
stant van den Avontmaels woerden genoeg ges
seyt / tot Gods eeren ende alle Christen leerlinge.
Amen.

Van die Gerechtigheit

Dat anderde deel van die gerechtich
eyt oft vergesnis der sunden / die men in dit Sac
rament leert te halen / en van die sterckijnghe des
geloofs en verskertheyt des herten. Om
dit te weten so moetmen anmeircken
die nature en wesen des auden
Psalms / en de Sacramē
ten des auden Tes
tamentz.

En eersten van desen Paeschlam
oft voirbyganck / so willen einige seggen /
dat dat eten des Paeschlams de Kinderen
van Israel verlost hadde wt Egypten / dat verde
van die waerheit is / want dat Paeschlam en ver
loste haer niet / mer God / om dat hijt beloift had
de. En want sy twoort Gotz geloifden / daerom
waren sy seker van haer verlossijnghe / waert saecte
geweist dat de Egyptenaers mit den Israelyten
dat Paeschlam hadden willen eten / en al hadden
sy dat Bloed voir haer dneren gestort / ten saude
hen niet hebben verlost / noch sy en sauden Gods
thoorn niet hebben mogen ontkommen / noch sy
en mochten mit dat eten gein blyschap bedriuen
hebben / gelijck de Israelyten deden : daerom en
dedet dat lam niet / mer dat Geloue in Gotz toe
seg

Des Nachtmæls.

Segglinge. Also mede de jaerlicksche memorie ofte
Paeschlam / die en mocht niemant hauden / dan
allein de Israelyten en van den gelouigen. Had
den die Egyptenars of ander layden mit hen wil
len eten dat Paeschlam / ten saude hen niet anders
geweist hebben dan ander spyse / want sy en mocht
ten hen niet verblyden in den God des hemels /
die sy niet voir haren God en hielden / ofte van
wien sy niet seker en waren / dat sy in sijn verbont
waren.

Dat wy dit beter mogen verstaen / so moetmen
hier voir halen den text van den heilige dienst des
Paeschlams of des voirbygancks. Aldus spreickt
de Here tot Moysen en Aaron. Exod. 12. Dit is
die heilige dienst des Paeschlams. Al dat cyn vze
delijnck is / die en sal daer af niet eten. Al dat cyn
gefochte knecht is / die sal besneden werde / en dan
sal hy daer af eten / alle inkomelijnck en hnerlijnck
die sullen daer niet af eten. In ein huys sal men dz
eten / ghy en sult van sijn vleysch niet wdragen /
noch gein bein van hem brefen. Alle die gemeente
der kinderen van Israel sal dat doen. Ist sake dat
jemant die ein Pilgrem is wil treden in v seden
ofte gewoonten / en wil mit hu holden die voirby
ganck des Heren / die sal hem eirst laten besnyden

Van die gerechticheit

mit al sijn familie en dan sal hy dat wettelickē holden/en dan sal hy sijn als ein inwonder des lants. Ist sake datter jemant is/die niet besneden en is: die en sal daer niet af eten: en dit sal eyn heylige dienst sijn den ingeboren/en allen die by v wandelen. En alle die kinder van Israel deden/als God beuolen hadde doz Mosen en Aaron/en den selfden nacht voerde God Israel wt Egypten in haeren scharen.

Nu ist mit ein also in onsen Avontmael/ Soe als die Israelyten niemant an en namen/ dan die besneden waren en gein vrendelingen. En die nu besneden waren die worden mede angenommen in dat verbont Gods dat hy mit Abraham gemaecte hadde/dat hy Abraham ein genadich God soude sijn/en dat hy hem ein saet solde geuen/daer door alle geslachten gebenedijt solden werden. Gen. 17 22. En dat beduydde die Besnidenisse/welck was ein teycken des verbonts mit Abraham/ dz hy dar toe in hem drouch tot ein teycken der gerechticheit sijns geloofs. Rom. 4. Dat/ soo wie dat teycken droegen die hadden dat als eyn versgelinge/dat sy van den genen waren / die in dat verbont mit Abraham waren genomen/en dit was ein teycken haers geloofs daar sy mede in der ghemeinschap ontz

Des Nachtmæls.

omfangen worden. Dat teyken was niet / mer dz
geloue moest daar eirst sijn / dat Abraham hadde
tot God / dat hem tot gerechtich 3 was gerekent.
En daarom waren de Israelyten bedrogen / dat sy
hen bereemden de benedictie te besitten om dz sy
van Abraham na den vleysch waren / maer sy en
hadden Abrahams geloue niet. God hadde Abra
ham beloofst en alle sijn geslachte / en Abraham ge
loofde God belofsten / daerom ontsijne dat Abra
ham / en wort vrom voir God / en daerom was dz
allein Abrahams saet dat in dit verbondt geacht
wert / dat wt Abrahams geloue en niet allein wt
sijn vleysch geboren was / en die heeten recht Is
raelyten / niet na den vleyssche / mer na den geyst /
die sulcke geloue hadden als Jacob / die om sijns
geloofs wille / Israel / dat is ein kēpvechter wert
genoemt. Dit andrjft Paulus. Rom. 9. Gal. 3.
mit vile reden. Dese dan die na den geloue waren
die waren recht Abrahams kinder / en dese mocht
ten alleine recht dz Paeschlam oft vorbygack eten.
Wat die mochten allein hem danken en groetma
ken in der gemeinschap / en van herten hen ver bly
den. Die nu na den vleysche Israelyten waren
en waren in den vleische besneden / dat waren hy
pocriten / sy mochten wel wtredich dat lam eten.

Van die gerechticheit

vleysschelick / mer sy en mochten dat niet geistelick
eten / en niet recht voor God / want haer herte en
mocht dar geen vermaefunge halen . Want so als
verwendelick niemant mochte tot dat Paeschlam
toe gelaten sijn / dan die verwendich was besne-
den / so en mocht niemant vor God en in der her-
ten daer toefommen / dat hy dat Paeschlam eten
mochte / recht alst vor God vor eten geacht wert /
dan alleyn die in der herten besneden waren van
vngeloue / en van alle lust des boosheit / en die dz
geloue hadden dat de herten allein besnydet en rey-
niget van alle lust des vleyschs / en maackt ein nie-
we lust na den geist / tot en in God / ende dit seirt
Paulus tot den Rom. 2. Item in dat werck der
Apostolen cap. 15. als Petrus seyt. God reynicht
de herten dor dat Geloue / En dese Israelyten mo-
gen allein dat Paeschlam recht eten / want dese
hebben lust / en sy vermaeken haer in die weldaden
Gots / en hebben lust / en dit is hen ein hoichtijt dz
sy God moge groitmakē en prysen / dar dz Paesch-
lam eten allein an gelegen is : want die geyst en
dat herte moet hier eten en niet die mont allein /
Darom was dit Paeschlam eten meer dan ein ge-
mein maeltijt / want het was geistelick en heysch-
he den geist / en daerom was dit ein besloten hoif-
fen

Des Nachtmals.

Ten daer in niemant mocht comen dan die den heyligen geist daer in wolde laten. Als die brudegom spreickt int bouck des famersancks Cant. 4. Mijn vriendinne is ein besloten hoofften / ein toegesegel de put / ein onbesneden waut dat niet ghefort is / of hy wolde seggē / tot mijn lief / tot mijn gemein schap en mach niemant vremts comen / want sy leift in den geist. Item / Psal. 44. Alle schoonheyt des Konijncks dochter is van binnen. Hierom waren die vrendelijngen en die van Abraham nuz geboren waren na den vleysche so bequaam en so na daar toe / als de Israelyten / die allein na den vleysch van Israel waren geboren / en als de inwoinders die na den geist wt Abraham en Israel nuz geboren warē / als Joannes de Doper spreickt Matt. 3. En wilt niet seggen / wy sijn Abrahams kinderen : God is machtich van desen steynen te verwecken Abrahams kinderē. Nu dan / als sy dit Paeschlam aten so en worden sy nuz verlost wt Egypten / mer want sy dor den geist in God geloifden / so wast hen ein lustige maeltijt in der gemein schap to wesen die God haren God was / en die God te dancken mit den Israelyten / dat was hen ein wallustige maeltijt / En dat dede allein dat al / dat hen de geist beweichde en seker maeckte / dat sy

Van die gerechticheit

in Gods genaden waren ontfangen / en vroom vā
hen worden geacht dor gelooue.

Also hier / daer onse gemeinschap is ein lichaem van Christo / dat in den geloue doir den geist geboren is / ein nieuwe minsche. Als nu Paulus spreickt : Dat wy / die van ein broot eten / ein lijff sijn : Nu moest eyn minsche eirst ein lidt werden van dit lichaem / eer hy de spyse mit den lichaem mach genieten / en eer hy mit dat lichaem mach vermaectt werden. In dat lichaem Christi werden wy ingelijft dōrt geloue in Christum Jesum / soo hebben wy alle dīnck gemein mit hem / als Paulus spreickt tot den Gal. 3. Alle die gedoipt sijn die hebben Christum angetogen. Item. 1. Corint. 4. Dōrt Euangelium heb ick v nieu gebaert. Ioan. 1. Sy heift macht gegauen finder Gort te werden / alle die in synen naem gelouen / Die dan gelouen die werden gedoipt / daar dōrt sy van der gemeinsre ontfangen werdē / in de gemeinschap mit Christo / en haer gelooue wert daer dōrt bekent / dat sy Christum hebben angetogen / en werden eyn mit Christo / en hebben alle dīnck gemein mit Christo. Als Paulus tot den Ephel. 4. spreickt: Dat Christus is dat hooft van de Kercke / en ein Salichmaer sijn lichaem. Item / Actor. 10. Daer seyt

Des Nachtmals.

Petrus. Dese Christo geuen alle Propheten gesuychnisse / dat sy alle vergeuïnge der sunden ontfangen die in synen naam gelouen. Die nu n3 gesdoipt en is / die en mach man niet tot dit Auontsmaal ontfangen / want hy en is van Christus lichaem niet. En is hy van Christus lid aam / so heist hy vergeuïnge van sunden : wil hy dār vergeuïnge halen / so en geloift hy in Christum niet / en is afgesneden / hoe mach hy dan den doot Christi verfondigen ? Nu en mocht niemant dat Paaschlam eten / dan die besneden was / wāt anders en mochten sy in de gedējncl hoichtij3 n3 verblyden . Hoe vile min die niet gesdoipt en is in Christum / en die in Christum niet en geloift / hoe sal hy in die Gemeenschap des vleischs en Bloets Christi ontfangen werden ? als hy in dat luff en bloet Christi sijn troist niet en heist : wat lust sal hem sijn te dancken God dōr Christum / daer hy niet seker af en is / dz hy sijn sunden heist betaalt : Christus spreickt / Ioan. 6. Die tot my komt en sal niet meer honger hebbe / en die in my geloift / die en sal niet meer dorsten. Item / Ioan 4. en 7. Christus riep m3 luder stimmen. Komt tot my alle die dorste / Die in my geloof / als die Schrift spreickt / dār sal in hē werden ein fonteine van water springende in dat

Van die gerechticheit

ewige leuen. Ziem die mijn woirden hoirt/ en ge
loift die my gesonden heift/ die en komt niet in dz
ordeyl / mer hy is ouergegaan van der doot in dz
leuen. Ioan. 5. Wie is nu Christen en weet niet dz
Christus bloet vor sijn sonden is vergoten / wat
wil hy dan meer begeiren ?

Hier moeten wy nu sien de blintheit van einigen
mischen geist/dz sy den geist der werringen heb
ben/die haer beroemen/al haer salichz in de doop
geset te hebben/en in de soonheit die sy daer ontz
fangen/en beduden den doip/dat sy in den naem
des soins / dat is / in den soon gedoipt werden/
en dat sy daar den auden mensche geheel loß wer
den/en komen wt den Doip ein soin Gort/ds de
benaminge/alß de aude minsche hem nz meir an
en gaat mit alle syne weircken/so lange als wy in
dat gelooue blyuen / Als Paulus mede flaer bes
nycht Rom. 7. seggen: Dz ick sondige dz en doe
ick niet/mer de sonde die in my woont / En sy seg
gen dat dese soonheit sonder alle conditien alleyn
in dat gelooue staet/ om dz God ons so noemt en
daar vor haut/ dat ick al toelaet / so verde als dat
gelooue in Christum daar vor is/sonder welke dz
doip sel ydel is/alst van de Besnydinge geseit is.
Nochtans so schamen sy haer niet/dat sy in dit sa

Des Nachtmals.

erament leiren vergenünge der sunden halen en
gerechtigheit/en verlorchenen also die iſte leere/
die sy in den Doop willen hebben. Zo de sundige
minſche in Chriſtus doit begraven/hoe ſal hy ons
dan verdommen mogen/hoe ſullen wy in dz A-
uontmael daar noch vergenünge af halen? Dese
reden beueſtigen ſy mit Paulo/als hy ſerde tot de
Rom. 1. Dat Euangelium is ein fracht Gotz tot
ſalicheit alle die daar an geloouen/ En in dit Sa-
erament werden de woirden geſteken des Euang-
gelijcs/daerom moet dat ein fracht Gotz ſijn / tot
ſalicheit die dat geloouen

Dese andwoirt is tweederley.

Ten iſten / dat dit dat verſtant niet en is van
den Apoſtelen/als men dat also wil verſtaen/mer
men moet dat verſtaen/na dat hy ſelfſ dat Euang-
gelie noemt/ Paulus die verſlaert wat hy vór ſijn
Euangelie noemt / dz die fracht Gotz iſt: Hy ſpreickt
1. Cor. 15. Broeders iek make v bekant dat Euang-
gelium dat iek v heb gepredickt/dat ghy hebt ont-
fangen/daer ghy oick vpſtaet / dór welck ghy oick
ſalich wert/mir wat geſtalt dz iek v dat gepredickt
hebbe/so verde als gy dat behaudē hebt/ten wār
dat ghy te vergeifts geloift hadt/Iek heb v in den
eiſten gegeven/dat iek oick ontfangen hebbe/dz

Van die gerechticheit

Christus is gestorue vdr vnse sunden na de schrift
en hy is begrauen / en dat hy verresen is den der
den dach na der Schrift. Item. 1. Cor. 2. Ick en
heb my niet laten duncken te wetē dan Christum
Jesum / en die gecruyst. 1. Cor. 4. In Christo Je
su ddr dz Euangelium heb ick v nieu gebaert. Nu
is dat Euangelium ein verflaringe der genaden
Gorz / die ons in Christo gegeuen is. Dat Euan
gelium is ein fracht Gorz tot salicheit / die daar
en geloift. Dat Euangelium dan / dz Paulus pre
dickt / dat maect salich / mer dat en mach van dz
Auantmaal niet verstaen worden / want daar en
wert gein nieuwe verkondinge gedaē des Euan
gelijis / mer daer wert ein gedenckmāl gehauden.
Mer dit Euangelium versgelt ons die salicheit
dat beduyt Paulus klaer tot dē Ephes. 1. seggē
Na dat ghy gehoirt hebt dat woirt des waarheitz
te weten dat Euangelium van uwer salicheit ddr
welcken ghy oick / die geloift / versgelt sijt mit dē
heiligen geist der toefeggingen / welck is dz pant
van vnser erue / tot onser verlossinge / dat wy sijn
eygendom werden. Dat is dan klaer wat Paulus
sijn Euangelium noemt tot der salicheit / anders
niet dan dat hy wtroupt die genade Gorz in Chri
sto. Paulus leirt ons dat wy mit Christo sitten in
hemelschen goeden ddr / igeloue / en triumpheren

Des Nachtsmaels.

ouer helle/duuel/dood en sünde/en sijn Coningē
en sullen regeren in ewicheit. Mit Christo sijn wy
gestoruen/ verresen/ en beschauwen dat anschijn
des vaders in der glorien/ en sijn versaet / want
als Christus seit. Ioan. 6. Die tot my komt en sal
niet hongeren/ en die in my geloift en sal n3 mer
dorst hebben. Die mijn vleisch eet/ en mijn bloed
drinckt die en sal niet steruen in ewich3. Die hier
noch in dit Auontmaal salicheit souckt/ die hong
ert noch/ en die en mach hier niet komen: want
hier ontfangen die Christen niemant/ dan die ge
loiuē en die de genade Gots ontfangen hebben/
en hebben gemeenschap in Christus bloet mit den
Christen / en komen daar/ om de doot des heren
te vertellen .

Ten anderen seg ick/ dat Christus die woerden
des Auontmaels niet en heift gesprokē en geleert
dat wy die wederom halen souden/ en spreken die
ouer dat broit en wijn/ als de Papisten dus lange
hebben gedaan / om daar Christus weder te mas
sen/ of hy ons ein forma waude setten van woer
den/ daar wy mede sijn lijf maken sauden / want
dan so moesten die woerden verandert werden/ en
moesten aldus luyden: Dat is mijn Lijf/ dat vor
v gegeven is. Of solden sy blyuen als sy staen/ so

Van die gerechti.heit

moest Christus weder ghecruyst werden / ofte de woirden moesten valsch wesen na haren geluyt.

Nu en heife Christus niet geseyt / so dickwils als ghy dese woirden ouer dat broot segt / dan sal dat broot mijn lijf wesen / en dan sullen dese woirden dar in blyuen tot salichz / die dit eten sullē / of so dickwils als ghy dit Auontmaal etet / so suldz dese woirden spreken. Mer als Christus ons sijn genade geuen wolde / so moest hy dat mit verstantige woirden wtspreken / dat wy mochten weten wat hy ons verskerde. Item hy sprack die woirden ouer dat broot niet / want dat broot en mach gein woort ontfangen : mer hy sprack die tot sijn jongeren / en die ontfingen de woirden. Nu / oft eyn seyde tot my / ick geif v dat huys of anders / dz ick dan de woirden / diemen my seit / na wolde spreken / solden dan die woirden alijt my weder ein huys maken of geuen ? Aldus hier mede / sijn wy nu ein lijf / vele die van dit broot eten : welck gestelt is in ein gelooue en in ein geist der gerechticheit / en nieuwe verbaringe in Christo / en hebben vergeuēge der sunden / hoe sal ick hier eyn lidt mogen sijn / als ick noch gein gelooue en hebbe dat mijn sonden sijn vergeuen ? Daerō so werden die woirden Pauli tot dit Auontmael n3 gebruyct

Des Nachtsmaels.

bruyelt/mer sy werden tot ein valsch verstant ver
feert/want sy luden niet tot dat gebruyck des a
uontmaels/dat ein gedencmael is van Christus
doot van den geloiuigen / mer sy luyden van dat
wroupen der genaden tot dien die noch niet en
gelouien/en die en mogen niet in dat Auontmäl
kommen.

Vu dat gebruyck van dese woirden des Auont
maels en is niet / dat wy die in dit Auontmael
wroupen sullen / om daar dor de gemeinschap
Christi/Christum an te beden/als die sy te voren
niet en hadden/want alsi geseit is daar en mocht
men niemantz ontfangen / dan die wy geloouen
dor den geist/ein nieu mensche geboren te wesen
als Paulus leert/die jongeren die dese woirden
geloifden int Auontmael / die ontsingen dat in
den geist/en worden klaerlick tot den leuen ghe
spüst/want die doot Christi was noch niet vols
bracht / en die jongeren en verstonden noch niet
wat Christus hen was/dacrom so moest dat noch
voor haer en ons wiggesproken werden. Daar na
als sy den heiligen geist hadden ontfangen/doen
sy van binnen versaet waren dat sy niet meer en
mochten hungerē noch dorsten/als Christus had
de gesproken. Ioan. 7. wat mochten sy doch has

Van die gerechticheit

len of ontfangen in dat Auontmaal en in dz broit
brefen dat sy dagelicks doen? of sy alle dage ver-
geuynge van sunden sochten / so moesten sy vn-
geloouich wesen / dat sy alle dage die vergeuynge
weder sochten. O wat eyn blinde leirynge is dit /
Also ist mit vns / als wy den heiligen geist heb-
ben ontfangen / die ons versadet en versegelt ons
Kinder Gotz te wesen / als Christus seit. Ioan. 6.
En geloouen dat Christus sine belofstienisse had-
de volbracht. Willen wy dan den Here de woer-
den na spreken om weder Christum wt den Hes-
mel te halen / om noch eens van him salich te wor-
den? Wat is salich te sijn anders dan dat wy dor-
den geist in dat hert seker sijn / dat wy van helle-
doot / sunde ontloft sijn en dat wy vdr God n3 an-
gesien worden / vor sundaren en vor dat gene dat
wy in ons sijn / mer wy worden van God ange-
sien vdr sijn vrome lieffte kinder / en vdr dat gene
dat wy in Christo sijn . En want Christus ons is
dort dat geloue / so siet God vns an na dz Christus
is / en wy werden na hem gerechticht en geordeilt
en niet na dat wy sijn. Die nu dit geloofte wat
mach hy meer begeiren?

Dat nu eynige seggen / dattet wtwendighe
woordt en die Sacramenten eyn instrument sijn
daer

des Nachtsmaals.

Daar God dōr weirckt / dat en mogen sy niet be-
 uestigen mit einige schrift / als dat God solde ge-
 bonden sijn an einige Elementen / want so moest
 dat volgen / dz God niemantz solde mogen steir-
 cken of leiren / dan dōr dat wtwendige woird / en
 daar dan gein Euagelium gepredickt en worde /
 daar en mocht geen wasdom des Geists sijn. Nu
 die Apostolen hoorden de woirden Christi / en dz
 en mocht al n̄ helpen / En daarom belooft hy hen
 den heiligen Geyst / en dat sy sitten solden in Je-
 rusalem / tot der tijt toe / dz sy solden angedaē wor-
 den mit die fracht van bouen. Luc. 24. Acto .1.
 Dese fracht was dat wtwendige woird niet als
 ein instrument / want daar en was gein wtwen-
 dich woird. Mār hy noumt dār die fracht Gots /
 die Beweginge des heiligen Geists / de der Apo-
 stelen herten van binnen leirde / als oick .1. Cor. 2.
 Paulus spreickt. Dat rijck Gots is n̄ in die woir-
 den / maar in die fracht / dat is / in die bewegin-
 ge des heiligen Geists / de die herten beweigt /
 vast an dat woird to gelouen / daar die herten dōr
 werden gereinicht. Also oick spreickt hy .1. Cor. 1.
 Dat woird des Cruits is den genen die verder-
 uen / ein sotheit / mār vns gelouigen / Gots fracht
 en Gots wijsheit. Also is alle fracht en leuen an

Van die gerechticheit

den heiligen Geest gelegen / de openbaart hem in
den wtuerfozen / alst hem beliest / gelijk de Pro-
phetie spreickt / die hemelen sijn gewesticht dor des-
seren woirdt / en al haer fracht is dor den Geest
sijns monds. Al vnse fracht en leuen hangt an de
Geest allein / dat die vruchtbaarheid in vns weir-
cke. Esa. 43. spreickt God / ick sal wistorten mynē
Geest vp v saet / en mijn benedictie vp v geslachte
te / en sij sullen vruchtbaar sijn gelijk Wilgen bos-
men by den lopenden riuieren. Item Ezech. 35.
Ick sal ouer v wistorten ein rein water / en ghy
sult rein worden van allen uwen afgoden / en ick
sal v ein nieuw hert geuen / en einen nieuwen geest
sal ick setten vnder v / en ick sal doen / dat ghy in
mijn geboden sult wandelen. Dese Geest moet
vdr al in den minsche weircken / dat sy dat woirdt
mogen vntfangen en gelouen / en geest vruchtbar-
heit / en dit geschiet sonder alle middel van instru-
menten / oft dese geest wert sonder alle middel in
gestort den minschen die verfozen sijn / de open-
baart hen alst hem lust / in den Sacramenten oft
jnt gehoor des woirts Gots / oft anders / en wert
van bouen gegeuen alst God beliest / gelijk men
an Johannes den Dooper leest / an Elizabeth / an
uele Propheten / die den Geest plegen an te nemē

des Nachtmals.

sonder wtwendich woird oft Sacrament. Das
 nu Paulus Rom. 10. seyt. Dat Geloue kumt wt
 den gehoor / dat gehoor is dör dat woird / Dit en
 is hier niet tegen / wät sal man wat gelouen van
 God / so moet man dat eirst horen / nochtas is dat
 woird dat instrument niet / maar de heilige geist
 weirckt dat te gelouen / en verskert dat van God
 to wesen. Als Cornelius van Cesarien. Act. 10.
 hy was vroim vör God / en hadde den heiligen
 geist / de him leirde tot alle gerechtichz / maar solz
 de hy in Christum gelouen / so moest hy dat woird
 van Christo hoiren verkondigen / en de geist de in
 him was de beweichde sijn hert dat hy dar ange
 spilde. Item dat int weirck der Apostolen staat /
 dz de heilige geist sienlick wordt gestort ouer den
 menschen die dat woird hoirden als Cornelius /
 dat is nz geseit van den Geistz des salicheitz / de
 hen leirde tot der salicheyt. Maar dit geschiede
 tot prijs des Euangelijz vör die vngelouigen / tot
 eine getuychnis / daar vör die weirkt mit betuycht
 wordt / dat het woird van God was / en de Geist
 was ein verklarunge van miraculen in den gelo
 uigen / dat sij mit allen tongen spraken / als man
 meircken mocht an desen Cornelius / hy was vro
 vör God / en sijn aalmissen behaachden God / dat

Van die gerechticheyt

sonder des heiligen Geests in werckinge n3 mocht wesen/wat sonder him mach man n3 goetz doe / dat Gode behaacht. En van desen geist der tonge spreickt Paulus Gal. 3. Hebt ghy den geist vnt 2 fangen dor die weircken des wetz/of wt dat ge 2 hoor des geloofs? Dar wil hy betuygen die heitlicheit des Euangelij bouen die heilicheyt des Wetz/dat dor die wet sulcks n3 geschiede/als dor dat Euangelium. Die gelouige behoefden die wtwendige kracht niet/vm sekerheit hors geloofs/maar sy voelden in hors herten die kracht Gots/dz sy dor den Geist beweget worden/vast dar an to gelouen. Mar dit geschiede wtwendich ouer den gelouigen/rot ein getuychnis der vngelouigen/dat dit van God was/als Paulus spreickt. 1. Co. 14. Die tongen sijn tot ein teicken/niet den gelouigen/maar den vngelouigen. Dit heb jck hier willen by setten vm die verkeerde geisten die den Geist Gots sijn ampt n3 laten blyue in vryhz/maar willen him binden an Elementen/en so verkleinen sy die eere sjns ampts/de geist en blaast an/waar hy wil. Ioan. 3. welck dese mit horen leirungen verloochenen. Hier wil jck alle vromen Christenen vermaant hebben in den Here Jesu Christo/dat sy hen mit vlietichz wachten vor den

des Nachmaals.

geisten die leiren / dz man hier in dit Sacrament
vergeuynge der sunden en salicheit moet halen of
soucken / of einige sekerheit des geloofs / want dz
verdeirft en maect to n3 die gantsche meinynge
en sin Gotz en des Geists / want sy beneimpt den
Geist / dat hy him n3 mach vervreuchen in dit a
uontmäl mit blyschap / en wt ein vryhz des geists
Gotz lof wtspreken / welck die principaal frucht is
des auontmaals / dat God van vns begeirt. Esa .
43. Dit volck heb ick my geschapen / seyt God /
mijn lof sullen sy verkondigen. Ghy syt ein ge
wonnen volck / dz ghy sult verkondigen die frach
ten Gotz / de v heift geropen wt die duysternisse
in sijn ouerwonderlike licht. 1. Pet. 2. Wie sal dit
doen / dā die versckert is dōz den Geist / dz hy mit
en in Christo alle dñck heift ouerwonnen. En die
sit mit Christo in den hemilschen goeden / an die
rechter hand des Vaders. Col. 3.

¶ Dat derde deyl van desen Sacrament
des lijfs en bloetz Christi / dat is / van die
ghestaltenisse van den Gasten die hier
eten sullen / en hoe die Gasten moe
ten ghestelt sijn / die mogen hier
toe vngestraft kommen .

Van die Gasten

ALS VVy nu gesien hebben van die gerechtichz die man hier haalt/so moet m^a voort sien/hoe man moet gestaldt sijn eⁿ be reid / dat wy dit auontmaal recht mochten eten. Want Paulus spreickt. I. Cor. II. De dit vnweir dich etet de etet sijn gericht eⁿ verdomnisse/nz vn derscheidende dat lijf vnser Heren.

Om dit dan to versta^a/so moet man eirst wea ten wat dit eten is/eⁿ wat man hier eten sal/eⁿ wie hier eten sal. In dit auontmaal moet wesen vierderley eten. Ten eirsten moeten wy God e^a ten. Ten anderen moet God vns eten/eⁿ moe^a ten van God gegeten werden. Ten derden moe^a ten wy vnser naasten eten. Ten vierden/moeten wy van vnser naasten gegeten werden / hier in ist altemaal ghelegen.

Dat eirste dan/dat is dat wy moeten God e^a ten in vnser geist/eⁿ dat God vns eyn lustige sp^y se werdt/dat is/dat het vns vermakelick is/dat wy God mogen danken eⁿ louen/eⁿ dz wy mo^a gen sien eⁿ hooren sijn lof groot maken / eⁿ ver^a vrechden vns in de waldadē goz die vns d^ar v^or gehaldē werdē. Als David smeltede in him sel^a uen vdz die Arcke/als hy die gemein^schap van I^s rael sach eⁿ hoorde den Here prijsen/eⁿ als hy die

Des Nachmaels.

Arck sach in Jerusalem kommen. Hy werdt ver-
 kleint in him seluen / dat hy van vrechden danste
 en sprack v^r: die Arcke oft ein kind hadde geweest
 2. Reg. 5. So groot wordt God in sijn hert / in an-
 meirclinge sijns goetheits. Dit is allein ein spijß
 des Geists / en niet des vleischs. Als Anna die
 moeder van Samuel spreickt: Mijn hert heift hē
 vervreucht in den Here. 1. Reg. 2. Item als Ma-
 ria sijngt. Mijn siele maackt groot den Here / en
 mynen geist heift him vervreucht in God mijn
 heiland. Luc. 1. Dit is al die psalmen dōr / dār de
 geist him vermaackt in die groitmakinge des He-
 ren / daar an heift die geist allein sijn lust. Als die
 Bruyd seyt. Cant. 2. Hy heift my gebracht in sy-
 nen wijnkelder. Also seyt die Brudegom / drinckt
 en werdt dröcken mijn lieffte. Vervreucht v over
 die grote stad Babylon / want de Here heift ge-
 wroken v vngelijck over haar etc. Apo. 18. En de
 se lust is der geist lust / dat God ein God bekendt
 werdt / dz hy die boosheit haat / en die gerechtichz
 bemint.

Ten anderen so moeten wy van God gegeten
 werden / dat is dan / als hy vns in sulcken betrou-
 wen vpgoeffert siet in syne goethz / dz hy him ver-
 blijdt / dz wy van him also verscaedt sijn / en dz hy

Van die Gasten

vns mach weldoen/ en dat hy sijn goethz an vns
mach gebruycken/ en dz wy in sijn goeden werden
vermaecht/ dat nz en mag sijn ten sy/ dz wy him
eirst bekennen/ wāt dat ewig leuē is/ dz wy him
kennen ein waerachtich God to wesen. Ioan. 17.
Also seyt hy dō: den Propheet Esa. 62. Ghy sult
sijn ein croone van glozen in de handt des Herē/
ghy en sult nz meer genaamt werden/ Verlaten/
maar ghy sult genaamt werdē /mijn wil in haer:
wāt v landt sal bewoont werden/ wāt o Sion de
Here heift him in v behaacht/ die brudegoom sal
him ouer die bruydt verblyden/ en ouer v sal him
verblydē v God/ dat is Gortz wāllust en hoichtijt/
dz hy vns mach weldoen/ en sijn goetheit an vns
mach gebruycken/ want syne nature goetheit is/
so is sijn lust nz dan goed doen. Ick Joannes heb
ein nye heilige stadt Jerusalem / neder sien dalen
van den hemel/ van God bereid als ein bruyd be-
reid mit hōren brudegom/ en ick hoorde ein gro-
te stemme wt den throon seggen: Siet ein Taber-
nakel Gortz mē den minschen/ en hy sal mē hen wo-
nen/ en sy sullen sijn volck sijn/ en God selue sal
hōr: God sijn/ en hy sal hōr: thranen van hōren ooz-
gen wassen. Apoc. 20. Item noch Psalm. 32.
De Here heift behagen ouer die him vnstien/ en

Des Nachmaels.

die vp syne barmherticheit betrouwen. Psal. 137.

Zek sal in him wonen.

Dat derde eten is / dz wy vnser naasten eten / dat hór geloue en belydunge vns ein hoochtijt is en ein vermakelike spys / dór die genade die him is geschiet / want het is ein teiken / dz wy m3 him ingelift sijn in einen geist / dz wy als leden in ein lijf einen smaack hebben / en dz de ein des anderē weluaren gevoelt. Als Paulus dit klaar wdruckt tot den Rom. 12. Als ein lidt blyde is / so verblyden mit him alle ander leden. Dit is dat Maria haer nichte Elizabeth visiteerde / om dz sy wolde mit haar verblyden vā die wāldaad die daar was geschiet in haren olden dagen. Luc. 1. Dese spys en dit eten is sonderlyng in dese ghemeinschap des lijfs Christi / daar de in Christen om des anderen genade wil vermaact werdt / als sy den Here dór hen sien belyden. De geist des vleischs heift sijn hoochtijt allein in sijn eigen weluaren / maar de Geist en de nieuwe mensch de wt God geboren is / de heift m3 Gode sijn lust en hoochtijt an eins anders weluaren naast God.

Dat vierde eten is / dat wy van vnser naasten werden gegeten / dz wy vns in der gemeinten geuen / daar God allein ouer en in leift / dz wy haer

Van die Gasten

begeiren te vermaken/ en te spijzen/ als wy tot sulken lust komen/ dz wy vnser God prisen en grootmaken/ en vnse genade bewijzen die ons is gheschied van God/ dz die gemeenschap daar in mag verblyden mit my/ en dz sy vermact mogen werden/ dz sy wt mynen mont dat lof des Heren horen wyspreken/ als David spreickt in sijn lof psal. 20. In dat middel der gemeenschap sal ick v prisen/ ick sal den Here prisen in dat middel van vele minschen. Psal. 33. Maact den Here groot miz my. Paulus bewijst dz de vortgack der Christe sijn blyschap was in velen plaatsen. Merckt nu dat hy spreickt. 1. Corint. 10. Ein brood ein lijff. sijn wy vele die van ein brood eten. Hier moeten wy al ein brood werden/ vp dz wy in allen stucken malckanderen eten en spijzen vor God en vnder onselfst/ dat wy spaceren in God en wt God in vnser naasten/ en wt vnser naasten in vns selfst/ dat wy weyde vinden ingaande en wtgaande. Ioan. 10. Ghy sijt in einen geist/ seyt Paulus/ gedoopt in ein lijff. 1. Cor. 12. Dit is mit den korsten van dat eten geseyt/ daar hier de geist af eten moet/ en gegeten moet werden.

Hier na sullen wy nu beter verstaan dz gestalt van den gasten des auotmaals Christi. Ten eirsten

Des Nachmaels.

so moet hy gestelt wesen de hier gaan wil / dz him die spysse n3 qualick en bekomme / dz hy daar niet franck af werde / maar dz sy him nut is. en vrome lick mach maken. Ten eirsten dan so moet hy leue hebben / sal hy mogen eten / wät dooden eten n3. Ten anderen moet hy n3 frack sijn. Ten derden / hy moet hunger en dorst hebben.

Ten eirsten moet hy lenendich wesen / sal hy die spysse eten. So ist hier in desen geistelicken eten / alst is in lichamelick gestalt / want de dood is / de mach n3 eten. De nu Christum n3 en hadde / de is dood / wät Christus ist leuen. Ioan. 14. En die in Christum n3 geloof / de heift dat leuen niet / wät dor dat geloue werden wy nieu geboren kinderē / en vns wert einen anderen geist geguen / en wy werde na God gaert / en sijn verresen in ein nieu leuen / en sijn afgestoruen den olden lust / en slaen in die verskertheit der kinderen Gotz / en beroumen vns stautelick vor God / en hebben ein kintlick herte tot God. Rom. 5. Die nu n3 wt God is geboren / die mach n3 smaken dā vleischelicke dyn gen / en heift sijn lust in sijn boosheit / en in al dat tegen God en tegen synen naasten is / en souckt in allen stucken sijn leuen mit lust / en alst him wel is geuaren na den vleisch / so verblüdt hy him in sijn

Van die Gasten

lust sijns geists / en mag Gort dynen n3 begrijpen noch smaken / en hy heift oick vierderley eten recht contrary den geist. Nu ein geistelic mensch fouckt geistelicke spysse en drack / als God. De geist is / dat in vns wt God geboren is / dat verlichte herte dat God kent dor tgeloue / en dat leuendich is in God en versaadt van syne goethz / dat vry is van sonden / helle / duuel / en alle sijn vianden / dat to voren dood was sonder leuen in God / m3 sijn sonden / doot / helle en verdomnisse beladen. De se geist werdt leuendich en nieuw angeblasen dor Gort geist / de vnsen geist getwicht en inblaast / dz wy in Gort genade sijn / en doet vns glorzieren in die hope van die glorie der kinderen Gort. Rom. 5. Dese heift in him ein leuende fonteyn / die sijn dorst lesschet en syne honger versadet / als Christus seyt. Ioan. 7. Dese fonteyn is de heilich Geist / de is de spysende geist / de en laet vnsen geist n3 meer hongeren / maar maact vnsen geist droncken en versaadt. Ioan. 6. De nu God anhaegt die werdt ein geist mit him. Dese nieuwe mensch heift sijn lust an Gods dijnge / dat hy lust heift God groit to maken / dz hy Gode mach behagen / en als God geloift en geeirt werdt / dan vermaekt him. Also Christus ein eirste geboren va desen kindere seide

Des Nachmaels.

Ioan. 4. Ick heb ein ander spysse to eten die ghy
 nz en weit : mijn spysse is / dz ick volbringen mag
 den wille mijns Vaders. Waar dese geist nz is /
 daar ist al dood / hoe de mensch him oick anstelt /
 en hy mag in dit eten nz komen vm dese geistlicke
 spysse te eten / en is ein hypokryt / va buiten schijnt
 hy lust to hebben an Gods lof / en sijns naasten sa-
 licheit / maar va binnen / en vd: God ist al dood /
 en weet niet wat dese spysse is / als Paulus seit .I.
 Cor. 2. Eyn natuerlick mensch verneimt niet wat
 Gods geist angaat. Merckt hier wat vnse berey-
 den helpen mach / en wat het is anders niet da hy
 pocrisie / wat mag ein dood mensch doen vm him
 tot den leuen to bereiden? hoe vele to meer die in
 den geist dood is / hoe sal hy wat doen tot het le-
 uen to komen? God moet eirst daar dat leuen ge-
 uen eer hy him roeren mag tot God / hoe mag hy
 Gods spysse en des geists spysse eten / die in God nz
 leift / en die Gods geist niet heift? Die nu noch
 hier vergeuenige wil soucken / is die oick leuendig
 in god? is God sijn leuen? Och nein / want hy
 vreesst noch vd: God / en is noch in die doot / so ka
 hy hier nz eten / hy moest eirst verweckt wesen en
 verresen van der doot in dat leuen Gods / dan salt
 him eirst lustlich wesen / hoochtijt te holden / vm

Van die Gasten

God to dancken en groot to maken. Nu heift hy
geinen lust in God / hy souckt noch him seluen /
en wil him seluen noch vermaeken.

Ten anderen / moet hy niet franck sijn / want
dan en vermaect him die spijse niet / maar sy ver
meerdert die sieckte / en hy etet sonder lust : Also
ist hier na den geist / als wy franck sijn in den gei
stelicken persoon / welckes leue dat geloue is / wat
de ghelouige minsche / heyt hy hier die geistelicke
mensch. Als wy dan twyselen noch an Gots gena
de en sijn verkiesinge / en an vnse soinheit / of wy
daar mochten afgestooten worden / daar vnse ges
loue oft vns herte af verfranckt werdt en begint
te twyselen / also dat die franckheyz des geloofs an
die dood des geists begint to komen / welcke doot
is an Christum vertwyselt te wesen en in Christo
niet verskert to wesen : so sterft die inwendige
mensch / wiens leue was dat betrouwen dor Chri
stum an Gots genade / dat de geist inblaast. Dese
mensch mag tot dat Auontmaal niet komen / da
mit sijn schade / en moet daar meerder franckheit
halen / want als hy dar komt miz den anderē Chri
stenen to eten / en siet die mit blyschap en danckseg
ginge dat eten / en siet dan dor sekerheyt die sy in
Christo hebben / en begint da in him seluen te tres

Des Nachtmals.

Den/ en̄ siet synen inwendigen minsche an / ende
vindt dan sijn franckheyt/ en̄ siet dz hy noch n̄ ge
heel versckert is/ ende dat hy noch vrees̄t v̄: Goet
thoorn die hy in him gevoelt: Hoe mach de geyst
him wistorten mit blis̄schap van die God in sijn
herte noch vrees̄t/ en̄ hoe mach hy him verblyden
dat hy God hoort dancken d̄: Christum/ so lange
als hy selfst niet verlost en̄ is d̄: Christum? Ne
met ein exempel/ Daar sijn thien moordenars ge
uangen/ en̄ ghy s̄t ein van den thienen/ de Rich
ter vnbiedt hen dat sijn sojn v̄: h̄r betalen sal/
en̄ dat hy hen v̄: sijn Soins wille h̄r misdaad
vergeift/ en̄ schickt hen spys̄e en̄ dranck/ dat sy h̄r
verblyden sollen tot den morgen/ dat sy wtgaan
sullen/ ende ghy en̄ s̄t niet seker dat dit v̄ mit an
gaat. Ghy siet dit vrolick wesen/ ende sy dancken
den Richter/ en̄ seggen vele goet v̄: him/ en̄ ver
blyden in sijn genade. Als ghy nu dit siet/ en̄ hier
vnder sit/ macht v̄ oick lust wesen/ dz ghy him al
so hoort prijsen en̄ louen/ als ghy him noch haat
v̄: v̄ viandt/ die v̄ noch dooden wil? Is v̄ oick
ein lustige maaltijt hier to eten? So vele als ghy
v̄ seker s̄t so vele bedroust ghy v̄/ ja sy verfranck
v̄ meer als ghy d̄nckt / aldus. Och dese mogen
wel vrolick wesen/ want sy sijn verlost/ maar jck

Van die Gasten

weet niet of ick mit vnder dit getal bin gerekent /
die hy wil verlossen. Dus bedroeft hy him / ende
hōr blīschap iſt ein vermeerderinge syner droef-
heit / en heift gein lust vā deſt Rechters lof te hoo-
ren. Also iſt mit vns / alſt ein minſch mit ein vnſe-
ker conſcientie gaat tot dit auontmaal / daar niet
dan danckſegginge en iſt en grootmakinge gods /
hoe mag hy mit lust daar gaan / alſt hy den geiſt
deſt geloofs niet en heift / of alſt de geiſt franck iſt
ſo en mag hy gein lust hebben tot deſer maaltijt /
want in deſen geiſt iſt allein deſe lust. Daar dat
vleiſch regiert / daar iſt deſe lust niet / ala Paulus
ſeit Gal. 5. De geiſt begeirt tegen dat vleiſch / en
dat vleiſch tegen den geiſt / want deſe geiſt doet
vns allein in vns roupen tot God / Vader Vader
Rom. 8. Gal. 4. Hoe mach hy dien wt der herten
prijsen / die hy noch niet ſekerlick vō: ſijn vader en
houdt : Hier moet man anmercken / dat die lust
deſt vleiſchs n3 al geheel en ſteirft / of dz wy gā
vā al vnſen lust tot God mogen vntledich weſen .
Mār die lust deſt vleiſchs en vnluft tot God moet
in vns gehaat ſijn / en dat de lust deſt geiſt in vns
ouerhand behaude .

Dār iſt tweederley Sieckte. Die eine gaat vā
geſontheit voort tot ſieckheit / en die ander gaat vā

Des Nachmaels.

franchheit tot gesontheit/ en die neemt alle dage af. Die eirste is de spysse schadelick/en die ander is die spysse nut en profytelick. Alle die nu dese spysse begeiren/den en sal man dese niet vntseggen / dat is/ als ein minsche die beswaart is geweest / ende begint vergiffnisse ende genade in sijn herte te voelen/also dat him de geist wat begint to vrenchden/ende als hy daar dorst wat lust verfrugt an God/ die en sal man niet wistooten / noch hy en sal nz vzeisen al daar to gaan/want lust vm die gemeente van God to verblyden/ sijn gedachte nisse to holden/ en mag niet sijn sonder cinige sekerheit der genaden in God/ hoe wel dattet noch klein is/ als wy dat nz als ein noodweirck en holden mit bedwanck/sonder lust/ als geseyt is.

Ten derden moet hy honger ende dorst hebbē. Dese honger is/dz ein mensch hongerich is vm gots glorie wt to spreken/ende mit lust heift vm daar af to hoozen vermanen/daar de geist him in vermaecte. Daarom seyt David Psalm.16. Ick sal versaadt werden als uwe glorie openbaar sal sijn/ o mijn God. Item Psalm.35. Sy sullen droncken werden van die vruchbaarheyt dynes huys. Item Esa 65. Mijn knechten sullen eten. Item 35. Sy sullen komen in Sion mit lof en mz

Van die Gasten

ewige vrenche vp hōren hoofden. Esaiās be-
 schryft dz dat volck van Israël bedroeft was / dat
 gods Tempel verdozen was daar sy God plegen
 to prīsen ende to dancken / en dat sy nu verstooren
 waren vnder hōre vianden / en dat sy veracht wor-
 den / ende dat sy hōren God niet prīsen mochten
 van sijn weldaden / ende en mochten van him niet
 beroumen : So troost hōr de Propheet / dat sy
 noch hōren God sien sollen ouerhand hebben o-
 uer hōre vianden / en spreickt / hoe schoon sijn die
 voeten die seggen tot Sion : O Sion / dīn god
 sal konīnck wesen . Item in dat 59. cap. spreickt
 god aldus / O Jerusalem slāt vp / wert verlicht /
 want v licht is gekomen / ende die glorie Gods is
 ouer v vp gegaan / wāt dz ārderijck sal m3 duyster
 heyt bedeckt werden / maar ouer v sal de Here
 verschynen / ende sijn prīß ende lof sal in v gesien
 werden / dat is / hy sal bekant maken / dat hy ouer
 v ein god is . Dit hungerden die vromen / dz god
 ouer hōr mocht prīß hebben / ende dat sy him vdr
 hōren vianden mochten prīsen van syne welda-
 den / ende dat Jerusalem mocht victorie hebben /
 daar de Tempel was / daar sy God solden prīsen
 ende louen in die gemeenschap . En als sy nu dār
 verdreuen waren / so hungerden sy daar weder te

des Nechtmaals.

Komen / niet wt den vleiffche / maar wt den geist /
 dat sy den Here mochten prūfen ende dancken.
 Dese hunger bewijst vns Dauid in alle die psal
 men die hy maackte als hy wūckende was van Sa
 ul / ende moeste wonen in die woestyne / daar hy
 meist hongert / dat hy weder mocht komen in die
 gemeenschap / daar Gort eere wordt wtgespro
 ken / sonderlynge in den 40. Psalm. seggende.
 Gelijck als ein Hert dorstich is tot den waterfont
 teynen / also dorst myne siele tot v / o god / myne
 siele heift gedorst tot god die leuende fonteyne /
 wanneer sal ick komen en verschynen vōr dat an
 schijn mijns gort ? O mijn siele waarom verstor
 ghy my ? Hopet vp God / want ick sal him noch
 belyden / den heyl mijns anschijns ende mijn god.
 Dit sprack hy al daarom / dz het him ein verdriet
 was / dat hy in die woestyne moest dwalen / ende
 mocht in gort anschijn niet komen / dat is / in den
 Tabernakel vōr die Arck / om god te dancken van
 syne verlossinge . Want Dauid betraude vp god
 ende beroumde him vele van gode . En als hy nu
 vlieden moest vōr Saul / doen en scheint niet dz
 god Dauid lief hadde / ende en mochte doen van
 god vōr die gemeente niet vele beroumen . Ende
 die godloosen blasphemeerden Davids god / als

Van die Gasten

sy lachteden/waar is v God nu/daar ghy so vele
af beroumt: Ende also en mocht David niet vór
sijn vrienden ende vianden beroumen van gode/
want het schein dat god David niet en achte/ dat
bedrouft David/ende getroost him in dat geloue
van gortz toefegginge/ dat het noch ten laatsten
moet verschynen/dat god sijn God was/ dat hy
noch soude kómen/ende offeren gode danckoffer
voor dat volck van Jsrael/voor syne verlossyngē.
Als die Joden einige weldaden van god hadden
vnsfangen/so deden sy gelostenisse in den Tem-
pel to offeren/dat sy voor die gemeente mochten
belyden die weldaden gortz/vp dat god mocht ge-
danckt ende gepresen werden in die gemeynschap
van Jsrael. Aldus en was dat David niet so seer
ter herten/dat hy begeirde van dat cruys verlost
to werden: want dat hadde vleisschelic geweest/
welck vleisch him seluen soucket. Maar hy hadde
begeirte vm verlost to werden van sijn vianden/
dat hy daar door ein oirsake solde hebben/god to
prysen voor die gemeente/ dat hy wat wonders
mocht vór dat volck van god predicken/daar toe
hadde hy hunger/en dz hy so die gemeente mocht
mit him verblyden in god ende vm god to louen:
Dit is de hunger des geists gortz/ende dese hon s

des Nachmaals.

gerige sullen versadet werden. Aldus soucken alle vromen an god/ vp dat sy van him mogen glorieren. Van desen hunger wil ick hier seggen. Dese is kommende wt twee dĳngen. Ten eirsten/wt dat geloue komt dese hunger/vm die sekerheit van goz genade/ welck ein hunger maect vm goz lof to verkondigen/ en dat maect lust/ vnder die kinderren goz gevonden to werdē/ wat mach daar groiter dĳnck sijn vā Adam af tot deser tijt/ van alle goz weldaden / die hy den menschen heift gegeven/ by dese weldaad/ dz god vns syne lieffte kinder noemt/ ende dat hy vns dat inz sijns soins bloed heift versegelt? Wat ist dat den menschen groiter oirsake mach geuen/ om vā god wat grootz to verkondigen/ dā dat hy wt der herten mag seggen/ my is wonder geschiet? Ick bin goz sojn geworden ende dōz sijn dood verlost van Helle/ Duuel/ ende Doot/ ende alle vianden/ en ick staa in goz genade? Dit is dat Ioannes Apoc. 20. schrijft/ dat in Jerusalem die van den hemel is neder gedaalt/ die van god is bereid/ daeren sal niet gehoirt werden dan dancksegginge en ein stemme van louen. Item Tobias an dat laatsle cap. Dōz alle die straten sal man syngen Alle luyt. De Engel seide tot Ioannem Apoc. 20.

Van die Gasten

Salich sijn sy / die tot den auontmaal der bwylof
ten ofi hoichtijz des lams sijn geropen .

Dese hunger en is altijz in den Christen min
sche niet / want god laat him dickmaal anuechten
van den Duuel in sijn geloue / ende doet die seker
heit des geloofs dickmaal verduysteren / dat het
niet klaar in dat herte en schijnt. Als Dauid doen
hy mit die sunde van ouerspel beswaart was / so
street de sunde tegen dat geloue / ende die sunde
maackte den gelouigen geist ein beswarjnge / en
Dauid gevoelde ein sieckte / die him den doed an
brjngen wolde. Als nu Dauid also in den strjdt
was / so en mocht hy geinen lust hebbē god to pry
sen / want sijn herte scheen vnder to gaan / en hy
gevoelde vertwyfelijnge / de Duuel blies him an
den thoon gorz in sijn herte ende maackte him de
sunde groot / ende seyde in sijn herte / ghy sijt be
drogen / god heift v verworpen / ghy sijt in sijn ge
nade niet / dit maackte de inwendige gelouige ein
strjdt / de geist steirckt him in gorz woird en geist
gode glorie / maar hy en mach terstondt der an
uechtynge niet vntloft werden / maar wār dat ge
loue is / daar en gaat dat niet vnder / dat verwint
ten laastten / en die strjdt des duuels moet vallen.
Desen strjdt vinden wy in vele Psalmen / dār die

des Nachmaals.

geest him tot god streckt/als hy dese tentatie ge-
voelt. Als in den 21. Psalm David liet him dūca-
fen/dz hy der tētatien geheil vnderworpen was/
so spreickt hy tot god/eñ mit in Christus persoon
Mijn god mijn god waarom hebby my verlaten?
Eñ in den 68. Psalm/ Here help my/want die
wateren sijn ingegaan tot mijn siele. Die wateren
noemt David die inblasinge des vngeloofs ende
der vertwyselinge an God. Dit vnderuindt ein
jeder Christen minsche in al sijn leuen/dat hy self
dickmaal van sijn geloue niet meer gevoelt dan go-
des thoorn/eñ begint die wil ver twyselinge te
gevoelen an him selfst/of hy oick seker is in gods
genade to wesen. Eñ god laat him in sunden val-
len eñ bedeckt sijn genade. Als de minsche nu al-
dus in den strijt staat /eñ noch niet verwonnen en
heift/so en is hy niet bereid tot dit Aontmaal/
want de geist en heift noch gein honger/want de
genade en heift den geist noch niet verweckt/god
en is him noch niet groot noch lustich in sijn her-
te/maar hy is him noch als ein thoornich god/
wat lust mach dan de geist hebben van god te spre-
ken den hy noch vdr ein viandt gevoelt/eñ is van
him niet seker? Dese strijt is einen Christen seer
van noode/eñ hy moet hier in geoeffent wesen/

Van die Gasten

want hy moet hier alle dage mit stryden. Daerom
vm is dat daar vele moeten vertwyfelen en val
len in desen strijdt/ vm dat sy desen strijdt niet en
verstaan/ en en weten him hier niet te hebben/ en
als desen strijt ankunt/ so vertwyfelen sy terstot/
en meinen dat sy dat geloue niet en hebben. Hier
moeten wy leiren gelouen tegen alle genoelen/ en
leiren naacht an goz woird hangen/ ende geuen
God die eere des waarheit/ en verwachten syne
hand/ tot der tijt dat hy vns weder verweckt in
den geist/ in einen vasten verlaten moed/ als Mi
cheas 7. seyt/ Ick sal vpsien tot den Here/ Ick sal
verwachten den Here mynen salichmaker. Ick sal
des Heren thoon dragen/ tot der tijt dat hy my
ne sake sal ansien. Dit beuinden wy in velen ex
empelen der schrift/ als in Jacob/ Joseph. Dese
honger is in vnser macht niet/ maar dat staat al
lein an God/ de vns do: synen geist mach verwec
ken alst him beliest. Dit doet God vm dat vnse
geist mit meerder lust sol vpstaan/ gelijk als ein
flood/ die man in dat water weirpt/ hoe hy dieper
werdt in dat water geworpen/ hoe hy steircker vp
kumpt springen. Ende so leiren wy vns oeffenen
hier in/ tot God to roupen en to bidden / Als de
Propheet seyt Esa. 26. Mijn siele heift v begeirt

Des Nachmaels.

in der nacht. Ende als wy syngen in den Psalm
129. En of dat ware tot an die nacht en weder an
den morgen/ so sal mijn hert an Gotz macht nies
vertwifelen noch sorgen. Alst nu morgen wert/
dat is/ als nu Gotz genade weder in dat herte be
gint te verschynen / en dat wy weder vp ein nieu
dat geloue smaken/ ende vinden in vns troost des
geists/ so vntspringt de geist weder in vns mit
meerder lust vm God to dancken.

Ten anderen so is dese hunger gelegen / ende
kumpt wt liefden tot vnsen naasten/ welck einen
lust maackt syne mitleden to verblyden; want hy
betraut/ dat sy ouer Gotz wâldaad in him sullen
verblyde / wât als dz ein lidt verblyt/ so verblyde
alle die ander/ en hy weet dat in him alleyn eyn
geist is/ so weet hy dat de geist in synen naasten so
wel sal verblyden als in him selft. En aldus heift
de geisteliche mensch hunger vm to spijzen en ge
spijst to werden / ende is gestelt vm daar wat to
bringen/ en daar wat to vntfangen. Dit is in de
Propheten gewoinlick/ en wy hebben oick ein ex
empel Luc. 15. van dat honderste schaap / als de
Herder dat geuonden hadde/ so riep hy sijn vrien
den seggende: verblyde v mit my/ wât dat schaep
dat verlozen was heb ick weder geuonden. Also

Van die Gasten

ist hier / als wy in dat Auontmaal vnse geloue be
wysen / dat doet de geist / dat hy in die gemeente
Gorz weldaad wil bekant maken / en die gemein
schap mit him begeirt to verwecken tot Gorz lof /
als David seit Psal. 33. Macte den Here groot
mit my. De nu in him desen hunger niet heift /
de slaapt in synen geist en is franck. hebben wy
ein lichaam in Christo / so hebben wy einen geist /
so moeten wy in die ghemeynte blyschap hebben
in alle vnse mitleden. Daar nu dese gemeente to
samen komt wt sulcken lust / daar moeten die her
zen vermaecht werden in die goerheit Gorz / als sy
sien haer mitleden verblyden in de weldaden gorz
ouer al / ende God daar verheuen werdt / daar de
geist des geloofs allein na hongert en dorst.

Alle vrome Christenen willen hier meircken /
hoe verne dat die minschen van dit Auontmaal
sijn / die noch hier die vergewijnghe der sunden wil
len halen / en noch sekerheit soucken va hier der ge
naden Gorz. Wat lust mach daar sijn ? en die hier
ein noodweirck af maken / mit wat vryheit moge
sy hier sitten ? Dit sijn alle die tot der bruylofs ko
men sonder bruylofs kleid. Dese en mach die bru
degoom in sijn Auontmaal niet verdragen / hy wer
pet dese al wt / en verdoimpt se Mat. 22. wat bu

des Nachtmaals.

ten schynen sy daar to wesen / maar sy en sijn daer
niet : want hier en etet niemant dan de geist.

Summa / dat wy dit so vele to beter meghe
verstaan / so willen wy S. Pauwels voorhalen /
vm to verklaren / en dan sullen wy verstaan dz het
ein geist is. Paulus schrijft aldus. Als ghy to
samen komt / so en haldt man niet des Heren A
uontmaal / maar als man des Heren Auontmaal
halden solde / so neemt ein jeder sijn eigen Auont
maal vdr him / en de ein is hongeric / de ander is
droncken / hebt ghy niet huysen vm to eten en to
drincken ? Oste veracht ghy die ghemeenschap
Goz ? ende so beschaamt ghy die gene die niet en
hebben ?

Wat is nu dat Auontmaal Christi ? Meint ghy
dat dit ein vleisselick eten is geweest / dat hy n3
dan sijn buyck heift gesocht ? Ick heb / seide Chri
stus mit groter begeirten begeirt dit Paaschlant
mit v to eten eer dat ick lyde Luc. 22. Christus en
begeirt n3 sijn buyck to vullen mit synen jonge
ren / maar in him was die hunger des geists / dat
hy begeirde dat Paascl lam to eynden en to veran
deren in ein ander danckmaeltijc. Als Christus
nu wist / dat het sijns Vaders wille was / dat hy
sijn lieffte Sone wolde geuen vdr vnsen sunden /

Van die Gasten

daar sijn lof en eere solde dor bekant werden: So
ist him ein lust geweest/dz hy sijns Vaders glorie
mocht openbaren /dat hy sijn vleisch en bloed wol
versegelen/en heift ein Avontmaal ingeset/daar
wy in versamelen sollen/vm dese weldaden vnder
malckanderen to verkundigen. En so als hy vns
mitbroeder is geweest en vns hoost/so ist sijn he
ger geweest/dz hy dit mit sijn mitleden mocht an
nemen. Ende heift him verblidit in sijns Vaders
glorie/en heift him gedanckt van syne weldaden
mit synen jongeren. En dat was him ein lustich
eten /dat hy syne jongeren mocht verwecken / tot
God den Vader to dancken. Dit was him lust
rich dat Paaschlam to veranderen in dit Sanct
maal sijns doot/vm dat hier Gods goetheit meir
veropenbaart werde/ende dat die ghelouige hier
meir oirsaack hebben vm God to dancken ende in
God to verblyden. So ist ein geist in Christo ge
weist mit desen geist /dar jck af spreke/en alle die
in Christo gelouen/die hebben eine geist m^ez Chi
sto. Hier is dan geen vleisschelicke lust /maer
geistelicke lust geweest in Christo /vm sijns Va
ders glorie groot to maken.

Uu siet hoe verne die Cozintheren van desen
honger waren geweken. Paulus hadde ingesets

Des Nachtmals.

na Gods beuel / dat sy to samen komen solden vns
 dat Auontmaal Christi to eten / dat is in den geist
 gelegen / ende van den geist werdet gegeten / also
 dat Christus heift gegeten / dár de geist synen lust
 heift God to dácken / en to verwecken anderen in
 him to verblyden / dat hier hór hunger wesen sol-
 de. Maar dit was al mit den Corintheren verdo-
 uen / en waren al afgeweken van den geist tot dat
 vleisch / want sy en hadden geinen lust / noch hon-
 ger / en namen niet vór hen dan vleischelike lust /
 om oueruloedich to eten ende to drincken / des
 duicks wállust to voldoen / en daar en was n3 van
 den geist / en dár mit werden die árme broederen
 beschaamt die niet en hadden / en sy verachteten
 die gemeente Gods / die sy hooch solden geacht heb-
 ben in den geist / om die gènade Gods die in hen
 was. Nu so behinderden dese die ander / dat sy
 niet verblyden en mochten / want sy en sagen niet
 in hen / daar sy God af dancken mochten / noch sy
 en hoorde niet dat prijselick was van hóren eten.
 En al wolden die ander Gods wáldaden verkundi-
 gen / sy en achten dat niet / het en was hen gein
 lust to hooren. Sy solden hór spysse en dranc daer
 toe gebracht hebben / dat sy deen den anderen in
 gedeilt solden hebben / om mit malckander vrolick

Van die Gasten

to sijn / malckander to vermaken en to verwecken
to däckjeggünge / om den lust des geists an hören
mitleden to versaden / om dat daar also ein ghe-
mein Auontmaal Christi mit solde geweist heb-
ben . Maar daar en was geen lust / noch tot God
noch tot hören naasten . Daar seide Paulus / dat
sy des Heren Auontmaal niet en aten / dat allein
in den geist gegeten werdt / als dz klaar is geseyt .
Want ein jeder etet daar sijn eygen Auontmaal /
dat vleisschelic was / en sochten den buyck to vul-
len . Christus socht allein den geist to vermaken
de in him was / daarom en was dit niet des He-
ren Auontmaal / want sy en sochten noch in hen /
noch in hören naasten den geist to versaden . So
droncken sy droncken / die ander stonden dorstich /
de ein sat schoon gekleedt en mit overuloedighe
spyse / de ander werdt veracht en beschaamt . Om
höz dan to straffen / so verhaalt hy des Heren A-
uontmaal tot ein exempel / ende die maniere van
Christus / wat / en hoe dat hy daar heift gehandelt
seggende : Ick heb vnsfangen van den Here / dat
ick o oock hebbe overgegeuen / dat de Here Je-
sus Christus in die nacht als hy wardt verraden /
en so voort / als die text luyt . I. Corint . II. Hier
strafte hy hen döz dat exempel van Christo / de sijn

des Nachmaals.

Ih̄s en̄ sijn bloet synen jongeren gaf tot h̄dzer sa-
licheit / vm h̄d̄r daar mit to verblyden / en̄ h̄d̄r to
verwecken / den Vader to dancken mit him / ende
heife beuolen / dz wy dat doen solden in dit Aūt
maal to sijn̄er gedachtenisse .

So dickmaal als̄ ghy eten sult dit brood en̄ des
sen kelck sult dr̄jncken / so sult ghy den dood des̄
Heren verkundigen tot der tijt dat hy komen sal .
Die dit brood etet en̄ desen kelck des̄ Heren dr̄jne
ket vnweirdich / de is̄ schuldich an dat lijf en̄ bloet
des̄ Heren . Wie is̄ nu dit ander is̄ / dan de dat wt
sulcken geist niet en etet als̄ Christus beuolen had
de / en̄ die sonder geistelicken honger dat etet / die
d̄d̄r dat geloue niet leuendich en is̄ in God / en̄ tot
synen naasten d̄d̄r die liefde / en̄ die geinen lust en
heife vm in die gemeinschap to komen / vm Gods
lof d̄d̄r Christus doot to verkundigen / de is̄ schul
dich an dat lijf en̄ bloed des̄ Heren / want Chri-
stus heife in dat Auontmaal sijn̄ lijf en̄ bloed ge-
geuen / dz vns dat leuendich maken sol in God /
en̄ dat wy mit lusten him dancken solden / en̄ dat
wy in dit ged̄jnckaūtmaal komen / vm ein geiste
lick hoochtijt to holden / en̄ in vnsen geist dat lijf
en̄ bloed des̄ Heren te genieten / en̄ him daar af to
dancken . Nu misbruicken dat die Corinthen

Van die Gasten

tot den vleiffche / en vergaten Gods eere en lof / en
misbruickten dat lijf Christi / want sy en gebriick
ten dat niet / daar dat toe gegeuen was / tot danck
seggen / gelijck dat geseyt is / maar tot Gods schan
de en vneire / en des naasten achterdeil .

Daar na sprack Paulus. Eyn mensch vnder
soucke him selue eirst eir dat hy van dit brood etc
en van disen kilck drincke . Dit vnderfoucken oft
proue is als hy seyde an dat laatste Capittel des
anderden briefs daar hy seyt / Proue v seluen oft
ghy oick in dat geloue sijt. Dit proeuen is to ouer
leggen / wt wat geist en lust dat hy daar komt / en
dat eten wil / of hy oick seker is in syne Consci
entie van sijn geloue / dat hy ein kint God is / oft
him de geist daar toe dringht / of dat vleisch / dz hy
lust heeft God to louen / en mit synen naasten in
die gedynckenisse des dootz Christi to verblyden /
of niet / of hy dat doet wt bedwanck vm salich to
werden / ofte wt eyne ghewointe sonder lust des
geysts .

Die dit vnweirdich etet / die etet ende drincke
sijn gericht ofte verdomnisse / niet vndercheiden
dat lijf vns Heren. Dat is / die geen vnderfcheyd
en heeft noch en maect / van dit eten en van ande
ren eten. In ander eten en werdt niet gesocht da

des Nachmaals.

den buyck to dienen. Hier in dit eten werdt niet gesocht/dan den geist to dienen. Die nu dit tot den vleische misbruickt/die etet sijn gericht/vn dat hy vngeschieft tot dit Auontmaal komt/dat dōz dat brood des lijfs Christi gegeten werdt/ja dār dat lichām des Heren werdt gegeten/nz lichamelick mār geislic/eñ de geist etet hier/als gesait is.

Drage.

Wat is dan dat Auontmaal Christi recht eten z

Antwoort.

Ten eirsten (als gesait is) ein gemein dīnckmaalijt eñ danckmaalijt halden/dz wy dat brood breken eñ den kelck dīncken/daar wy mit in die gemeente syne gedachtenisse halden. Ten anderen/dat wy sijn doot verkondigen/tot der tijt dz hy komt mit ein gemein belydīnge vnser gelooves. Also dz wy dōz die broodbrekīnge/noch dōz die kelck der danckseggīnge/geine benedictie en soucken/maar daar mit bewysen wy/dz wy van God mit ewiger danckseggīnge in vnser herten mit die benedictie in Christo veruullen sijn/na de māl wy des Heren doot verkondigen/die wy an vnser eigen lichaam dragen/welcke in die broodbrekīnge niet gegeven werdt/gelijck geschreuen staat: Wy dragen alle tijt des Heren doot an vns

Van die Gasten

sen steirfelicken lichaam / vp dat het leuen vnser
Heren an vnser steirffelicken lichaam openbaer
werde .2. Cor. 4. Ten derden / dat wy dat ver
bondt vernieuwen mogen / dat wy mit malckan
deren hebben / die ein brood eten / ende van einen
wijn drincken / dat wy also in allen annemen mo
gen / dz wy al in allen ein smakelick brood mogen
worden in Gots mond / en in allen Christenen / dz
wy gewallich en behaachlick werden Gode / den
Engelen en allen Christenen na den geist. Amen.

Summa.

Hier wt ist klaar / hoe wy moeten sijn / die dit
Avontmaal Christi sullen mogen eten / want dit
ein geistelick hochtijt / daar de geist allein moet
angedient sijn / de n3 en souck dā den Here groot
to maken / allen minschen tot Gots lof to verwee
ken. Alle die dan niet en hebben den geist des ge
loofs / die en mogen hier niet weerdich kommen /
maar dat sijn hypocrijten / en en hebben gein brut
loftz fleid. Mat. 24. 22. Daar en heift de Here
gein lust an / want sy en mogen in den geist him
niet verblyden / in Gots barmherticheit en goets
heit / welck God allein behaacht. Ten anderen /
alle die hier noch sekerheit van h3ren geloue halen
willen en vergeuige van sunden / die komen niet

Des Nachmaels.

Wt honger deß geists/maar daar is vleisch/en die hebben geen snaren die sy hier moghen slaan.

Ten derden alle die noch in hōren sundigen leuen steken/en die noch na den vleissche leuen/die en mogen hier niet komen/want sy en mogen voor God geinen goeden lust hebben/noch geen goed geluyt geuen/maar dat vleisch is him noch groot en weirdich/ende Gods Geist en heift daar noch geinen dorst of honger gemaackt. Daarom beueilt Paulus/dat man geen gemeenschap halden en sal mit den broederen die sundich leuen/alß dronckaars/dieuen/ouerspeilders/ende deß gelijcken. 1. Cor. 5. Want geistelicke lusten is daar niet/ende die in den vleisch sijn/die en moghen God niet behagen.

Rom. 8. Legget nu dit Auontmaal dat Paulus leert by vnsen Auontmaal/daar af wy nu gesproken hebben/ende besiet dan of dat niet eyne Leirijngē en is ende ein Geist.

Gode sy lof.

Der Here wil vnsē aller erbaarmen. Amen.

Van vnderfcheyden

Eyne ware Be-

dijncijngē/hoe dat hochweid dich lich
aam Christi / van vnfen vnweirdigen lich
aam to vnderfcheiden iſ / dōz Vrage
vnde Antwoorde .

I. COR. II.

VVer nu vnveirdich vandenſen broode e-
tet / vñ drjncet van den filck deſ Heren / iſ ſchul
dich an dat lijf vñ bloed deſ Heren. De minſch
beproene ſich ſeluen . Want wer vnweirdich etet
vñ drjncet / der etet vñ drjncet ſich ſeluen dat oꝝ
deil / daar mit dat hy niet vnderfcheidet dat lich
aam deſ Heren .

Vrage.

M AN KAN by etlicken niet vvel an
genomen werden / vñ dat man tot die wt-
wendige Communicatie niet alſo gaat / ſo ſy dat
verſtaan vñ gern hadden ?

Andwoirdt.

Dat man daar van ſich affondert / dōz vnoꝝ
denlicken wandel / vñ dōz eigen vnſekerheit deſ
herten / dat iſ niet vñ deſ minſchen wille / maar
der heilig Geiſt dōz den Apoſtolen verbiedet niet

dat lichaam Christi.

vnsefers an to nemen in tydelicke spysse .I. Cor. 8.

Rom. 14. Vn noch groter verboden is/ dōz den Apostel/ dat man niemantz dan sich seluen proe = ue/vn dat man dat lichaam Christi vndercheiden sol/ vp dat man niet schuldich sy an dat lichaam des Heren. Want dōz vnweirdicheit etet vnde drinckt man sich seluen dat ordeyl. So moet nu dat lichaam des vleisschs vn dloeds Christi in vns hers. ben vn leuen/vn wy mit him leuen/ als ge = schreuen staat: Ick leue niet / mār Christus leuet in my Gal. 2. Vn so ick noch leue na den vleissch / so moet ick steruen/vm die vnweirdige heerschappie mijns sundelicken lijfs. Rom. 8.

Dewijle ick al sulck in my bewinde/vn dā noch daar toe sal gaan/dat mocht ick doen van minsche licken gebotz wegen/mār van Gots gebotz wegen niet: Wāt ick God in den monde wel eeren kan/ daar mijn hert noch verne af is Mat. 15. Vn also diene ick den minschen in die tydelicke Communi catie die verganckelick is/ maar kan daar dōz niet deilhaftich werden des lichaams Christi / welck vnuerganckelick in der ewicheit blift. Want die heilige Geist vliedet van den geueinsden/ die dz lichaam Christi niet vndercheiden/ daarom oock dat rijcke Gots niet besuten mogen in vnweir =

Van vnderscheyden
dicheyt des lichaams Christi.

Vrage.

Maar der Here spreickt. So dickmaal als ghy
van desen broode etet / vñ vā desen kilec dryncket /
sult ghy des Heren doot verkundigen tot dat hy
kumpt. I. Cor. II. 2

Antwoirdt.

Daar die gedachten na den wille des vleischs
die ouerhand hebben / daar sijn geine gedachten
des doots Christi / om dat syne doot eine doot der
sunden / vñ gein leuen der sunden is / vñ die sun-
den n̄ meer heirschen tegen den doot Christi. Ro-
ma 6. Wy verkundigen wel synen doot mit den
mond / maar verkundigen den doot Christi an vn-
ser sielen niet / mit reinen herten / vā goeder Con-
scientien. I. Tim. I. Maar daar werdt verkun-
dicht / dō die Conscientie / vñ den gedachten die
vnder ein den anderen sich beschuldigen / die vn-
weerdicheit des lijfs Christi / om vnser sunden
wille Rom. 2.

Daarum wy God to vergeefs eeren / dat wy
him mit die wtwendige Communicatie / vñ mit
den mond willen genouch doen / vñ vns herte te-
gen Christum gesinnet is. Want wy dō die min-
schelike eere / sonder bekand vnderscheid des lijfs

dat lichaam Christi.

des Heren / tegen dat gebot Gods / die weerdichy
des lichaams Christi annemen.

Also oick geine filck der dancksagünge in vns
beuonden werdt / dewijle die doot der sunden des
dat leuen vnser sundigen lichaams noch in vns
herschet / dat sich vnse siele niet verhoogen / noch
in God versrenwen kan mit hertelieck dancksagün
ge. Want vnse siele noch verdampt werdt / vnt
der sunden wil / dor vnbesnydünge des herten /
wy beschuldicht / vñ dor God beklaagt werden.

Also is in vns geine filck der dancksagünge der
genaden vñ vryheit van den sunden: Maar wy
drüncken also den filck der bitterheit der sunden /
dor vngeloof / vñ sicruen in vnser sunden. Ioan.
8. Want wy noch niet gesmaackt hebben / an vn
se siele den filck der dancksagünge / dor den doot
vnser Heren / die den doot vnser sunden van vn
ser sielen neemt / dor dat vnuerganckelick brood /
welck God wt den hemel / dor dat vleisch vñ bloet
Christi geist / tot den ewigen leuen. Ioan. 6. Als
sulcke den doot vñ verdammis ouer hore sielen / vā
die heirschapie der sunden / in der ewicheit niet
meer sien kunnen. Ioan. 8. Gelijck die Isracliten
die Egyptenaren niet meer sagen / na dat Pharao
mit synen Egyptenaren vndergünge / vñ in dat

Van vnderscheyden
Meir verdroncken waren. Exod. 14.

Die also der sunden doot / door dat steiruen
Christi an hōren lichaam dragen / die verkundi-
gen den doot Christi an hōrer sielen / vñ verwach-
ten die toekunſt Christi / dat hōre steirffelicke lich-
amen mit den leuen Jesu Christi sollen verklaart
worden / gelijck sy an hōrer sielen / dōz die verryse-
nisse Christi / van God in Christo verklaart sijn.

Vrage.

Geist God ingesat vnde geboden dat Nacht
maal oick voor den francken ?

Antwoordt.

Der heilich Geist straffet dōz den Apostel die
daar toe gijngen / vñ noch sliepen / dat waſ om dē
sy niet vproaecten vñ sliepen / want sy noch rust
hadden in die funde.

Dārum worden geine francken / noch die daar
slapen deilbaffrich dat lichaam Christi vnfers He-
ren / om dat sy to voren niet vntwaacte vñ gesont
in Christo worden sijn / als geschreuen staat : Die
dār slapen die sijn vā der nacht .1. Theſſ. 5. Item
Ephē. 5. Ghy die dār slaapt vntwaacte vñ staat
op van den dooden / so sal v Christus verlichten.
Wie kan der slapende vnderscheiden dat lichaam
deſ Heren ? Want hy rust in vnbekande vnder

dat lichaam Christi.

Scheidjnge sichs selfts. Die heilige Schrift
geeft oueruloedige getuichnijs van den slapenden
vñ vuylen minschen / vñ hoe dat nuchter to sijn /
vñ to waacken / toebehört dē genigē die in dat lich-
aam Christi sijn. Want Christus heeft sijn lichām
gesont vñ niet franck / noch niet slapende / tot ver-
giffnisse vnser sunden gegeven.

Vrage.

Mār spreickt der Apostel niet van lichamelicke
franckheyt vñ lichamelicke doot?

Antwoirdt.

Dat laten wy wel so blyuen: Nochtāns sy ge-
strafft worden van den Apostel / om dat sy an hō-
rer sielen franck vñ slaperich geworden waren /
als gesagt is. Daarum oick van God in hōren
lichaam gestraft worden. Want so sy an den lijf
franck geweest waren / vñ an die siele gesont / so
hadden sy niet vngesont geweest vōr God / wā sy
schoon lijflick vngesont vñ frāck gestoruen waren.
Derhaluen bedarf dat niet meer wederleggens.
Want wer syner sielen gesontheit heeft / vñ vnt-
waacket in Christo / hoe franck hy is / vñ hoe hare
hy lijffelick slaapt / vñ hoe groote doot hy steirft /
noch is hy gesont / vñ is vntwaackt / vnde leuet in
Christo van der eiuicheyt.

Van vnderscheyden

Daarum wardt geen filck der danckseggünge vntfangen / in die vngesonthz der sielen / noch in den slapenden / gelijk oick Christus n3 slapende / in vngesonthz syn lichaam vns n3 gegeven heife . Dā worden nu die francken vñ vngesonden n3 gesont noch salich / ddr die Apostolische Communitie : So konen wy oick in desen tegenwoirdigen tijt niet salich sijn / ddr die Eömmunitie van den Apostolen vns nagelaten / de wyle dat het vleisch vnser sundigen lichaams noch leuet vnde heirschet ouer vnse siele / tegen dat lichaam des waarhaftigen vleyschs vñ bloetz Christi .

So jek nu aldus daar toe ga / so doen jek tegen dat gebodt des heiligen Geists / der ingeset heife / sijn lichaam vñ sijn bloed to vntfangen / vñ n3 mynes lichaams begeirten to leuen / vñ to behalden .

Daarum Christus vnse sunden n3 draget / de wyle wy die sunden noch selfst leuen vñ dragen / tot verdamnissen vnser sielen . Want Christus drouch den doot vnser sunden / ddr den doot sijns lichaams / vñ heife geen leuen noch heirschappie der sunden gedragen / maar hy heife die sundige heirschappie in den doot gedragen / an synen lijf / an dat holt des cruitzen / vñ heife die sund ddr die storijnghe sijns bloetz in de doot wtgerogen . Wat

dat lichaam Christi.

hy is niet leuendich gemaect/na die heirschappie der sundaren/die him an synen eigen lichaam ge doder hebben: maar hy is na den geist Gots/ van die fracht van eeuwichheit leuendich gemaect/ na die klaarheit van der eeuwichheit/ dz geine sundige heirschappie ouer him to dooden in der eeuwichheit n3 meer vermacht. 1. Pet 3.

Daarum werdt dór dese tegenwoordige wtwendige gemeenschap geine sunden quytgegeuen. Welck ein ieder na des Heren wordt by sich seluen proeuen kan. Want vnse sunden niet vermindert noch swacker/ maar stercker werden/so dat sy vns n3 verlaten/noch quytgeuen/maar oer vns meester vñ here werden/de wijle wy der sunden als gebonden knechten dienende blyuen. Want dór den blooten dienst der Ceremonien wy eyne verhardinge in vnser herten ouerkommen/ mit ein benougen in dat sinlick vñ wtwendich gebruyck/vñ also vngelouich/halsstarrich/vñ vanden der inwendiger waarheit blyuen. Gelijck die Joden mit den bouckstaf geuangen/dór die vleisschelicke Besnydinge vñ Paaschlam sich rechtueidich halden. Vñ varen so voort/vm Christusum vñ alle syne rechtgelouigen to verachten/ vernolgen vñ to doden. Vñ na desen bouckstauffchen gesaz

Van vnderfcheyden

lyden sy / laten sich marteren / welck God niet an
neimt / vñ sijn nz gekomen noch nimmermeir fo-
men sullen in dat lande van belosten / welck God
Abraham vñ sijnen sade toegesagt hadde .

Daerum is die Schrift vñ vterlicke Sacramen-
ten na den bouckslaf des vleischs / eyn bedroch /
waar dō die menschen an siele vñ lichaam bedro-
gen werden / om dz dō die vpuerstantenisse Ehel-
stet allein openbaar gemaect werdt / dz die Wet
vnde alle instellingen Gods geistelic sijn / die mit
geins menschen sinnen konen verstanden werden .
Also is God geen oirsaack des bedrochs / mār dat
vngeloof bedriegt vns / mit vnser natūrlicken ver-
stande vñ wetenschap / welck geen geloue is . Gal.
3. Vñ wy wt naturen nz hoger konen bekennen /
dan goddelicke geschapen dīngen / maar die ewi-
ge vngeschapen Godheit kan niet van vns bekant
worden / want sy ein Geyst is / vnde die heilige
Schrift van God ingegeuen geistelic te verstaan
is / vñ vnse sinnen niet Gods noch geistelic / maar
natūrlick geschapen sijn . Daerum vnse sinnen
geen leuen wecreken kunnen / mār dō dat woirdt
des leuens gericht werden / want sy vergenckelic
sijn / vñ dat rijck Gods m3 vnser sinnen nz besitten
mogen .

dat lichaam Christi.

Die wtwendige Communicatie ofte gemein
schap in deser tijt / kan wél doir minschen vermos
gen volbracht werden : Maar die gemeenschap
des waarhastigen vñ vnuergarckelicken vleisschs
vñ bloetz vnser Heren Jesu Christi / kan van gei
nen menschelicken vermogen angenommen werdē.
Want Christus heift sijn bloed dóz den heiligen
Geist wtgestort A&.20. Hebr. 9. Vñ sijn vleisch
vñ bloed werdt vnsfangen / daar dóz dat het rooz
vns vergoten is / nãmlick dóz den heiligen Geist.

¶ VVaar an bekandt vverdt, dat vvy
des Heren lichaam niet vntfan
gen hebben.

DAER an bekennen vvy, dat vvy dat
waarhafftige vleisch vñ bloed Christi n3 vnt
fangen hebben / om dz wy niet quijtgeuĩnge vn
ser sunden / maar die sundige heirschappie ouer
vnse sielen bevinden. Die quijtgeuĩnge der sun
den is n3 in dese tydelicke Communicatie / welck
ein jeder na Gods beuel bevindet / der sich seluen
vnderfoucket vñ proeuet / vñ dat lichaam Christi
vnderscheidet. Want so die vergiffenisse der sun
den in die tydelicke Cõmunicatie ware / so ware sy
niet eiuichlick van weerden. Wát dese tydelicke

Van vnderscheyden

Is verganckelic / mār die ewige is vnuergācke
lic. Dñ Christus hadde den doot na ouergeuē
ge sijns lichaams n3 dūruen steiruen / so die tyde
licke vñ wtwendige Communicatie / als die vn
uerganckelike / volkommen geweest ware.

Maar nu die tydelicke Communicatie bewy
set eine vnuerganckelike / die dār gegeven werde
dōr dat geloue in Christus bloede / welck onse sie
len verlosset vñ vrymaket van die knechtichap der
sunden. Rom. 3. Ephes. 1. Col. 1.

Welcke menschen nu oick na gevolget hebben
die erluchtijngē van die mensch Christi / die heb
ben oick na gestreuet die reinijngē hozer sunden /
doir dat bloed Christi. Dñ wie wāl die sunden n3
noch geheel in dē doot sijn gebracht / alsulcke heb
ben nochtanck tot die gemeinschap der Apostolen
vñ Communicatien gegangen / tot dat sy in den
doot hozer sunden / doir den doot Christi in gelij
ke inplantijngē gekomen sijn / vñ in gesontheit des
geloofs vntwaackt waren / tegen die sundige vn
gesontheit des vngeloofs / doir Christus doot /
vñ die sunde in het geloue to ouerwinnen.

Gelijc Caym doir syne offerande / noch Judas
dōr syne Cōmunicatie geine vergiffenisse der sun
den vntsyngen / also oick niemāz doir die sichtheit

dat lichaam Christi.

re Communicatie/der sunden vergiffenisse vns
fangt. Vn̄ dit is waar/vm dz wy dat lichaam des
Heren soucken in die tydelicke Communicatie/
welck wy an vnsen eygen lijf vñ siele to voren niet
beuinden/want wy vns in dat gebot Gods n̄ v
dersoucken/n̄och vns selst proeuen/vm to vnder
scheiden dat lichaam des Heren.

Saarum die waarhaffrige Communicatie an
vns selst sol geproeft vñ vndersocht werde/na des
Heren beuel/vñ n̄ in den broode/gelijck Caym
doir den offer/vñ Judas doir dat lichaam Christi
versocht/vñ wtwendich bewesen/welck sy in h̄r
herten voor God niet waren. Desgelijcken alle
die van God/n̄och van Christo/n̄och van den E
uangelio die kracht niet vderscheiden/die wil
len alle doir desen sichtbaren toeganc/God/vñ
des door Christi deilhaffrich werden. Vn̄ sy ko
nen n̄ v̄p hoir steruen/vderscheiden dat nature
lick gesatz God/wie sollen sy dan vderscheiden
dat lichaam Christi/dear dat ouernatürlick vol
kommen gesatz des heiligen Geists inwonet?

Dit kumt al doir die tijt der vnwetenh̄z. Act.
17. so dat man meer tot die wtwendige vnisancke
nisse/die vergankelick is/berichtet werdt/dā tot
dat waarhaffrich lichaam Christi/an vnsen eigen

Vaunder scheiden

lichaam to proeuen / vñ to anderscheiden dat vn s
uerganckelick is. Vñ also doir dat tegenwoirdich
blyuen wy in vnbekantheit der vnsichtbarer God
heit / die daar is in dat waarhafftiige lichaam vn
ses Heren Jesu Christi. Col. 2.

Och dz wy gedachten om vntwaackte to wer
den / geluck in den tyden Christi eilicke Zueden
vntwaackten / vñ die Besnydunge / Paaschlam /
den Tempel van God ingesat moesten verlaten /
vñ dat tegenwoirdich afstaan / vñ selfst an hōren
eygenen herten des lijfs begeirten afsnyden / vp
dat sy dat Paaschlam in den doot Christi / synes
lichaams selfst deilhaftich / einen Tempel Bez
worden. Want wy bewyfen miz die tydelicke Cō
municatie / dat wy an vnse sielen die wārhaftige
Communicatie des vleischs vñ bloetz vnseres He
ren deilhaftich geworden sijn / so dz vnse siele den
doot Christi draget in vnuerdamlichz des herten /
geluck vnse siele to voren die verdamlicheit door
dat leuen der begeirlicheit vnseres vleischs / an vn
sen herten gedragen heift. Daarom dōz die
Broodbrekunge rñ kilck der dāckseggunge to ken
nen gegeven werdt / dz wy sijns lichaams dōz den
heiligen Geist in synen bloede / kinderē des nieu
wen Testaments geworden sijn. Welcke broodbre

dat lichaam Christi.

künge die Apostolen allen gelouigen sielen vör ge-
dragen hebben/vp dat sy hör daar in beproeuen/
vñ vnderscheiden sollē /hoe na sy des lijfs Christi
waren/vñ in die weirdicheit der benedictien des
lijfs Christi stonden. Want geine vnweirdicheit
noch verdammis in Christo Jesu is Rom. 8. noch
oick in die gelouige siele des minschen / der dö-
den heiligen Geist van bouen/ an geist/ siele/ vñ
lichaam des lijfs Christi geworden is. Daarum
Goz volheit dö: den heiligen Geist/vā bouen in
vns gegeuen werdt/welck die broodbrefkünge be-
ruget/dz wy van den hemel die volheit Goz vnt
fangen hebben/där dö: wy den wille des Vaders
doen vñ volbrängen in Christo/vā wiens vleisch
vñ bloed wy geworden sijn/vñ in die doot vnser
vleischs vnderdanich sijn. Want wy in Christo vñ
God in Christo is/als geschreuen staat/Ghy sijt
dat lichaam Christi vñ leden. 1. Cor. 12. vñ sijt der
Tempel des leuendigen Goz / ghelijck als God
spreickt. Ick wil in hör wonen vñ in hör wande-
len/vñ wil hör God sijn / vñ sy sullen mijn volck
sijn. 1. Cor. 3. 6.

Also werdt dö: die wtwendige Communica-
tion/des Heren dood niet gegeuen / maar daar
werdt vndersocht/ geproeft/ vñ beuonden / hoe

Van vnderfcheyden

na wy dōr dat geloof sijns lijfs / an geist / siele vñ
lichaam geworden sijn / of wy des Heren doot
oick gevoelen tot vergiffenisse vnser sunden / ge
lijck wy dōr dat leuen vnser sundigen lijfs / die
verdamnisse vnser sielen dragen .

Welcke minschen nu oick na gefolget hebben
die erluchtige van die minschheit Christi / die heb
ben oick na gestreuet die reynige hōrer sunden /
dōr dat bloed Christi. Vñ wie wel die sunden noch
nz geheel in den doot sijn gebracht / : al sulcke heb
ben nochtans tot die gemeenschap der Apostolen
Communicatien gegangen / tot dz sy in den doot
hōrer sunden / dōr den doot Christi in gelijcke in
plantige gekomen sijn / vñ in gesontheit des ge
loofs vntwaackt waren / tegen die sundige vng
sontheit des vngeloofs / dōr Christus doot / in dat
gelooue to ouerwinnen .

Dat niemants doir die sichtbare Com
municatie der sunden vergiffenisse
vntfangt, gelijck Caym doir sijn
offerande, noch Judas doir sy
ne Communicatie geyne ver
giffenisse vntfyngen.

Dit bekennen vvy vvaar to vvesen, vm

dat lichaam Christi.

dz wy dat lichaam des Heren soucken in die ryde
liche Communicatie/welcke wy an vnsen eygen lijf
vñ siele to voren n3 beuinden/want wy vns in dz
gebod God n3 vnder soucken/noch vns selssi proe
uen/vm to vnderscheide dat lichaam des Heren.

Darum die wãrhaftige Communicatie an vns
selssi sol geproeft vñ vndersocht werden/ na des
Heren beuel/rñ niet in den broode/gelijck Caym
dó: den offer/vñ Judas dó: lichaam Christi ver
sochten/vñ wtwendich bewesen/welck sy in hõ
ren herten vð: God n3 waren. Desgelijcken alle
die van God/noch van Christo/noch van den E
uangelio die fracht n3 vnderscheiden/die willen
alle dó: desen sichtbaren toeganck/G. 13 / vñ des
doorz Christi deilhaftich werden. Dñ sy konen niet
vp hõ: steruen / vnderscheiden dat natürliek ge
satz God/wie sollen sy dan vnderscheiden dat lich
aam Christi/daar dat ouernaturelick volkommen
gesatz des heiligen G. ysts in wonet :

Dit komt al vm die tijt der vnwetenheit. Act.
17. so dz man meer tot die wtwendige vntfanc
nisse/die verganckelick is / beichtret wei dt/dan
tot dat waarhaftich lichaam Christi an vnsen ey
gen lichaam to proeuen/vñ to vnderscheiden dat
vnerganckelick is. Dñ also dó: dat tegenwoirdig

Van vnderscheiden

blyue n wy in vnbekantheit der vnsichtbarer Got
heit/ die daar is in dat waarhastich lichaam vn
ses Heren Jesu Christi. Coloss. 2.

O dz wy gedachten om vntwaackt to werde /
gelijck in den tyden Christi etliche Joden vntwäck
ten/ vñ die besnydjnge/ Päsclam/ vñ den Tem
pel vā God ingesatz moesten verlaten/ vñ dat te
genwoirdich affstaan/ vñ selfst an hōren eigenen
herten des lüfs begeirten affsnijden/ vp dat sy dat
Päsclam in den doot Christi/ sijn lichaams selfst
deilhastich/ einen Gotz Tempel worden. Want
wy bewysen mit die tydelicke Comunicatie/ dat
wy an vnse sielen die waarhastige comunicatie
des vleischs vñ bloetz vnser Heren deilhastich ge
worden sijn/ so dz vnse siele den doot Christi dra
get in vnuerdamlichz des herten/ gelijck vnse sie
le to voren die verdamlicheit dōrt leuen vā die be
geirlicheit vnser vleischs/ an vnser herten gedra
gen heift.

Also werdet hyden in deser tijt noch seer ge
dwalet in vnbekantheit des vleischs vñ bloetz vn
ser Heren Jesu/ welck hy gegeuen heift tot einen
dood vnser sundigen lüfs / vp dz wy leuen sollen
sijn lüfs. Want gelijck gein leuen is by God/ dā
dōt den Geist Gotz van der ewicheit: Also oock

dat lichaam Christi.

gein lichaam is daar Gods Geist in is / dan allein dat lichaam des vleischs vñ bloets vnser Heren Jesu Christi. Waar na wy vns vp dat hoogste to bevluetigen schuldich sijn. Want wy daar om vā God geschapen sijn / vp dz wy an vnse sielen sol len deilhaftich werden Gods genade vnde vrede / dār Christus in leifde / eer dat hemel vñ ārde geschapen waren.

Vrage.

Mā segt / die selden of nimmermeer gaan tot die wtwendige Cōmunicatie des vleischs vnde bloeds Christi / die sijn verachters der Sacramenten / als Heydenen / Joden vñ Turcken. Vñ wan sy dat wtwendich vñ gerijngge gebod Christi niet halden / wie sollen sy noch dat grootste gebod hal den konen ?

Antwoirdt.

Dat man tot die wtwendige communicatie niet en gaat / dat verdamt niemantz hoger / dā hy to voren in synen herten / dōrt leuen des vleischs verdammet is / als Caym / Judas etc. Vñ alle die na den vleisch wandelen vñ vleischelick gesinnet sijn / mit bitterheit / haat / thorn vnde viantschap etc. die verachten dat waarachtige lichaam Christi mit hōren sundelicken leuen des vleischs / dat

Van vnderfcheyden

dōr die lusten verdozen iſ / vnde meinen daar in
to leuen / vñ dz sy dat Sacrament vntfangen tot
eine verſekerūge vñ pandt hōder ſalicheit. Waar
dōr sy die vnuerganckelicheit deſ lūfs Chriſti (dār
die Godheit in iſ) veranderen dōr vnwetenheyt
in eine verganckelike gemeinſchap deſ lichaams
vnſes Heren. Want dat waarhaſtige vleyſch vñ
bloed deſ Heren reiniget niemantz int herte / ten
ſy dz ſyne ſundige vleyſch vñ bloed / dat alde fleyd
/ dōr dat waarhaſtige nieuwe lichaam deſ geysls
Chriſti wtgetogen iſ. Want man lapt gein alde
fleid mit den neuen. Luc. 5. Mat. 9. Alſo iſ
die gemeinſchap deſ lūfs Chriſti / allein vōr alle
gelouige ſielen / die dat alde fleyd deſ ſundigen
lūfs Adams geſtoruen ſijn dōr lichaam Chriſti.

Mār der noch ſijn alde leuen m̄ den neuen
fleid Chriſti bedecken wil / alſulcken iſ vnbekandt
dat hoichweirdige Sacramēt deſ lichaams Chriſti
/ want hy ſich deſ gelijck achtet vñ anneempt /
dat mit geine ſpyſe noch dranc̄ kan vntfangen
werden. Vñ werd̄t daar dōr niet gebetert / maar
in ſynen ſunden verhardt vñ verſtockt / alſ to vo
ren geſagt iſ. Want hy ſchuldich iſ an dat bloed
deſ Heren / vñ etet vñ drincket ſich ſeluen dat o
r
deil / vñ dz hy n̄ vnderſcheidt dat lūf deſ Heren.

dat Lichaem Christi.

So is nu daar geen hoger vnschuld / dan dat
lichaem Christi / daar God die Vader / der Soen
vñ der heilich Geest in sijn / als geschreuen staat .
Ghy sij Tempelen des leuenden Gots . 1. Cor. 3.
2. Cor. 6. Want so lange die herschappie der sun
den in vns is / so sijn wy in dat lichaem Christi in /
daar God sonder sunde in wonet. Daarum vnse
handen vñ voeten gebonden sijn van die herschap
pie vnser sundiger begeerlicheit / vm dat wy als
ein huychler vns des nieuwen kleids hebben an
genomen / des wy doch van herten dor dat vnges
loof vnser sundigen leuens viandt sijn . Derhal
uen in duisternisse vnser herten gebonden bliuen
vñ behalden werden / tot den gericht / vm vnser
loon to vnfangen mit den huychler / die mit den
monde God eeren vñ bekennen / daar vnse herte
verne af is Mat. 15. 24.

¶ Dat des menschen ordeyl dragelic
ker is int vleysch, dan dat ordeyl
Gods an vnser sielen .

Derhaluen vvy beter to dragen hebben
dat ordeyl vā den menschen / vm dz wy vns des in
annemen noch vnfangen / dat wy vor God niet
sijn : dan dat wy in den monde vor den menschen
God eeren / daar vnse herte van God verne af is.

Van vnderscheyden

Saarum wy swaarder ordeel als huyclars van God dragen moeten/ want wy des menschen lof vñ eere annemen/ vñ dat lof vñ die eere Gods vñ serer sielen salicheit verne van vnsen herten is/ noch niet deilhaftich daar afsijn. Want also lange wy der sunden leuen so moeten wy steruen. Ro. 8. Maar daar Christus is/ daar is dat sundige lijf dood vm Christus wille/ der dō: synen Geist in vnsen sielen leuet vñ herschet. Ephes. 3. Gala. 2. Dñ leuen niet meer na vnseren geist des vleischs/ maar der Geist der verrysenissen Christi heirschet vñ leuet in vns/ na die Frucht van der ewicheyt.

Saarum is die vnsanckenisse des lijfs vnser Heren in vnsen alden leuen eine verhardinge vñ verstocktheit van die blindheyt vnser sunden/ vm dat wy in vnsen alden leuen/ dat hochste nieuwe leuen des lijfs Christi/ vō: God der van der ewicheit is/ vns weirdich achten vnde annemen/ waar dō: wy verachten det hochweirdige Sacrament Christi/ sijn vleisch vñ bloed/ dat vergosten is vm vnsen sunden/ vp dat wy vnseren sunden steruen/ vñ sijns vnsundilicken bloedtz deilhaftich werden.

Dat Sacrament vñ Testament Christi kumpe allein toe den afgesioenen/ die dat nieuwe kleid

dat Lichaam Christi.

Christi sijn lichaam dór den heiligen Geest hebbē angetogen. Daarum sy oock in die hemilsche burgerschap des nieuwen Testaments Christi in synen bloede / in dat Paradijß des lichaams Christi / Gode van ewicheit toegebracht sijn . Maar die daar in die ydelicke vñ wtwendige communicatie die burgerschap des vleischs in diser ijt behalden / bewysen sy daar mit / als sy hóre macht vnd heirschappie bewysen mit die vervolginge des vleischs / welcke macht vñ heirschappie doch vphoret vñ verganckelic is / daarom die vnuerganckelike heirschappie des vsundilicken lichaams Christi / dór dese ydelicke / noch verborzen vnde vnbekande is.

Vrage .

Die dat geringe wtwendige gebod niet halden / hoe sullen sy hoger gebod halden konen ?

Antvvoirdt .

God heift geen groter liefde bewesen / dan dat hy synen Sone in den dood vór dat leuen des werltz heift gegeuen. Also oick geine groter ouertredingē / dan dat bloed Christi mit vnweirdich an to nemen / daarom wy oock dat oordeil daar door schuldich sijn . Desgelücken oock gern groter gebod Gods is / dan dat vleisch vñ bloed

Van vnderscheyden

Christi to vntfangen mit danckbaarheid. Welck niet geschieden kan voor die gehoorzaamheit des inhalts des Euangeliums / welck is dat steruen des vngeloofs vnser sundigen lichaams. So wy in vnser alden leuen mit einen vngestoruen lichaam der sunden daar toe gaan / so verachten wy ten iersten des Euangeliums einige Doop / welck is die dood vnser sunden / vñ treden mit voeten dat bloed des nieuwen Testametz in vngeloof vnser sunden / dat wy selfst schuldich sijn an dat bloed vnser Heren. Want wy door den doop in Christo hebben angenomen den dood vnser sundigen lichaams to steruen / als gekochte knechten doort geloof in den doot Christi / als geschreuen staat. Rom. 6. Weet ghy niet dat alle die gedoopt sijn in Christum Jesum / die sijn in synen doot ge doopt. Want ist dat wy mit him geplant werde tot gelijcken doot / so sullen wy oock die verryse nisse gelijck sijn / dewyle dat wy weten / dat vnse alde mensch in him gecruiziget is / op dz het sundige lichaam to niet gemaecte worde vñ vphore / dat wy nu voort an den sunden niet meer en die nen. Daarum wy dat lichaam Christi niet vntfangen mogen / eer wy to voren door den doop vnser sunden gestoruen sijn / ofre tegen den doot

dat Lichaam Christi .

vnser sunden vpwaacken/vn vnrustich tegen die
sunde sijn .

V Ver dat lichaam Christi vntfangt,
der heift sijn sundige lichaam ver-
loochent. Vnde so lange vvy na
vnse sundige lichaam leuen,
so sijn vvy vnuveirdich des
vvaerachtigen vleischs
vnde bloeds Christi.

V VER nu dat vleisch vnde bloed Chri-
sti/dat vnse sunden doodet/lieuer heift/dā sijns
sundigen lijfs vngeloof/der moet sich selfst ver-
loochenen/vn verliesen na den vleisch . Want so
hy na den vleisch leift / so heift hy sich selfst lief /
vn is ein viandt des vleischs vn bloeds Christi /
der sijn leuen in sijn vnschuldige vleisch vn bloed
voor vnser sunden ant holt des cruces gedragen
vnde wigetogen heift / vp dat wy door dat lyden
sijns doots/vā vnser sundigen doot sollen affster-
uen/vn vns selfst niet meer lief hebben/maar sol-
len geloouen in him der vdr dñs gestoruen is/vn
vnser vngeloofs gericht erdulden/dat wy in die
gehoorsaamheit des geloofs affsteruen/vnse eige-
ne liefde des vngeloofs/vn alleine leuen die liefs

Van vnderscheiden

de des geloofs / na Gortz welgeuallen. Want die Summa der geboden Gods is in dat vleisch vñ bloed Christi / naamlick liefde van reinen herten / van goeder consciencien / vñ vngeweynßden geloue. I. TIMO. I. Vñ waar in dese summa niet is / daar is dat lichaam Christi n3 vnsfangen : Maar waar dese Summa is / daar is dat lichaam Christi van den heiligen Geist vnsfangen / vñ leuet n3 meer sich selfs / maar der Summen der geboden door dat lichaam Christi / welck hy wärsachtich ge worden is .

¶ Dat die brootbrekinge des lijfs Christi niet licht is to halen .

ALSO is dat broot vnde vñ van die gemeenschap des wärsachtigen vleischs vñ bloeds Christi geine lichte spysse vñ dranc. Want sy niet gesmaact noch geproeft kan werden / sonder doot der sielen / ofte mit den doot des sundigen lichaams / gelijck der Apostel mit twee wederhalen den redenen getuyget / dat der vnweirdich schuldich is an dat lijf vñ bloed des Heren / als geschreuen staat. I. COR. II. Ten eirsten : wer nu vnweirdich van desen broode etet / ofte van den kelck des Heren drincket / der is schuldich an dat lijf vnde

dat lichaam Christi.

Bloed des Heren. Ten anderen: Der mensch bes
proeue sich seluen / vñ ete also van desen broode /
vñ drincke van den silck / want der vnweerdich
etet vñ drinckt / der etet vñ drinckt sich seluen dat
oordeil / vm dz hy niet vnderscheidet dat lichaam
des Heren.

Maar den welcken die doot des sundigen lich
aams niet is bekent / noch oock die doot der sielen
niet geproeft werdt / daar is oock dat waarhastig
ge lichaam des vleischs vñ bloeds Christi vnbe
kent / vñ sijn buyten den lichaam Christi / in vnbe
kantsheit hors selfs noch verloren.

In den nu der sielen doot bekennet is / dör dat
leuen sijns sundigen lijfs / die soucken die spysse
hörer sielen / door dat leuende brood van den he
mele / dat wt den monde Gods gaat / dwelck die
siele door dat lichaam Christi scheidet van die heil
schappie der sunden / so dz die sunden gericht wer
den / vñ niet meer en leuen in deser tijt / gelijck dat
geschreuen staat: Dwe sunden sijn v vergeuen /
gaat vñ sundicht niet meer. Ioan. 8. Niet meer
to sundigen / is die doot der sunden / dat alsulcke
gelouige siele / door den doot des lijfs Christi die
ouerhandt heift / dat wy niet meer den sunden
dienen. Rom. 6.

Van vnderscheyden

¶ VVie dat lichaam Christi in den tyden der Apostelen vntfangen is vworden, by den genen die noch der sunden niet afgestoruen vwaren.

DAER dat steeruen Iesu Christi an vnsen steirfelicken lichaam n3 gedragen werde/ daar is niet licht dat brood vñ wijn des liffs vnde bloeds des Heren to vntfangen/ mår is seer swaerelick. Vñ vp dat vnbefwaarlicke dz het toegaan mag/ dat sy sich proeuen/ hoe na sy gestoruen vñ gekampt hebben vm der sundē/ hoe na sy des liffs Christi sijn/ vñ hoe verne sy dōr dat leuen vñ heerschappie der sunden noch daar van sijn. Vñ alsulcke moeten noch also groote verdamnisse hōrer sien dragen/ dōr dat leuen van die heerschappie der sunden/ tot der tijt dat het lichaam Christi in hōr die ouerhandt heist. Also sijn sy in Christo vnuerdamlick/ dōr dat hōr lichaam syne lusten vnde begeirten mit Christo gecruiziget vñ ingeplant is in den dood Christi/ gelijk dōr dat leuen des sundigen liffs/ hōr siele dōr die sunden in den doot vñ verdamnisse ingeplant was. Also hōr steirfelicke lichaam der sunden gecruiziget is vñ in der ma

dat lichaam Christi.

ledictien staat / dōz dattet niet meer der sunden le-
uet / mār draget den doot der sunden dōz dat steit
ven Christi. Vñ die siele vntfangt die benedictie /
dōz die ver ryssenisse Christi / na die klaarheit Gods
van der ewicheit die leuendichmaacht in Christo.
Vñ also wordet die siele der verdammissen vā die
hand der sielen genomen dōz den doot des lich-
aams Christi. Esa. 51. Vñ wordet vp dat lichaams
der sunden ingeschoncken die siele der maledictis-
en / tot den doot des sundigen lijfs / den wy moes-
ten verdrijncken tegen vnser wille / vnde die siele
drijncket den siele der benedictien in Christo / dōz
dat geloof / na die weirclynghe Gods vnde synes
willens / der daar leuet van der ewicheit.

Vrage.

In den tyden der Apostolen sijn oock die sun-
daars gegangen tot den Nachtmal des Heren.

Antvvoirdt.

Dat is waar van vnbekande sondaars / maar
mochten geine openbār sondaars daar toe laten /
vm dat der Here gebiedt / die openbaar sondaars
to halten als Heydenē vñ Publicanen. Mat. 18.
Waar mit sy oock niet moesten eten. 1. Cor. 5. Al-
so Judas heift mit den anderen gecommunicērt
vñ was gein openbār sondaar / mār syne boosheyt

Van vnderscheiden

was noch verborzen. Die ander Apostolen / hoe
wel sy na der Communication Christum verloo-
gent hebbē / waren oock geine openbār sundārs /
mit einigen laster besleckt / gelijck der Bere selfst
betuiget / dz sy rein waren. Ioan. 13. 15. Ghy hebt
by my verhardet vñ in myne anfechtijngē geble-
uen. Luc. 22. Itē sy hadden alles verlaten / vñ
Christum allein geuolget. Mat. 16. Daarum die
hōr in die Wet na die Schrift allein hadden ge-
leirt vñ v̄pgetogen / die hebben sy oock verlaten /
vñ wollen niet zo rugge gaan / als die ander Jun-
geren deden / want sy sagten : Ghy hebt die woit-
den des ewigen leuens / waar sullen wy henen
gaan ? Ioan. 6. Derhaluen sy an Christū waren
gebonden v̄d̄ God in hōren herten / welck sy oock
niet konsten verlaten / vñ mit him to steiruen ge-
sinnet waren. Maar v̄m dattet v̄nmogelick was
mit Christo to gaan in den doot / tot den Vader
in der ewicheit / daarom loogenden sy den So-
ne in die tydelicheit. Want sy waren niet volkom-
men in dat lichaam Christi d̄d̄ synen doot inge-
gangen / anderßins hadde Christus daar na den
doot n̄z duruen steiruen / vñ hadde also dē Geyst
der volkommer kracht Gods / die Christum van
den doot heift leuendich gemaect / n̄z v̄nsfangen

dat lichaam Christi.

Ponen. Maar doen die voleindinge des iijz Christi to lyden gekommen was / vñ die volkommenheit Gods dō: dat crutz in vnderdanicheit solge hoorzaam sijn / doen waren oock syne Apostolen geschickte vaten / om to vntfangen sijn lichaam in den doot sijns vleischs / welck sy tot ein leuen in deser tijt / tegen dat Woord van ewicheit hadden angenommen.

Hier wt ist openbaar / dz die gelouigen / in de vvolmaecten standt der Apostolen / dat lichaam Christi oock mogen vntfangen. Wāt die in Christo alles verlaten / vñ niet behalden hebben / door Christum / die seluige mogen mit den Apostolen niet meer vertroostet werden / van die ydelicke woerden des bouckstafs / gelijk die Apostolen van den Schriftgeleerden vñ Phariseen dō: die heilige Schrift niet mochten versadet / noch konsten vertroostet werden. Saarum sy mit Christo in syne elende vñ verachtijngē niet van him gūgen / want sy in him geloofden / dat hy die woerden des leuens hadde / welcke die Schriftgeleerden / door den bouckstaf der heiliger Schrift niet hadden. Ioan 6. Vñ die also sijn mit den vvolkommen Apostolen vō: den doot Christi / die mogen oock dat lichaam van Christo vntfangen / om

Van vnderscheyden

tot den volkommen door Christi / dōz synen doot
to erreicken / sol anderßins hōre schuldige doot /
den vnschuldigen door Christi ingeplantet wōr-
den. Want so het mogelick geweest ware dōz die
wtwendige communicatie sijnns lijfs in den An-
uontmaal volkommen to werden / dōz ouergeuen
ge sijnns lijfs / sonder doot to steiruen / hy hadde
vryelick nimmermeir die doot selfst gestoruen.
Want hy sprack / ist mogelick so neemt desen filcht
van my / welck hy noch na den Anontmaal der wt-
wendiger communicatien sprack vñ badt. Also
wy oock den doot vnser sundigen lijfs moeten ou-
uergeuen / dōz die communicatie / gelijck Chri-
stus sijn vnsuntlick lichām heift ouergegeuen / vp
dōz wy dōz vnser schuldigen doot der sunden steir-
uen / vnde den vnschuldigen door Christi sollen
deilhastich werden. Dñ vm dat waarhastige
vleisch vñ bloet Christi an vnse siele deilhastich
to werden / so vndersoecken wy vns seluē / vp dat
wy tot kennisse vns selfst sundigen lichaam kom-
men / waar mit wy die kennisse des vnsuntlicken
lichaams Christi vnderscheiden mochten.

Vrage.

Za hier vm werden wy als Zonden / Zoden /
vñ Turcken gescholden / vñ by sonder vm dat wy

Dat lichaam Christi.

ons affonderen vā die wtwendige Communicatie
Antvvoirdt.

Wirkelick moete wy gedijncken/dz wy ons n3
verdedingen vñ verantwoirden konen m3 vleisch
vñ bloed/mit haat vñ n3t/mit thoozn vñ bitter s
heit vnser herten/na den wille des vleischs/de s
woyle wy mit geduldt vñ vriendilicheit Christi/
tegen vnser wille / dat waarhaftige vleisch vnde
bloed Christi van gantschen herten soucken deil s
haftich to werden. Want vnse heilandt vñ ver s
losser vnser sundē hebbē sy genaamt Beelzebub/
ein ouerste der Duuelen. Mat. 10. 12. Luc. 11. Als
so moeten wy oock Betzer/vngelouige/ verloo s
gende Christenen genaamt werden/van den ges
nen die n3 beter weten. Want so sy dat vleisch vñ
bloed des waarhaftigen lichaams Christi kende /
sy sollen lieuer den dood steruen/dā sy sollen laste
ren dat gene dat sy nu dō vnwetenheit lasteren/
gelijck der Gere spreickt: Om dz sy my vñ mynen
Dader n3 en kenne/daarū sullen sy v haten vñ ver s
volgen/vñ alle quaad van v seggē / vñ doodē / vñ
meynē God daar an einē dienst to doen. Ioan. 16
Want gelijck sy God n3 kenne / also kenen sy oock
n3 die meynschz des waarhaftighe vleyschs vñ
bloeds Christi/ dār die volle Godh3 waarhaftich

Van vnderfcheyden
wesentlick in jß. Coloff. 2.

¶ V Velck dat gebruick der
Apostelen vvas.

IN die Apostolische tyden vvardt den
gelederen Christi bevolen sich seluen to vnderfou-
ken. Vñ was niet genouch/dat sy sich sollen be-
spreken mit den genigen die des heiligen Geysts
vol waren. Want die Apostolen dör den heiligen
Geist sulcks afflougen/vñ vā hōr afgewesen heb-
ben/vp dat ein jeder sich selfst daar van vnder-
foucken sol: Want niemantz dör eins anderen ge-
loof oste vngeloof/voor God leuen noch steruen
kan: maar jeder an sijns selfst siele vñ lijf dragen
moet/wat hy goeds oste quaats gedaan heift. 2.
Cor. 5. So dat vns niemantz der oock des heili-
gen Geysts vol jß/daar van verlossen kan.

Also ein jeder vnderfoucken moet /hoe verne
hy noch door dat leuen sijns sundigen lijfs vā dat
Lichaam Christi jß/vp dat het vngeloof dör dat le-
uen der sunden/vñ dat geloof dör dat steruen vn-
ser sunden/vnderscheiden worde. Want vnse sie-
le gesagt werdt dör dat geloof in den sunden to
steruen/vñ vnse siele werdt verdamt/vm dz wy
mit vnse verdozen fleid des sundigen lichaams in
dese sichtbare Communicatie bedecken/dz wy vā

dat lichaam Christi.

die onzichtbare onvergancfelicke ghemeynſchap
Chriſti niet vnfangen hebben.

Daarum wy noch mit laſt vñ ſware burden/
dat wtwendich to gebriicken den Jongeren vps
leggen/vñ an hêr gewiſſen na dat gebod deſ heil
ligen Geiſts niet verſchoonen. Want ſo proeuen
vñ vnderſcheiden wy dat lichâm Chriſti n3 voor
der/dan na vnſe vpsleiſſinge deſ tijt/wâr dôr wy
dat onvergancfelick in dat vergancfelick verande
ren/vñ God der bouen die tijt iſt/in die tydelicke
gemeinſchap wy verbinden/vñ alſo in dat alde
kleid vnſer ſielen verdanniſſ/dôr die heirſchapie
vnſer ſunden/die vnverdamde ſiele deſ lichaams
Chriſti meinen deilhaftich to werden. Wat nu
God allein door dat geloof in bloed ſijns Soins
mit reinen gewiſſen in vnſen herten geiſt/dat
kan dôr eten vñ drincken niet vnfangen werden.
Gelijck ieder der ſich ſeluen na deſ Beren woirde
recht vnderſoucket/bewindet. Want in ein herte
Chriſti/heirſchet niet dat lichaam der ſunden : vñ
ein vnrein herte iſt noch vnuerloſſet van den lich
aam der ſunden/hoe wel het ſichtbaarlich etet vñ
drincket. Welck vnrein herte/in den gheleirden
vñ vngelcirden/dôr die ſichtbare communicatie
in geen rein herte verandert werdt.

Van vnderfcheyden

Ghelijck die Apostolen dat lichaam Christi vā God dō: dat woird des geloofs vntfangen / vnde van geinen minsche angenommen hebbē : Also die selue Apostolen wysen den jongeren van hō: tot in Christo to vntfangen / gelijck sy dat vā God dō: Christum vntfangen hadden . Dārum sy geinen minschē prijs van die gemeinschap des lijfs Christi annemen konen / maar sy bewysen daarmed / dā Gods lof vñ dancksagēge in hō: is / vñ van geinen minsche goddelicke dancksagēge annemē konen / dewijle sy mit dat hoorende woird / welck in des menschen herte kumpt / niet vertroost werde . Maar sy werden vertroost van dat geine oore gehoort / noch geine oige gesien / noch in geins menschen herte gekomen is . Welck hō: dō: dat gesatz dat geistelick is / van God in Christo / mit dat vnt verganckelicke hemilsche brood / welck van hō: nō kan genomen werden / versadet .

Christus heift mit grooten verlangen die cōmunicatie sijns lichaams synen jongeren gegeuen / vñ sy hebben dat mit grooter bedructhēz vntfangen / vñ hy smaecte daar na den vnschuldigen doot an synen lijf . Vñ gelijck Christus dō: die cōmunicatie den vnschuldigen doot niet mocht vō: bygaan : Also mogen wy dō: die communicatie

dat lichaam Christi .

vnse schuldige doot der sunden vele weiniger vde
bygaan/ eer wy mit gelücken doot Christi mogen
worden ingeplantet/ vñ den leuendichmakenden
geist Christi ddr syne verryseniſ vntfangē mogē .

Der nu tydelicke vrede in die wvwendige com
municatie soucket/ der werdet hyuden dag n3 af
gesloten van der gemeinten/ hoe wel hy die waare
hastige vñ vnuerganckelicke gemeinschap Christi
v3 vnderscheidet/ vā dese tydelicke gemeinschap .
Vñ dit/ om dat hy mit die tydelicke communica
tie/ die vnvvergāckelicke gemeinschap Christi noch
meinet deilhaftich to werden .

Maar der die verdanniſ sūner sielen erluch
tet iſ vñ hoger weget/ dan die tydelicke verdam
niſ sūns lāsa/ der komt in vngenaden sūns lāsa/
ddr die vnderscheidūge deſ lāsa vnser Heren Je
su Christi .

Vrage .

Sal man dan mit geme sichtbare Keircke ge
meinschap soucken to halden ?

Antvvoirdt.

Wyn jeder Christen iſ schuldich to halden mit
die sichtbare keircke in deser tijt/ tot dat him vpgē
daan werdt die vnvvergāckelicke Keircke der heilē
ger gemeinschap Gods/ ddr die vergiffenisse der

Van vnderscheyden

Sunden gegeven werdt na die .12. articulen des christen gelooues. Welcke kercke hore wandelijnghe heift in den hemel/vā daar wy dat verflaarde lichām Christi/der verflaart is na der ewicheit /verwachten. Phil. 3. Tit. 2. Maar die noch in vnklarheit hōrer sielen/mit die rydelicke gemeynschap omgaande sijn/die seluige soucken door die sichtbare gemeinschap/dat hōr dōr die vnsichtbare gemeinschap van bouen niet gegeven is. Waar die daer mit die Apostolische klarheit hōrer sielen verluchtet sijn/die hebben mit die sichtbare cōmunicatie bewesen/dat sy die vnsichtbaarheid hōrer sielen ewiger klarheit vnsangen hebben. Vn̄ so sy niet daar gaan/so kan hōr daar dōr n̄ genomen werden. Want die vnuerganckelicke gemeynschap daar door niet gegeven is / dewyle sy vā die vnsichtbare Godheit in Christo an hōrer sielen/in dat bouck des leuēns/in hōren gewissen ouertwigtet v̄n angeschreuen sijn/niet mit vergāckelicken gehoor des bouckslauens/mār vā God/dōr den Geist des bouckslauens / in hōren sinnen angeschreuen sijn/daar hōr geine sichtbare noch verganckelicke gemeynschap in deser tijt kan wēdoen/vm dz sy van God in die vnsichtbare v̄n vnbewegelicke gemeynschap des ewigen leuens be

dat lichaam Christi.

halden sijn in Christo/vn dör die bewegelicke vn
sichtbare gemeinschap in deser tijt niet konen ver
lozen werden. Want noch doot/noch leuen/noch
Engel/noch Dorst/noch geweldt/noch dat tegē
woirdich/noch dat toekomende/noch hoichde/
noch diepte/noch geine ander creature hōr schei
den kan van die liefde Gods/die in Christo Je
su is vnser Here. Derhaluen der Apostel
spreickt an einen jedenen geloouigen/dat sy nie
manz knecht werden sollen/want sy duere ghe
locht sijn. I. Cor. 6. 7. I. Pet. 1. Want dat wirwē
dich vn sichtbar woord vn gehoor/so dat nz van
dat vn sichtbar vn vnhoorende vnfangen is/kan
alsulcke niet vry maken/tot der tijt dz hōr vryma
ket dat geine oore gehoor/noch wiens aenschijn
ofte gedaente niet gesien is. Ioan. 5. Vn knechten
blyuen moeten/vm dat sy nz hooger gefant sijn/
dan van den genen die vnder dat tydelick gehoor
vn sichtbar ooge verbonden sijn.

Daarum moet der mensch/vm tot God to ko
men/gelouen in die vn zichtbare vn vnhoorende
stemme Gods/die geloost werdt vn niet verstan
den/want Gods weirken bouē alle verstat sijn/
als geschreven staat. Ten sy dat ghy geloost/ghy
sult niet verstaan. Esa. 7. Want der Sonc Gods

Van vnderscheyden

heist gesproken die woorden des leuens / die van der eeuicheit waren / eer dat die weirlt was / eer dat die stemme was / vñ eer die sichtbaerheit dōs die vnsichtbare Godheit geschapen was.

Also dō: dat hoorende woord des Euangelijs vms / vñ dō: die sichtbare communicatie vñ ceremonien / die wtwendige sunden vā den minschen beletter werden / daar die sichtbare ouertredinge des herten m̄ den Euangelischen Ban gestraffes werdt. M̄r die ouertredinge des herten / lusten vñ begeerten / werden daar dō: niet wech genomen / welck allein dō: den dood des einigen lichs v̄s Christus geschiedt / welck die Doop in den dood vñ steiruen der sunden is / door dat steiruen Jesu Christi.

Nu dat tydelick gehoor des Euangeliums vā die gemeente Christi / dienet vns / v̄m van die verdorv̄e naturelike sinnē / tot die rechte naturelike sinnen to kommen / vñ also voort tot dat woordt des geloofs gebracht to werden / welck daar is in Christo bouen allen sinnen. Maar in dat tydelick is niet hier to blyuen / vñ konen daar dō: niet vol kommen werden / als geschreuen staat : Ist dat die gene niet ontvolden sijn / die him verachteten doen hy vp der aerden sprack / vele min wy / ist dat

dat lichaam Christi.

wy ons affceeren van him / der vā den hemel spre-
ket. Daarum so dickmaal der Here selfst spreickt /
wer ooren to hoozen heife der hooze. Matth. 13.
Want der Sone Gods wūst wel / dat sy alle tyde
licke ooren vñ verstand t hadden / maar sijn woird
welck God van den hemel dōr him sprack / mit hō-
zen tydelicken ooren niet hoorde / noch mit hōzen
sinnen niet verstaan konsten / gelijck geschreuen
staat : Wie heife vnsen gehoor geloofs / ofte wien
is der aerm des Heren geopenbaart : Esa . 53.
Daarum kums dat geloof wt den gehoor / vñ dat
gehoir van den woird Gods / welck God vā den
hemel in die gelouige siele spreickt / gelijck als god
in Christo vñ dōr Christum in den Apostelen selfst
gesproken heife. Rom. 10. 15. 2. Tim. 3. 2. Pet. 1.
Also dat woird welck man verstaan kan / dat is
ein richter der verdoruen sinnen vñ gedachten des
herten. Maar dat woird des geloofs / dat wt de
mond Gods in des minschen siele ingaat / dat is
ein richter der sinnen vñ des herten gedachten /
van die naturelicke begeirlicheit. Heb. 4.

Ghelijck dan Christus sijn bloed dōr geinen ty-
delicken gehoor heife wt gestort / also wy oick sijn
bloed dōr geinen tydelicken ghehoir deilhaftich
werden / maar dōr dat woird des geloofs / waer

Van vnderscheiden

ddr dat selue wtgestort is .

¶ Dat die Euangelische Ceremonien geinen œueldader voor God, noch vor den minschen vnschuldich maken .

Daar der name Christi bekāt is, by allen weertlicken Potentaten / die Gods woird hoorē vñ christelike Ceremonien gebruike / vñ als duc' s daders noch dagelicks beuonden werde / die werden niet gericht / dat sy Gods woird vñ die Euangelische Ceremonien gebruicken . Want die communicatie des Euangeliums hōr dueldaad n3 in vnschuldt verandert / maar als vnchristelick schuldich gestraft werden . Want die dat woird des Euangeliums hooren / niet gerecht sijn / maar die den inhald des Euangeliums volbringen vōr God gerecht sijn . Rom. 2. 1. Cor. 3. 2. Thess. 1. Iere. 17. 30. 32. Mat. 16. Psal. 62 .

Die nu dat sichtbare van dat vnsichtbare door vnwetenheit hōrs herten niet vnder scheiden / die kennen oock n3 die vnweirdicheit hōrs sundigen lijfs . Daarom sy oock ddr dat sichtbare / die weerdige vnuerganckelike keirke des lichaams Christi niet vntfangen konen . Want gelijk God van dat sichtbare die sichtbarheit n3 geschapen heift /

dat lichaam Christi.

maar God dōz syne vnsichtbare fracht / die sichtbare werlt geschapen heist: Also heist God die sichtbārheit him niet gelijck gemaact / want wat geschapen is / is niet der schepper. Daarum dat geschapen is geine eere toebehoort / dā alleine die vnvergancfelicke Godheit / welcke in dat verborgen vnses herten / dōz dat geloue / vp dat gene dōz man nō en siet / soucken sullen.

Vrage.

Hebben die Apostolen niet mit einen sichtbaren lichaam die gemeinschap des lichaams Christi vnfangen / vñ hebben sy nō gesproken mit vergāfelicke hoorende stemmen dat Woird des leuens?

Antvvoirdt.

Die Apostolen hebbē gesproken vā dat woird des geloofs / welck geine oore gehoort / noch in geins minschen herte gekomen is. Vñ hebben mit hōren sichtbārlickē lichaam gecōmunicērt / vñ gesproken mit vergancfelicke stemmen / vñ vergancfelicke woirden / dat hōr vā dat vnvergancfelicke / van den hemel geopenbaart vnde gegeuen was. Vñ gein lichaam Christi / noch geine Apostolische reden / kan mit den vergancfelicken lichaam vnfangen / noch mit den ooren gehoort noch verstanden werden: Gelijck eēck die Apostolen

Van vnderscheiden

dat lichaam Christi dōr die kracht Gods vntfangen/welck dōr geine tydelicke oore vñ ooge/ van vleisch ofte bloed kan vntfangen noch gegeven werden. Anders had den hōre lichamen niet dōr s uen andoen die vnderganckelicheit/so sy die vnderganckelicheit dōr verganckelicheit angedaan/ vñ vntfangen hadden. Maar nu wachten sy in aflegginge vñ verlossingē hōre steirffelicken lichaams/die verrysenisse des Heren/van die klaarheit Gods in Christo/die selst to vntfangen/ an hōren steirffelicken lichamen/gelūck sy die vndersteirfelicke kracht Gods an hōrer sielen vntfangen hebben. Rom. 8. Luc. 21.

Vrage.

Heist dat lichaam Christi niet ein beginsel gehad/daarum oick veraldt vñ vergāckelick was?

Antvvoirdt.

Dat Woird is vleisch geworden. Ioan. 1. Vñ heist die knechtichap sijn lichaams angenommen/van die kracht Gods van bouen/die van der eerwicheit bouen die verganckelicke nature is. Phil. 2. Saarum drouch Christus gein verganckelick lichaam vōr God/maar in die nature verganckelick/vñ vnderganckelick vōr God an Geist/Siele/vñ Lichām was/vñ starf natūrliek ant cruiz/

dat lichaam Christi:

mit pijn vñ sware lyden: maar an Geest noch an die Siele Christi geine verdänisse noch doot los men mocht/ maar dronch syner sielen bangheest van den vnschuldigen doot der naturen.

Vrage.

Sijn die Apostolen nz by die sichtbare gemeente gebleuen: Vñ hebben sy niet geboden die vergaderinge niet to laten: 1. Pet. 5. Hebr. 10.]

Antvvoirdt.

Goeverne jeder Christen an die vergaderinge verbondē is/ staat hier to voren verflaart. Vñ die Apostolen hebben die sichtbare gemeente nz verlaten/ vñ sijn daar van niet afgestanden/ tot dz hōr die vnsichtbare Keircke Christi God vā den hemel geopenbaart heift. Welcke Keircke van vleisch vñ bloed nz bekēnet is noch dār dōr geopēbart wert.

Doen nu den Apostolen die vnsichtbare Keircke vñ Tempel Gods die vnuergāckelick in Christo is/ van God wardt open gedaan/ dat het deeksel hōrs hertē des vleischs vñ bloeds afgedaē wart/ vñ die vnuergāckelicke Tempel Gods des lijfs Christi geopenbaart was: daar na hebben die Apostolen van dat hoorende woird des verstands afgeswesen/ tot dat woird des geloofs/ dat bouen verstant vā God in Christo is. Vñ hebbē die sichtbare

Van vndercheiden

keircke / tot die onſichtbare keircke Chriſti die vn-
nergäckelick iſ / geleert / vp dat ſy oock van die vn-
ſichtbare keircke van God in Chriſto in ewicheyt
ſollen vpgenomen werden / gelijck ſy eirſt vā God
ddr Chriſtum in die ewige vnderganckeliche he-
melſche burgerschap vpgenomen waren. Daarū
Chriſtus vñ ſyne Apoſtolen wyſen einen jedenen /
ſich ſeluen to proeuen / vp dat ſy in hōre inwendig-
ge verborghentheit Chriſtum ſoucken ſollen .

Alſo ſegt die heilige Schrift tegen vns allen /
die nū wtwendich Woird / Doop / Nachtmaal /
meinē die gemeinſchap Chriſti deilhaftich to wer-
den : Mit den oogē ſullen ſy ſien / vñ nū bekēnen /
vñ mit den ooren ſullen ſy hōoren / vñ nū verſtaē .
Eſa. 6. Mat. 13. Ioan. 12. Rom. 11. Dārum ſegt
Paulus / vnderſouckt v ſelue of Chriſtus in v iſ /
of dz ghy int geloue ſijt / ten ſy dat ghy verworpe
ſijt. 2. Cor. 13. In die Apoſtoliffche gemeinte
mit grooter Gods vreesen gewandelt wardt / vñ
ſōmige dār in nū vprechtich gebleuen ſijn / vñ heb-
ben die Apoſtoliffche vergaderūnge verlaten. Na
dz nu die Apoſtolē vnſlapen waren / ſo ſijn alſulc-
ke vergaderūngen Gods mit der tijt vergāgen vñ
kleinder geworden / alſo in die Apoſtoliffche ryde
geſchiede / vñ noch vele meer na afganck hōes tijt

dat lichaam Christi.

geschiedet is / tot dz die weirlt die vergaderinge
mz den sweirde des vleischs weder vprichtet / als
meisters vñ geleerden der heiliger Schrift / mit
den ydelicken staff vñ scepter der Jongeren ge
wissen bedrjngenge / vñ weten niet vdz God der
van eiweicheit is / wat sy seggen of wat sy setten . I
Tim. 1. vñ nemen also die eere van der weirlt an
die vergäkelick is / dár ddr sy die eere die vdz god
gelt n3 bekennen / als geschreuen staat : hoe kundy
geloouen so ghy eere vā malckanderen neemt . Io.
5. 12. Már in welcken Christenen der Scepter Ju
da wechgenomen is / die bekennen dattet vñ mo
gelick is Christus te kennen / mit die eere vñ ver
mogen deser tijt / als geschreuen staat : die Scep
ter sal van Juda niet genomen werden / noch ey
meister van synen voeten / tot dz der Belt Messie
as komme / vñ den seluen sullen die volckeren an
hangen. Genes. 49. Also quam der waarhastich
Belt Gods ewige kracht die in Christo was /
doen sy vnder de scepter der Romenen waren / der
van synen eigen volck / meester vñ geleerden n3 be
kant wardt / maar mit hder vermogende eere in
der tijt den seluigen gecruziget hebben in vnwe
tenheit / om dz die tijt der vnwetenhs in hdr noch
n3 versallet was / gelijk die tijt der vnwetenheit

Van vnderscheiden

vō: God in den gelouigen verfullet was. A. 17

Die Volckeren die nu Christum bekennen vnd den ydelicken Scepter vñ wtwendige vergade rijnge/die wachten n3 vp dat einde vñ verfullinge des tijt/mit geloof vñ gedult/mār sy lasterē/scheldē/vñ verfolgen m3 vngeloof vñ vngedult/dō: die eere van den scepter in deser tijt/vñ vā dat rijke deses weirts. Derhaluen sy Christum bekennen mit vngeloof vñ vngedult/mit thoon vñ viandschap/vm dat der waerhaftich Heli Christi noch n3 erschienen is by allen den genen die vermogen vñ geweldt deses tijt mit vngedult dō: vngeloof annemen. Daarū by den genen/die der scepter Juda van dat rijke deses weirt benomen is/dār is die tijt verfullet mit lijdsaamh3/vñ gesbenedien wan mā hen scheldet/vñ dragen in hō: ren vleissche die maledictie des lydens/vp dat sy vntfangen die benedictie Christi an hō:er sielen. Gal. 3. 1. Pet. 2. 3.

Die wtuerkoren hebben hō: gemeinschap bouen mit Christo/vñ hebben vp der aerden geine vergaderijnge/dār hō: hoost vp rusten mag. Dār um alle die dat sweidt des H. Geists van dat vnbewegelick hoost der Apostolisscher vergaderingen in hō:ren herten gegenen hebben/die sijn ver

dat Lichaam Christi.

Porren van der werlt. Heb. 4. Ephes. 6. Ioan. 15.
vñ sijn geropen tot den ewigen leuen in Christo.
Tit. 1. Hebr. 9. 1. Pet. 5. die vp aerden n3 hebben
där vp sy rusten mogen. Luc. 9. wät hōz hoost vñ
ruste där bouē in Christo iß/vñ hebben hōre licha
men ouergegeuē die Godheit in Christo/in welc
ken sy gelouen mit grote geduldicheit/gelastert/
vñ gescholden werden van die tydelicke Christe
nen/als of sy geine Christenen waren/vm dz hōz
hope in God dōz Christus iß/n3 tydelick mār na
der ewicheit. Na dat het nu vnmogelick was
dat Christus kommen mocht in die regierēge vā
den scepter Juda/also iß noch vnmogelicker/dat
hy in der waarheit tot vnsen sielen salicheit geko
men kan/also lange wy n3/siele/lūf/eere/vñ wy
delick goed/vm dat geloof/in die bloote Godhs
in Christo ouergeuen.

Vrage.

Der Apostel segt/wy sijn Gods mithulpers/
vñ ghy sūt Gods ackerweirck/vñ Gods Timme
rēnge. 1. Cor. 3 So nu die Predicatie des hoo
renden woirds Gods vphoorde/so sol oock Gots
bauwēnge vñ Timmerēnge vphooren.

Antvvoirdt.

Die heilige Schrift spreickt van tweekderley

Van vnderfcheyden

Bauluyden. Die eirte werden van die tydelicke
Aurhoriteyt gedreuen na hōren tydelicken verftāt
deß woirds Gods vñ Ceremonien / dat fy hoorē /
fien vñ verftaan / alß gefchreuen ftāt / mit dē oō
ren fullen fy hoozen vñ n̄z verftaan / vñ m̄z dē oō
gen fullen fy sien vñ niet bekennen. Efa. 6. Mat.
13. Die tweede bauluyden fyn / die van Gods vn
fienlicke fracht gedreuen werden / alß die Apofto
len / die van die fracht Gods wt der hoodden an
getogen vñ gedreuen fijn. Dese werden van die
eirte Bauluyden verworpen / want die n̄z voor
der geloofden / dan fy mit den ooren hoorde / vñ
mit den oogen fagen / vñ mit der herten verfton
den. Maar die Apoftolen van Gods vnfienlicke
fracht gedreue worden / dat geine oore gehoort /
noch geine ooge gefien / vñ in geins minfchen her
te gekomen iß / dat God den Apoftolen geopen
baart heift. Rom. 1. 1. Cor. 2.

Die Ceremonien fijn ingefatzt van dat woird
deß geloofs / welck vōr die tijt deß weirltz waß /
vp dat die vnfienlicke fracht Gods deß Euangeli
ums / in die G. Schrift fol vnderfocht werde / na
dat woird deß gel oofs dat bonen alle finnen van
anbegin iß / waar dōr die finnen gerichtet werde
vñ vōr Gods fracht niet beftaan mogen. Hebr. 4.

dat lichaam Christi.

Dat menschelike verstand begrijpet wel dat rydelick is / maar verstaat niet / dat vór die tijt eer des weirltz grond gelagt was. 2. Timo. 1. als geschreuen staat : jck wil mit anderen tongen spreke / vñ sij sullen my also n3 hoozen. Esa. 28. 1. Cor. 14.

Vrage.

So nu vphoozet die Predicatie der tógen / so kan n3 vnderscheiden werden / die tonge des geloofs van die tonge des vngeloofs .

Antvvoirdt.

Die tonge hóren n3 vp / beide des geloofs vñ des vngeloofs / már die blyuen tot den einde des weirltz / als geschreuen staat : wannet der Sone des menschen komen sal / of hy oock gelooue vinden sal : Luc. 18. Dárú dat vngeloof meerder is in der weirlt / dan dat geloof. Vñ gelijck die werlt Christi dat woird des geloofs selst niet gehoort hebben / also sal oock die weirlt n3 hoozen / die vā dat woird des geloofs getuichenisse geuen. Also predicken die vngelouige tógen / vñ leeren alútz / már komen n3 tot der waarheit. 2 Tim. 2. Maar die tot den geloue komen / die vnsfangen vnder scheid der tongen des geloofs vñ des vngeloofs / gelijck geschreuen staat : Die tongen sijn teickeneden vngelouigen / vñ n3 den gelouigen / vnde die

Van vnderfcheyden

Propheete n3 den vngelouigen / m̄r den gelouigen. I. Cor. 14. Also spreickt Christus v̄ is̄ gegesmen die heimlich3 des r̄ijcks Gods to kenne / m̄r die d̄r buiten s̄jn geschiedet alcomaals d̄d̄r gelijcke nissen / v̄p dz s̄j mit sienden oogen n3 sien / v̄n mit hoorenden ooren n3 en hooren v̄n n3 en verstaan. Mat. 13. Act. 28. D̄r̄n Gods woird is̄ na gete tydelicke v̄n minschelicke contemplatie ofte verstand to richten. W̄t gelijck Adam eirstelick na Gods bildniß geschapen in eine leuende siele / n3 d̄d̄r tydelick gehoor des woirds Gods / m̄r door die vngehoorde kracht s̄jns woirds / d̄r d̄d̄r he smel v̄n ̄rde geschapen s̄jn / waar d̄d̄r oock die bilt nisse vnser sielen geschapen is̄: Also moest oock Adam tot dat vnhoozelick woordt Gods weder gebracht werden / d̄r hy d̄d̄r tydelicke aerdische gehoor afgeweken was. Gelijck Abraham / Moses / David / v̄n alle Propheeten getuichnisse daar van geuen / die alle mit vnhoozende stemme dat goddelick woird syner kracht gehoor hebben / d̄r v̄n sy gedreuen waren v̄n gesproken hebben / als̄ Gotselst̄ d̄d̄r hen sprack. Also oock Ioannes der Dooper / die predicatie des Doops van geine hoorende stemme vntfangen hadde. Also heist̄ Maria geine minsch̄n predick̄ vntfangen / m̄r die v̄p

dat lichaam Christi.

perste fracht vā bouen / dōz welke fracht Christus
oock allein gesproken heift / welke mit geine ty
delicke oore konst verstanden werden / ja is vā den
geleersten der heiliger Schrift gedoder / tegen dē
inhald der verborghz der Schrift / vñ Christus
is leuendich gemaect na den Beist / vā die fracht
der ewiger Godheit / welke die Apctolen oock
vnsfangen hebben / vñ daar na gesproken / vñ dār
na moesten sy oock geloost werden / niet na tydes
lick gehoor allein. Gelijck oock die vterlicke wet
telicke Doop vñ Broodbrekijngē / niet dat wesen
der vnsichtbarer goddelicker fracht sijn / maar die
sichtbare Doop vñ Broodbrekijngē to kennen ges
uen / dat wy der vnsichtbarer fracht deilhaftich
sijn. Aldus breken wy geine wet noch regel der
Christelicker Keircken / noch dienst / noch Ceremo
nien / mār wy richten vp den inhald der Keircken
vñ des dienst des herten voor God / daar van in
die Keircke geleert werdt.

Gelijck nu die beilde vā minschen gemaect /
dat leuen n3 is vā die dat gemaect hebben: Also
dat geluyd der flocken vñ van den Basocnen / vōz
Gods stemme vñ waarhz n3 me gē geeert werdt /
hoe wel God der Heere dōz die minschz spreickt /
als Christus selst segt: ick spreke n3 vā my selue /

184900

Van vnderfcheyden

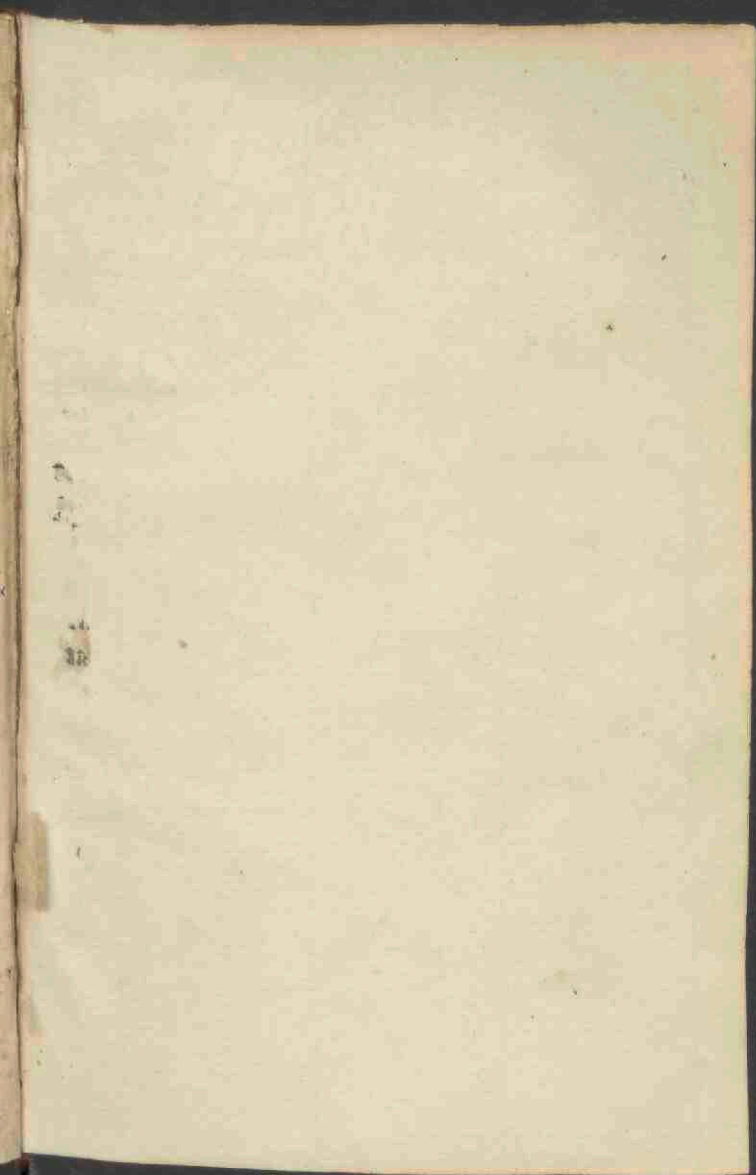
mār gelijck jck vā mynen Vader hoorre / also spreek
 jck. Ioan 5. 8. 12. 14. Der Gere noemt sijn woird
 geist oñ leuen. Ioan. 6. mār so dat woird Gods /
 dār vā Christus nu syne hoozende stemme spraek /
 die mondelicke redenen geweest waren / so waret
 n3 Gods woird / wāt Christus in Maria vleysch
 geworden was dōr dat woird / vñ dat woird dōr
 dat vleysch n3 geworden is / mār is gedoodt na dē
 vleysch. Wā nu die gehoorde stemme in Christo /
 Gods woird geweest ware / so ware Gōtz woird
 dār hemel vñ ārde dōr geschapen sijn gestoruen so
 nu Gōtz woird gestoruen ware / so ware Christus
 gein sone Gōtz.

Man segt hier nu / so nu van den godloosen
 Gods verbandt vñ woird in den mond genomen
 werdt / als Psal. 50. staet / vele meer werdt d
 geleert van den vromen Predikanten .

Antvvoirdt.

Alle wtspreken dat vā buiten mit den ooren
 gehoorrt werdt / sijn mār gelijkenissen des ewigē
 woirds Gods / tot der tijt dat vns die verborgē
 heit des rijcks Gōtz veropenbārt werdt. Mar. 4.
 Dat tydelick vñ geschapen woird is den Bauluy
 dē wondēbārluck vōr ogen. Mat. 21. Der wt Gōd
 is / hoorret Godes woird etc. Ioan. 8. Finis.

Anno 1640

OCN 67807216

10702

74-384

